

173663

**ENFLASYONDAN ARINDIRMA YÖNTEMLERİ
VE İŞLETMELERDE MALİYET BEDELİ
ARTIRIMI UYGULAMASI (BAKTAT GIDA SANAYİ
VE DIŞ TİCARET A.Ş.'DE BİR UYGULAMA**

Hülya GENÇER
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-2003

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ENFLASYONDAN ARINDIRMA YÖNTEMLERİ VE İŞLETMELERDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI (BAKTAT GIDA SANAYİ VE DIŞ TİCARET A.Ş.'DE BİR UYGULAMA)

Hülya GENÇER

İşletme Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2003

Danışman: Prof.Dr.Melih ERDOĞAN

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde izlenen sürekli ve önemli artışlardır. Enflasyonun işletmeler üzerinde; maliyetlerin yükselmesi, satış fiyatlarının artması, satış miktarının azalması, açık finansman yapılması, yüksek faizli kredi kullanımı, yanlış fiyatlama kararları alınması gibi kısa dönemli etkilerinin yanısıra; bilançoların anlamını yitirmesi ve gerçeği yansıtmaması, enflasyon vergisi alınması, yatırım kararlarının yanlış alınması, sermaye yapısının bozulması, verimliliğin düşmesi, üretim miktarının azalması gibi uzun dönemli etkileri vardır. İşletmelerin, enflasyonun bu olumsuz etkilerinden korunması için bazı yöntemler geliştirilmiştir. Bunlar; enflasyon muhasebesi ve enflasyonun Türkiye'deki işletmelerin finansal tabloları üzerindeki olumsuz etkilerini gidermeye yönelik vergi yasalarında yer alan düzenlemelerdir.

Enflasyondan arındırma yöntemleri ve Maliyet Bedeli Artırımı yöntemini ele alan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır;

Birinci bölümde enflasyon ve işletmelerin enflasyonun olumsuz etkilerinden korunma yöntemleri ile Türkiye'deki işletmelerin enflasyondan korunma yöntemlerini kullanmaları üzerine yapılmış iki araştırmanın sonuçları ele alınmıştır.

İkinci bölümde vergi yasalarımızda işletmelerin finansal tabloları üzerinde enflasyonun olumsuz etkilerini gidermeye yönelik yer alan düzenlemelerden bahsedilmiştir. Bu düzenlemeler; yeniden değerlendirme, hızlandırılmış amortisman, maddi duran varlık yenileme fonu, son giren ilk çıkar stok değerlendirme metodu, yatırım indiriminde endeksleme, menkul sermaye iratlarında indirim oranı uygulaması, diğer kazanç ve iratlarda indirim oranı uygulaması, zirai kazancın tespitinde maliyet bedeli artırımı, araştırma-geliştirme

harcamalarında vergi erteleme, gayrimenkul ve iştirak satışlarından doğan kârın sermayeye ilavesinde vergi istisnası, alacak ve borç senetlerinde reeskont uygulaması, finansman fonu, iştirak ve gayrimenkul satışı ve üretim ve turizm tesisleri ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konulmasından doğan kazanç istisnası ve maliyet bedeli artırımındır.

Üçüncü bölümde enflasyonist ortamda bir yöntem olarak “Maliyet Bedeli Artırımı” incelenmiştir: Maliyet bedeli artırımının tanımı ve amaçları, maliyet bedeli hakkındaki yasal düzenlemeler, maliyet bedeli artırımına konu olan iktisadi kıymetler, maliyet bedeli artırım uygulamasından yararlanma şartları ve özellik arz eden durumlar, artırılmış maliyet bedelinin hesaplanması, maliyet artış fonunun tespiti ve muhasebe kayıtları, maliyet artışları fonunun durumu, maliyet artış fonu-yenileme fonu ve değer artış fonu karşılaştırması, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri açısından maliyet bedeli artırım uygulaması incelenmiştir.

Dördüncü bölümde Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.’nde maliyet bedeli artırımının uygulanış şekli incelenmiştir. Maliyet bedeli artırım uygulaması yapılması ve yapılmaması durumları karşılaştırılarak maliyet bedeli artırım uygulaması yapılmasının avantajları üzerinde durulmuştur. Yapılan çalışma sonuçları değerlendirilerek çalışma tamamlanmıştır.

ABSTRACT**METHODS OF AVOIDING INFLATION AND THE APPLICATION OF
INCREASING COST PRICES IN ENTERPRISES
(AN APPLICATION IN BAKTAT FOOD INDUSTRY AND FOREIGN TRADE
JOINT STOCK COMPANY)****Hülya GENÇER****Department of Administration****The Social Sciences Institution of Anatolian University, October 2003****Advisor : Prof.Dr. Melih ERDOĞAN**

Inflation is a kind of continuous and important increase which is considered on the level of prices. The enterprises are affected in short terms by the inflation. These effects can be the increase on costs and selling prices, the decrease on the quantity of sales, the barely done financing, the utilization of credits having high interests, and wrong estimates of the fixed prices. In addition to these short term effects, there are some long term effects of inflation. These could be the meaningless and unrealistic balance sheets, inflation taxes, insufficient decisions on investments, break downs on the structure of capital, the decrease in efficiency and quantity produced. To prevent enterprises from being negatively affected by the inflation, some methods have been developed. These developments are the regulations in the tax laws which have been prepared so as to remove the negative effects of inflation accountancy and inflation on the financial tables of enterprises of Turkey.

This study, which examines the methods of avoiding inflation and increasing the cost prices, consists of four parts:

In the first part, a brief explanation of inflation, the remedies to be taken into account in order to avoid the negative effects of inflation on enterprises will be held. Furthermore, the results of two investigations conducted by the enterprises to protect themselves from inflation. The second section of this study will mention about the arrangements existing in our tax laws dealing with the precautions for ceasing the negative effects of inflation on the financial tables of the enterprises. Reevaluation, accelerated amortization, possession renewing fund, the stock appreciation method which depends on the principle "The last input must be the first output", indexing in the discount of investment, the discount applications in the incomes of movable capitals and in the other profits and incomes, saving the cost prices in the

determination of agricultural profit, postponing the taxes of the research-development expenses, the exceptions of the taxes for the addition of the profit coming from the immovable participation sales to the capital, rediscounting in the credit and debt promissory notes, financing fund, the sales of immovables and participations and the establishments of production and tourism, and the exceptional earnings gained from utilization of in kind capital which is related to the immovables of these establishments and enhancement of the cost price are the regulations of the tax laws to be adjusted in order to avoid the negative effects of inflation.

In the third section, as a method in an inflation environment, the enhancement of “Cost Prices” has been examined. The definition and purposes of the enhancement of the cost prices, the legitimate regulations about the cost price, the economical values related to the increase of cost price, the conditions concerning the applications of the increase of cost price and special conditions, the estimation of the enhancement of the cost price, the determination of the fund of cost augmentation and accountancy records, the condition of the fund of the cost augmentations, the comparison of cost augmentation fund-renewing fund and price augmentation fund, the application of cost price increase from the generally accepted accountancy principles point of view have been investigated in this part.

In the fourth part, the application scheme of the cost price augmentation in Baktat Food Industry and Foreign Trade Joint Stock Company is studied. The results of applying or not applying the cost price augmentation have been compared and the advantages of its application have been emphasized. This study has been completed assessing the results.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hülya GENÇER'in "Enflasyondan Arındırma Yöntemleri ve İşletmelerde Maliyet Bedeli Artırımı Uygulaması (Baktat Gıda Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş.'de Bir Uygulama)" başlıklı tezi **20 Kasım 2003** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İşletme (Muhasebe)** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Melih ERDOĞAN
Üye : Prof.Dr.Fethi HEPER
Üye : Doç.Dr.Saime ÖNCE

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışmamın her aşamasında benden, değerli fikirleriyle yardımını esirgemeyen, çalışmamla ilgili karşılaştığım tüm sorunlarda büyük bir özveriyle bana yardımcı olan, her zaman güç veren ve her konuda iyimser olmamı sağlayan Sayın Danışmanım Prof. Dr. Melih ERDOĞAN' a sonsuz teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Değerli fikirlerini ve çalışmanın uygulama bölümünde destek ve yardımlarını esirgemeyen Sayın SMMM Mustafa ÖZER ve onun şahsında Pusula Yeminli Mali Müşavirlik Ltd.Şti. çalışanlarına teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Çalışmam sırasında hiç çekinmeden her zaman kendisine danışabildiğim ve değerli görüşlerini benimle paylaşan Sayın YMM İbrahim KORKMAZ'a teşekkür etmek isterim.

Yüksek lisans çalışmalarımın başladığı ilk günden beri bana sağladıkları çalışma ortamı ve gösterdikleri engin sabırlarıyla değerli aileme şükranlarımı ve bana verdikleri tüm emekler için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hülya GENÇER

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1. Bugüne Kadar Maliyet Bedeli Artırımına İlişkin Yapılan Yasal Düzenlemeler.....	88
TABLO 2. Maliyet Artışları Fonu ile Yenileme Fonunun Özelliklerinin Karşılaştırması.....	113
TABLO 3. Maliyet Artışları Fonu ile Değer Artış Fonu Özelliklerinin Karşılaştırması.....	115

KISALTMALAR

UMS	:Uluslararası Muhasebe Standartları
TMS	:Türkiye Muhasebe Standartları
AR-GE	:Araştırma Geliştirme
BA	:Birikmiş Amortisman
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
GVK	:Gelir Vergisi Kanunu
VUK	:Vergi Usul Kanunu
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
SPK	:Sermaye Piyasası Kurulu
SK	:Sabit Kıymet
LİFO	:Last İn First Out (Son Giren İlk Çıkar)
FİFO	:First İn First Out (İlk Giren İlk Çıkar)
A.Ş.	:Anonim Şirket
LTD.ŞTİ	:Limited Şirket
KOLL.ŞTİ.	:Kollektif Şirket
OPEC	:Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
LİBOR	:Londra Bankalar Arası Faiz Oranı
MDV	:Maddi Duran Varlık
TÜRMOB	:Türkiye Muhasebeciler Odaları Birliği
TMUDESK	:Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TEFE	:Toptan Eşya Fiyat Endeksi
DİE	:Devlet İstatistik Enstitüsü
TCMB	:Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
KDV	:Katma Değer Vergisi
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
YDA	:Yeniden Değerleme Artışları
YDO	:Yeniden Değerleme Oranı
Bkz.	:Bakınız

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON VE TÜRKİYE'DEKİ İŞLETMELERİN DURUMU

1.ENFLASYON.....	3
1.1.Dünyada ve Türkiye'de Enflasyon.....	4
1.2.Enflasyon Karşısında İşletmelerin Durumu.....	6
1.2.1.Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa Dönemli Etkileri.....	6
1.2.1.1.Maliyetlerin Yükselmesi.....	6
1.2.1.2.Satış Fiyatlarının Artması.....	7
1.2.1.3.Satış Miktarının Azalması.....	7
1.2.1.4.Açık Finansman Yapılması.....	7
1.2.1.5.Yüksek Faizli Kredi Kullanımı.....	8
1.2.1.6.Yanlış Fiyatlandırma Kararı Alınması.....	9
1.2.2.Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Uzun Dönemli Etkileri.....	9
1.2.2.1.Bilançoların Anlamını Yitirmesi ve Gerçeği Yansıtmaması.....	9
1.2.2.2.Enflasyon Vergisi Alınması.....	10
1.2.2.3.Yatırım Kararlarının Yanlış Alınması.....	10
1.2.2.4.Sermaye Yapısının Bozulması.....	11
1.2.2.5.Verimliliğin Düşmesi.....	12
1.2.2.6.Üretim Miktarının Azalması.....	12
1.3.Enflasyonun Temel Finansal Tablolar Üzerindeki Etkileri.....	13
1.3.1.Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri.....	14
1.3.2.Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri.....	16
2.İŞLETMELERİN ENFLASYONUN OLUMSUZ ETKİLERİNDEN KORUNMA YÖNTEMLERİ.....	17
2.1.Enflasyon Muhasebesi.....	17
2.1.1.Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi.....	18
2.1.2.Cari Değer Muhasebesi.....	19
2.1.3.Karma Yöntem.....	20
2.2.Enflasyonun Türkiye'deki İşletmelerin Finansal Tabloları Üzerindeki Olumsuz Etkilerini Gidermeye Yönelik Vergi Yasalarında Yer Alan Düzenlemeler.....	20

2.3.Enflasyonist Ortamlar İçin Finansal Raporlama Standartları.....	21
2.3.1.Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) 29: Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standartı.....	21
2.3.2.Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standartı.....	24
2.4.Enflasyona Karşı 28.11.2001 Tarihli Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği.....	25
3.TÜRKİYE'DEKİ İŞLETMELERİN ENFLASYONDAN KORUNMA YÖNTEMLERİNİ KULLANMALARI ÜZERİNE YAPILMIŞ İKİ ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI.....	26
3.1.Araştırma I.....	27
3.2.Araştırma II.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

VERGİ YASALARIMIZDA İŞLETMELERİN FİNANSAL TABLOLARI ÜZERİNDE ENFLASYONUN OLUMSUZ ETKİLERİNİ GİDERMEYE YÖNELİK YER ALAN DÜZENLEMELER

1.YENİDEN DEĞERLEME.....	36
1.1.Yeniden Değerleme, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'daki Yeri.....	36
1.2.Yeniden Değerlemenin Kapsamı.....	38
1.3.Değer Artışının Hesaplanması ve Muhasebe Kaydı.....	38
1.4.Yeniden Değerleme İşleminde Amortisman Uygulaması.....	42
1.5.Kurumların Yeniden Değerleme Fonunun Sermayeye Eklenmesi.....	43
1.6.Sermayeye Eklenmeyen Değer Artış Fonu.....	44
1.7.Yeniden Değerleme Fonunun Sermayeye İlave Dışında Kullanımı.....	44
2.HIZLANDIRILMIŞ AMORTİSMAN (AZALAN BAKİYELER YÖNTEMİNE GÖRE AMORTİSMAN).....	45
2.1.Hızlandırılmış Amortisman, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'daki Yeri.....	45
2.2.Hızlandırılmış Amortismanın Hesaplanması ve Muhasebe Kaydı.....	47
2.3.Diğer Amortisman Ayırma Yöntemleri.....	49
2.3.1.Normal Amortisman Yöntemi.....	49
2.3.2.Fevkalade Amortisman Yöntemi.....	49
2.3.3.Madenlerde Amortisman.....	49
2.4.Birikmiş Amortisman Bulunan Varlıkların Satışı.....	50
3.MADDİ DURAN VARLIK YENİLEME FONU.....	50
3.1.Maddi Duran Varlık Yenileme Fonu, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'daki Yeri.....	50
3.2.Maddi Duran Varlık Yenileme Fonu Uygulamasına İlişkin Muhasebe Kayıtları..	52
4.SON GİREN İLK ÇIKAR (L.I.F.O) STOK DEĞERLEME METODU.....	54

5.YATIRIM İNDİRİMİNDE ENDEKSLEME.....	57
6.MENKUL SERMAYE İRATLARINDA İNDİRİM ORANI UYGULAMASI.....	59
7.DİĞER KAZANÇ VE İRATLARDA İNDİRİM ORANI UYGULAMASI.....	62
8.ZİRAİ KAZANCIN TESPİTİNDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI (GİDER ARTIŞ FONU).....	67
9.AR-GE HARCAMALARINDA VERGİ ERTELEMESİ.....	68
9.1.Ar-Ge Harcamalarında Vergi Erteleme, Uygulayabilecek Olanlar, GVK ve KVK'daki Yeri.....	68
9.2.TMS-15: Araştırma ve Geliştirme Maliyetleri.....	69
9.3.Ar-Ge Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi.....	71
9.3.1.Araştırma Maliyetleri ve Muhasebeleştirilmesi.....	71
9.3.2.Geliştirme Maliyetleri ve Muhasebeleştirilmesi.....	73
9.3.2.1.Geliştirme Maliyetlerinin Amortismanı.....	74
10.GAYRİMENKUL VE İŞTİRAK SATIŞLARINDAN DOĞAN KÂRIN SERMAYEYE İLAVESİNDE VERGİ İSTİSNASI.....	75
10.1.Gayrimenkul ve İştirak Satışlarından Doğan Kârın Sermayeye İlavesinde Vergi İstisnası, Uygulayabilecek Olanlar, KVK'daki Yeri.....	75
10.2.Gayrimenkul ve İştirak Satışlarından Doğan Kârın Sermayeye İlavesinde Vergi İstisnası Uygulamasının Muhasebeleştirilmesi.....	77
11.ALACAK VE BORÇ SENETLERİNDE REESKONT UYGULAMASI.....	78
11.1.Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Uygulaması, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'daki Yeri.....	78
11.2.Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Hesaplaması.....	81
11.3.Alacak Senetleri Reeskontunun Muhasebe Kaydı.....	82
11.4.Borç Senetleri Reeskontunun Muhasebe Kaydı.....	82
12.FİNANSMAN FONU.....	83
12.1.Finansman Fonu, Uygulayabilecek Olanlar ve KVK'daki Yeri.....	83
12.2.Finansman Fonunun Muhasebeleştirilmesi.....	84
13.İŞTİRAK ve GAYRİMENKUL SATIŞI ve ÜRETİM ve TURİZM TESİSLERİ ve BU TESİSLERE İLİŞKİN GAYRİMENKULLERİN AYNİ SERMAYE OLARAK KONULMASINDAN DOĞAN KAZANÇ İSTİSNASI İLE İLGİLİ DÜZENLEME.....	84
14.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYONİST ORTAMDA BİR YÖNTEM OLARAK MALİYET BEDELİ ARTIRIMI

1.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI, TANIMI VE AMAÇLARI.....	87
2.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI HAKKINDAKİ YASAL DÜZENLEMELER.....	88
2.1.Maliyet Bedeli Artırımının GVK'daki Yeri.....	88
2.2.Maliyet Bedeli Artırımının KVK'daki Yeri.....	90
2.3.Maliyet Bedeli Artırımının VUK'daki Yeri.....	90
2.4.Maliyet Bedeli Artırımının SPK'daki Yeri.....	90
3.MALİYET BEDELİ ARTIRIMINA KONU OLAN İKTİSADİ KIYMETLER.....	90
3.1.Gayrimenkuller.....	90
3.2.İştirak Hisseleri.....	91
3.3.Amortismanı Tâbi Diğer İktisadi Kıymetler.....	92
3.4.Amortismanı Tâbi Maddi Olmayan Duran Varlıklar.....	93
3.5.Sürekli Olarak Gayrimenkul Alım Satımıyla Uğraşmayan Mükelleflerin İnşaata Tahsis Edilen Arsa ve Arazileri.....	93
3.6.Sürekli Olarak İşlenmiş Altın Alım Satımı ve İmali ile Uğraşan Mükelleflerin İşletmeye Ait Olan Altınları.....	94
4.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASINDAN YARARLANMA ŞARTLARI VE ÖZELLİK ARZEDEN DURUMLAR.....	94
4.1.Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasından Yararlanabilecek Olanlar.....	94
4.2.Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasından Yararlanamayacak Olanlar.....	95
4.3.Elden Çıkarma Şartı.....	95
4.4.İktisadi Kıymetin İki Tam Yıl Süre ile Aktifte Bulundurulması Şartı.....	95
4.5.Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasının İsteğe Bağlı Olması.....	96
4.6.Gayrimenkul ve Menkul Kıymet Ticareti ile Uğraşılmaması Şartı.....	96
4.7.Maliyet Bedeli Artırımının Yapılma Zamanı.....	96
4.8.Maliyet Bedeli Artırımı Yapılması Durumunda Vergileme.....	97
4.9.Maliyet Bedeli Artırımında Esas Alınacak TEFE Artış Oranları.....	97
4.10.Maliyet Artışları Fonu Ayırabilmek İçin Satış Kârının Varlığı Zorunludur.....	97
4.11.Maliyet Bedeli Artırımında 03.07.2001 Tarihi Sonrası Uygulama Avantajları....	98
4.12.İktisadi Kıymetler İçin Yapılan Değer Artırıcı Harcamalarda Maliyet Bedeli Artırımı.....	98
5.ARTIRILMIŞ MALİYET BEDELİNİN HESAPLANIŞI.....	98
5.1.Hesaplama Yöntemi I.....	100
5.2.Hesaplama Yöntemi II.....	100
6.SABİT KIYMET SATIŞ KAZANCININ TESPİTİ.....	101
7.MALİYET ARTIŞLARI FONUNUN TESPİTİ.....	102

7.1.Aşama I: İktisadi Kıymetin Satış Kârı veya Zararının Tespiti.....	103
7.2.Aşama II: Maliyet Bedelindeki Artış Tutarının Tespiti.....	103
7.3.Aşama III: Maliyet Artışları Fonunun Tespiti.....	103
8.MALİYET ARTIŞLARI FONU AYRILDIKTAN SONRA KALAN KÂR YENİLEME FONU OLARAK KULLANILABİLMEKTEDİR.....	104
9.AMORTİSMANA TABİ İKTİSADİ KIYMET SATIŞINDA MALİYET BEDELİ ARTIŞ FONUNUN TESPİTİ VE MUHASEBE KAYITLARI.....	104
9.1.Satış Kârı, Maliyet Bedelindeki Artış Tutarından Büyük ise Maliyet Artışları Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı.....	104
9.2.Satış Kârı, Maliyet Bedelindeki Artış Tutarından Küçük İse Maliyet Artışları Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı.....	107
9.3.Satış Kârı, Maliyet Bedelindeki Artış Tutarına Eşit İse Maliyet Artışları Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı.....	108
9.4.Satış Zararı Doğması Durumunda Maliyet Artışları Fonu Oluşmaz.....	109
9.5.Maliyet Bedelinin Artırılması Sonucunda Zarar Doğması Halinde Bu Zarar Diğer Kazançlardan İndirilemez.....	110
10.MALİYET ARTIŞLARI FONUNUN DURUMU.....	110
10.1.Maliyet Artışları Fonunun Sermayeye İlavesi.....	110
10.2.İşi Terk ve Tasfiye Halinde Maliyet Artışları Fonu.....	111
10.3.Devir, Birleşme, Bölünmede ve Nevi Değiştirmede Maliyet Artışları Fonu.....	111
10.4.İktisadi Kıymetin Peşin Veya Vadeli Alınmış Olması Halinde Maliyet Artışları Fonu.....	112
10.5.İktisadi Kıymetin Peşin Veya Vadeli Satılmış Olması Veya Bedelinin Tahsil Edilip Edilmemesi Halinde Maliyet Artışları Fonu.....	112
10.6.İktisadi Kıymetin Satış Bedelinin Geç Tahsil Edilmesi Halinde Maliyet Artışları Fonu.....	112
10.7.Maliyet Artış Fonunun İşletmeden Çekilmesi.....	112
11.MALİYET ARTIŞ FONU, YENİLEME FONU VE DEĞER ARTIŞ FONU.....	113
11.1.Maliyet Artış Fonu İle Yenileme Fonunun Karşılaştırması.....	113
11.2.Maliyet Artış Fonu İle Değer Artış Fonu Karşılaştırması.....	115
12.GENEL KABUL GÖRMÜŞ MUHASEBE İLKELERİ AÇISINDAN MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI.....	116
12.1.Gelir Tablosu İlkeleri Açısından.....	116
12.2.Bilanço İlkeleri Açısından.....	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAKTAT GIDA SAN.VE DIŞ TİC.A.Ş.'NDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI

1.GENEL AÇIKLAMA.....	119
2.BAKTAT GIDA SAN.VE DIŞ TİC.A.Ş.HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	119
2.1.Sungurlu Fabrikası.....	120
2.2.Gemlik Fabrikası.....	120
3.BAKTAT GIDA SAN.VE DIŞ TİC.A.Ş.'NDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI.....	121
3.1.Maliyet Artış Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı.....	123
3.2.Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasının Bilanço ve Gelir Tablosundaki Görünümü.....	124
3.3.Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı Uygulanmaması Durumu.....	125
3.4.Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı Uygulanmaması Durumunda Bilanço ve Gelir Tablosunun Durumu.....	126
4.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASININ BAKTAT GIDA SAN.VE DIŞ TİC. A.Ş.'NE SAĞLADIĞI AVANTAJLAR.....	127
SONUÇ	128
EKLER.....	130
KAYNAKÇA.....	133

GİRİŞ

Günümüzün en önemli ekonomik olaylarından biri olan enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde izlenen sürekli ve önemli artışlardır. Enflasyon, işletmeler üzerinde kısa ve uzun dönemli etkiler oluşturmaktadır.

Muhasebe; işletme içi ve dışındaki kişilere önemli, güvenilir, ilgili, anlaşılır, pratik, yeterli, hesaplanabilir ve zamanlı bilgiler sunarak doğru karar, planlama ve kontrol faaliyetleri sağlar. Muhasebede tarihi maliyet esasına göre işlemler yapıldıkları zamana ait para değeri üzerinden muhasebe kayıtlarına geçirilir. Fiyatların istikrarlı olduğu dönemlerde geçerli olan bu kavram, enflasyonun şiddetlendiği dönemlerde işletmelerin finansal tablolarının gerçek değerlerden uzaklaşmasına neden olur. Farklı değerlerdeki tutarlara göre düzenlenen finansal tabloların işletme ile ilgili kişi ve kuruluşlara gereksinim duyulan doğru ve güvenilir bilgileri sunmaları güçtür. Bu durumda finansal tabloların enflasyondan arındırılarak sunulması gerekir.

Finansal tabloların enflasyondan arındırılarak sunulmasının sağlayacakları şunlardır: İşletmenin varlık yapısının gerçek tutarı yansıtmasını sağlamak, işletmede kullanılan özkaynakları gerçek tutarına ulaştırmak, fiktif kâr ile gerçek kârın birbirinden ayrılmasını sağlamak, kârlılık oranlarını gerçekçi biçimde hesaplamak, gerçek kâr tutarının dağıtılmasını sağlayarak fiktif kârın işletmede kalmasını sağlamak ve böylece özkaynakları korumak, amortismanın düzeltilmesiyle duran varlıkların yenilenebilmesi için gerekli fonu yaratmak, böylece işletmenin üretim gücünü korumak, finansal tabloların özellikle dönemler arası karşılaştırılmasını anlamlı ve tutarlı hale getirmek, finansal tabloların gerçeğe yakın analiz sonuçlarını hesaplamak. Bunun için fiyat hareketlerinin daha az olduğu dönemlerde “kısmi düzeltme”, fiyat hareketlerinin önemli düzeyde olduğu dönemlerde ise “tam düzeltme” yapılmalıdır.

Kısmi düzeltme önlemleri Türk Vergi Mevzuatında yer alan şu düzenlemelerden oluşmaktadır: Yeniden değerlendirme, hızlandırılmış amortisman, maddi duran varlık yenileme fonu, son giren ilk çıkar stok değerlendirme metodu, yatırım indiriminde endeksleme, menkul sermaye iratlarında indirim oranı uygulaması, diğer kazanç ve iratlarda indirim oranı uygulaması, zirai kazancın tespitinde maliyet bedeli artırımını, araştırma-geliştirme harcamalarında vergi erteleme, gayrimenkul ve iştirak satışlarından doğan kârın sermayeye ilavesinde vergi istisnası, alacak ve borç senetlerinde reeskont uygulaması, finansman fonu, iştirak ve gayrimenkul satışı ve

Üretim ve turizm tesisleri ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konulmasından doğan kazanç istisnası ile maliyet bedeli artırımındır.

Tezimizin temel konusunu oluşturan yöntemlerden birisi olan Maliyet Bedeli Artırımı; iktisadi işletmelerde en az iki tam yıl kayıtlı bulunan gayrimenkullerin, iştirak hisselerinin, amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetlerin, gayrimenkul alım satımıyla devamlı uğraşmayan mükelleflerin inşaata tahsis edilmiş arsa ve arazilerinin, sürekli olarak işlenmiş altın alım satımı ve imali ile uğraşan mükelleflerin altınlarının elden çıkartılmaları durumunda bunların maliyet bedelinin DİE tarafından belirlenen kümülatif TEF E artış oranında arttırılmasıdır.

Yukarıda sıralanan yöntemlerin hepsi de işletmeleri enflasyona karşı koruma amacını taşımakla beraber özellikle maliyet bedeli artırımını uygulamasıyla işletmelerin yukarıda sayılan varlıklarının elden çıkartılması aşamasında yüksek enflasyon nedeniyle ortaya çıkan fiktif kârların vergilendirilmesinin önlenmesi ve mali tabloların gerçeği yansıtmasının sağlanması amaçlanmıştır. Böylece işletmeler atıl duran varlıklarını nakde dönüştürerek özkaynaklarını güçlendirme imkanı bulmakta ve enflasyonun sermayelerini erozyona uğratmalarına karşı önlem de almış olmaktadır.

Tam düzeltme önlemleri ise finansal tabloların muhasebe dışında düzeltilmesi yoluyla uygulanabilmektedir. Bu nlemler, fiyatlar genel seviyesi muhasebesi, cari değer muhasebesi ve karma yöntemdir.

Türkiye’de tam düzeltme önlemlerinin uygulanmasına henüz tam olarak geçilmediği için, işletmeler tarafından enflasyona karşı korunmak amacıyla kısmi düzeltme önlemleri uygulanmak durumundadır. Kısmi düzeltme önlemleri bütün işletmelerce eşit miktarda uygulanma şansına sahip olmasa da ve enflasyonun yarattığı tüm etkileri gidermede yetersiz kalsa da tam düzeltme önlemlerine yer vermeyen ekonomilerde finansal tabloların bir dereceye kadar düzeltilmesini sağlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYON VE TÜRKİYE'DEKİ İŞLETMELERİN DURUMU

1.ENFLASYON

Enflasyon, Latince şişkinlik anlamına gelmektedir. Basite indirgenmiş biçimi ile enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde izlenen sürekli ve önemli artışlardır. Başka bir deyişle ekonomide enflasyon, genel fiyat düzeyinin artması, paranın satın alma gücünün azalması ve malların fiyatlarının birlikte yükselmesi olayıdır.

Ekonomik, sosyal ve politik etkenlerin ortaya çıkardığı enflasyon olayının nedenlerine ilişkin olarak değişik kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak enflasyon olayı da fiyat enflasyonu, maliyet enflasyonu, durgunluk içinde enflasyon (stagflasyon), talep enflasyonu, ithal edilmiş enflasyon, gelir çekişmesinden doğan enflasyon ve benzeri biçimlerde adlandırılmaktadır. Bunlardan fiyat enflasyonu, maliyetlerin fiyatları belirli bir gecikmeyle izlediği ve arz-talep dengesinin istem aleyhine açıkça bozulduğu bir ekonomik ortamı, maliyet enflasyonu ise; maliyetlerin enflasyonu itici ve hızlandırıcı biçimde fiyatlardan da önde gittiği ekonomik ortamı belirtmektedir. Durgunluk içinde enflasyon olayında, istemlerde bir gelişme olmamasına karşın, maliyetlerdeki yükselme, fiyatları da yükseltmektedir. Bu tür enflasyon olayında ekonomide durgunluk vardır.¹ Talep enflasyonu; mal ve hizmetlere olan talebin artması karşısında üretim yetersizliği sonucunda ortaya çıkan genel fiyatların yükselmesi olayıdır.² İthal mallardaki fiyat artışı da ithal edilen enflasyon olayını meydana getirir. Uluslararası direkt fiyat bağımlılığı enflasyon ithalinin birincil sebebidir.³

¹ Nalan Akdoğan, **Enflasyon Muhasebesi** (Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Mali Bilimler ve Muhasebe Yüksek Okulu Yayını No:1, 1980), s.5-6.

² Osman Pehlivan, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi", **Vergi Dünyası Dergisi**, S.137, Ocak 1993, s.45.

³ İ.Hakkı Düğür, "Bugünkü Enflasyon Karşısında Teorik Yaklaşımlar", **Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, (Ocak 1984), s.40.

1.1.Dünyada ve Türkiye’de Enflasyon

Dünyada mevcut ekonomilerde para, kişilerin ve işletmelerin her türlü işlemlerinde bir temel ifade, ödeme aracı ve karşılaştırmalı bir ölçü olarak görülmektedir.

Enflasyon ise, zaman içerisinde paranın değerlendirme ölçüsü olma özelliğini kaybettirmektedir.⁴

Enflasyon döneminde, parasal varlık veya parasal borçların fiyat düzeylerine bağlanmadığı ortamda, parasal borçlardan fazla parasal varlık bulunduran işletmeler satın alma gücü kaybına uğrar. Diğer taraftan parasal varlıklardan fazla parasal borcu olan işletmeler ise satın alma gücü kazanır.⁵ 20. yüzyılın en önemli ekonomik hastalığı olan enflasyon, maalesef ülkemizde de son yıllarda yüksek bir seyir izleyerek para ölçümünün değişken bir boyuta sahip olmasına neden olmuştur ve bu durumun süreklilik arz etmesi ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.

Enflasyonun ortaya çıkış nedenleri ise çok çeşitlidir.

Enflasyon anatomisi, ekonominin talep ve arz koşulları veya dinamikleri dolayısıyla elastikiyet yapısı dikkate alınarak açık ve basit şekilde ortaya konulabilir. Üretim faktörleri ve girdilerinin fiyatlarında verimliliklerini aşan artışlar, mal ve hizmet fiyatlarını artırmaktadır. Kâr marjının fiyatlara etkisi, eksik rekabet özelliğine sahip piyasalarda daha yüksek oranda hissedilmektedir. Vergileme de bir maliyet unsuru olarak ele alınmakta ve fiyatlar üzerinde artış yönünde baskı oluşturmaktadır. Devletin genel olarak vergi, emisyon ve borçlanma gibi fon kaynak yapısı ile fon kullanım sürecinin özellikleri enflasyonun doğması ve gelişmesinde önemli faktördür. Para ve satınalma gücünün yaratılma ve transfer yöntemi ve sürecini belirleyen Enflasyonist süreç, mal ve sermaye hareketlerinin kompozisyonuna karşı oldukça hassastır. Satın alma gücü ve dolayısıyla gelir dağılımı, talebi belirleyen bir faktör olarak fiyat artışlarında önemli rol oynamaktadır.⁶

Enflasyon, ekonomik ve finansal etkileşim dışında başka sebeplere de bağlıdır. İş hukuku, iş ahlakı, toplumsal değer yargıları ve ekonomi yönetiminin yaklaşımının bu

⁴ Mesut Zaloğlu, “Enflasyon, Enflasyonun Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl: 21, Sayı: 249, (Mayıs 2002), s.179.

⁵ TMMOB Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, **Türkiye Muhasebe Standartları 1997**, TÜRMOB Yayın No: 32, TMMOB Seri No: 1, Ankara 1997, s.30.

⁶ Nazım Ekren, “Enflasyon Anatomisi”, <http://www.makalem.com>, (01.07.2003).

etkileşimdeki payı oldukça fazladır. Enflasyon, sadece tek bir etkene bağlı olarak değil, bütün bu etkileşimlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Aslında enflasyonun ortaya çıkışında reel, sosyal ve politik problemler de etken olabilmektedir. Örneğin; Birinci Dünya savaşı sonrasında Almanya'nın tazminatları Mark basarak ve bunları döviz piyasasında Frank ve Pound'a çevirerek ödemeye çalışması hiper enflasyonun oluşmasında önemli rol oynamıştır. 1970'lerde OPEC'in fiyat politikası, petrol ithal eden ülkelerde büyük sosyal maliyetler ortaya çıkarmış ve bu ülkeler petrol ithal etmek için daha fazla çalışmak zorunda kalmış, bir çok ülkede fiyat endeksleri hızla yükselmiştir. Enflasyon ayrıca, birlikte düşünüldüğünde paylaşımına konu olan ulusal değeri/pastayı aşan taleplerin sahipleri olan önemli ekonomik gruplar arasında süregelen sosyal ve ekonomik farklılık ve çatışmadan da büyük oranda etkilenmektedir.⁷

Enflasyondan, gelirleri enflasyon oranı kadar artmayan veya artsa bile gecikmeli olarak artan hane halkı, işletmeler, kamu kuruluşları büyük ölçüde zarar görmektedir. Enflasyon ortamında, ekonomik birimlerden bir grup için gelir, diğer bir grup için ekonomik kayıp söz konusu olmakta; üretim ve istihdam, gelir ve servet dağılımı üzerinde olumsuz etkiler nedeniyle ekonomik denge bozulmaktadır. Tüm fiyatlama sistemi de birbirinden olumsuz etkilenerek ülkede yolsuzlukların da arttığı görülmektedir.

Türkiye'de enflasyon, bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendini önemli derecede hissettirmeye başlamış ve son yıllarda önemli artış göstermesi nedeniyle üzerinde en çok tartışılan ekonomik sorun haline gelmiştir. Bu sorunun çeşitli nedenleri olmasıyla beraber bazıları kısaca, kamu finansman açıkları, hükümetlerin izlediği kalkınma politikaları, ithal girdi fiyatlarındaki artış, aşırı parasal genişleme, aşırı tüketimden kaynaklanan toplam talepteki fazlalık, enflasyon vergisi, toplumun eğitim seviyesi ve tüketim alışkanlıklarıdır.

Türkiye'de enflasyon, özellikle 1970'li yıllardan itibaren ivme kazanmış ve giderek artan bir tempo ile tamamen kronik bir hal almıştır. Toplumun bütün kesimleri bu ekonomik gerçeği kabul ederek bu gerçeğe birlikte yaşamayı öğrenmelidirler.

⁷ Nazım Ekren, "Enflasyon Anatomisi", <http://www.makalem.com> , (01.07.2003).

1.2.Enflasyon Karşısında İşletmelerin Durumu

Fiyatlar genel seviyesinin sürekli artışı olarak ifade edilen enflasyon; işletmelerin finansal ve ekonomik yapılarının değiştiği, politik ve stratejik kararlarının etkilendiği, risk, kârlılık ve yatırım optimizasyonlarının yeniden gözden geçirilmesi gereken bir süreçtir. Sözkonusu etkilerin derecesi; enflasyonun hızına, işletmenin varlıklarının nakdi olanlar ve nakdi olmayanlar niteliği itibarıyla kompozisyonuna, varlıkların devir hızına, üretilen mal ve hizmetlerin talep elastikiyetine, teknolojik gelişmelere ve bu gelişmelerden yararlanma hızına, işletmenin borç yapısına ve faiz yüküne bağlıdır.⁸

Enflasyon ortamında öz kaynaklarla kurulmuş bir işletme, borçla finanse edilmiş bir işletmeye göre daha çok zarar görmektedir.Sabit varlık yatırımları az olan sanayi işletmeleri, sabit varlık yatırımları çok olanlara oranla enflasyondan daha az etkilenmektedirler. Bu durumda işletmeler özkaynaklarını kullanmayı tercih etmezken, sabit varlık yatırımlarını da minimumda tutmaya çalışmaktadırlar.

Son yıllarda yaşanan ekonomik olaylara rağmen, üretilen finansal raporların enflasyona uyarlanması nedeniyle yaşanan sorunlar yanında yatırımcıların iş hayatından kopması da ayrı bir önem arz etmeye başlamıştır.⁹

Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkileri kısa dönemli ve uzun dönemli etkiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.1.Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa Dönemli Etkileri

1.2.1.1.Maliyetlerin Yükselmesi

Enflasyonun kısa dönemli en önemli etkisi gerek mal gerekse hizmet üretiminde maliyetleri yükseltmesidir. Özellikle maliyet enflasyonu denilen türde, ilk madde ve malzeme, işçilik, enerji ve finansman giderleri gibi girdilerin fiyatlarının artması, maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır.¹⁰ İşletmelerdeki maliyetlerin yükselmesine

⁸ Ahmet Yüksel, **Enflasyon Muhasebesi** (Birinci basım. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 1997), s.9.

⁹ Veysi Seviğ, "Mali Tabloların Enflasyona Uyarlanması", [http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/23-09-2002\(1\).htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/23-09-2002(1).htm), (08.07.2003).

¹⁰ Selahattin Tuncer, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", **Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu**, İstanbul, 1989, (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını), İstanbul, 1990, s.33.

paralel olarak bu işletmelerden alışveriş yapan diğer işletmelerde de maliyetler otomatik olarak yükselecek, zincirleme bir artış gerçekleşecektir.

1.2.1.2.Satış Fiyatlarının Artması

Enflasyon dönemlerinde maliyetlerin artmasıyla birlikte, işletmeler kâr marjlarını koruyabilmek ve ayakta kalabilmek için satış fiyatlarını artırmak zorunda kalmaktadır. Hatta işletmeler yaşamlarını sürdürebilmek için satış fiyatlarını her ay piyasanın durumuna göre ayarlamaktadırlar. Böylece tüm fiyatlama sistemi birbirinden etkilenerek olumsuz bir etkileşim oluşmaktadır.

1.2.1.3.Satış Miktarının Azalması

Enflasyon dönemlerinde işletmeler, artan maliyetleri karşılayabilmek için satış fiyatlarını yükseltmeyi tercih edecektir. Bu nedenle de fiyatlar artacağından satış miktarı azalabilecektir. Ayrıca, işletme satın alma gücü kaybına uğramamak için satışların peşin olmasını isteyecek ya da kredili satış şartlarını ağırlaştıracaktır. Her iki durumda da toplam satışlar azalacaktır.¹¹

1.2.1.4.Açık Finansman Yapılması

Türkiye örneğinde olduğu gibi, enflasyon, işletmeleri açık finansmana zorlamaktadır. Finansman sıkıntısının had safhaya geldiği işletmelerde, parasal ihtiyacı karşılamak için işletmeler devlet gibi, çoğu zaman açık finansman yoluna başvurmaktadır. Bunun örnekleri başta hatır bonusu olmak üzere vadeli çek ve hatta karşılıksız çeklerdir. Zarar eden işletmelere kredi verilmesi de bir tür açık finansman örneği olmaktadır.¹²

İşletmeler peşin mal satışı yapıp, kredili mal almaktadır. Veya kısa vadeli satışlar yapıp daha uzun vadeli mal alışları yaparak ek bir satın alma gücü yaratmakta ve enflasyonu körüklemektedirler.

Günümüzde piyasada dolaşımda bulunan hatır senetlerinin rakamsal boyutları kesin olarak bilinmemesine karşılık, bu tür senetlerden dolayı ortaya çıkan

¹¹ Mehmet Özkara, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989), s.60.

¹² Tuncer, a.g.e., s.34.

uyuşmazlıklar azımsanmayacak boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Çoğu kez hatır senedini imza eden kurum veya kuruluş hesaplarında bu tür işlemler yer almamaktadır. Aynı şekilde piyasada dolaşan çeklerin bir bölümü gerçek bir işlemde kaynaklanmadığı gibi bir bölümü de mevcut yasal boşluk ve düzenlemelerden kaynaklanan nedenlerle karşılıksız bulunmaktadır. Birçok işletmede borçlu ve alacaklı ortaklar cari hesapları banka hesabına benzer bir biçimde çalışmakta, dönem sonlarında ortaklar cari hesabı bilançolarda adeta denge unsuru olarak kullanılmaktadır.¹³ Bütün bu uygulamalar ticari ahlakı bozarak yolsuzluklara ve enflasyona neden olmaktadır.

1.2.1.5. Yüksek Faizli Kredi Kullanımı

Enflasyonun hakim olduğu dönemlerde bireyleri tasarrufa teşvik etmek amacı ile, mevduat faizi yükseltilmektedir. Buna bağlı olarak artan kredi faizleri nedeniyle işletmelerin kaynak maliyetinde de bir artış meydana gelmekte ve banka kredisi kullanan veya kullanmak zorunda kalan işletmeler zaman içinde elde ettikleri hasılatı sadece faiz ödemelerine harcamakta, öz sermaye kayıplarına uğramakta ve kısa süre sonra piyasadandan çekilme noktasına gelmektedir. Bu ağır yükün altında ezilen ama hayatta kalmayı başaran işletmeler ise ürettikleri ya da satımını yaptıkları mal ya da hizmetin fiyatına, söz konusu yükü ekleyerek bunu tüketiciye devretmek istemektedir. Bu tür yük devri kısa dönemde müşteri kayıplarına neden olmakta ve işletmeyi içinden çıkamayacağı kısır bir döngüye sokmaktadır.¹⁴

Yüksek faizli kredi kullanımı kısa vadede işletmeleri rahatlatırsa da, uzun vadede faizi yüksek kredinin geri ödenmesi işletmeleri çok zor durumlarda bırakabilmektedir.

Ayrıca, enflasyonist dönemlerde devletin sermaye piyasasından fon talep etmesi faiz hadlerini yükselten önemli bir unsurdur. Faiz hadlerinin yükselmesi özellikle işletmelerin finansman maliyetlerini artıracaktır.¹⁵

¹³ Veysi Seviğ, "Mali Tablolar Neden Gerçeği Yansıtmıyor?" , [http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/12-08-2002\(3\).htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/12-08-2002(3).htm), (15.07.2003).

¹⁴ S.Burak Arzova, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler", *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 89, (Şubat 1996), s.87.

¹⁵ Orhan Morgil, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", *Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu*, İstanbul, 1989 (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını: İstanbul) 1990, s.30.

1.2.1.6. Yanlış Fiyatlandırma Kararı Alınması

İşletmeler ürettikleri mal veya hizmetin fiyatını belirlerken, o mal veya hizmetin maliyetine belirli bir oranı ilave ederek satış fiyatını tespit edebilir. Enflasyon dönemlerinde ürünün maliyetini oluşturan giderlerin enflasyondan etkilenerek gerçek değerleriyle ifade edilmemeleri sonucu maliyetler de gerçek olarak belirlenemeyecektir.¹⁶ Bu nedenle, özellikle fiyat maliyet ilişkisi kurulan uzun vadeli bağlantılar taahhüt işleri gibi alanlarda yanlış fiyat koyma kararlarına neden olabilir. Bu nedenle uzun vadeli işlemler yanında, kısa dönemdeki fiyat koyma kararlarında da enflasyon olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.¹⁷ Aksi takdirde enflasyon ortamında yanlış fiyatlandırma kararları alınabilir.

1.2.2. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Uzun Dönemli Etkileri

1.2.2.1. Bilançoların Anlamını Yitirmesi ve Gerçeği Yansıtması

İşletmelerin bilançosunda yer alan aktif ve pasif kalemler farklı tarihlerde elde edilen para birimleriyle değerlendirildiğinden bilançolar tarih olmakta ve anlamını yitirmektedir.¹⁸ Bunun en önemli nedeni enflasyonun muhasebenin geleneksel ilkelerinden bazılarını anlamsız kılmasıdır. Bu ilkelerin en önemlileri paranın değer ölçüsü olma özelliği, maliyet değerinin esas alınması, tutarlılık, objektiflik ve karşılaştırılabilirlik ilkeleridir. Enflasyon dönemlerinde para ortak bir değer ölçüsü olma özelliğini kaybetmektedir. Paranın dönem başındaki değerinin dönem sonundaki değerine eşit olmaması, işletmenin finansal tablolarındaki kalemler arasında yapılması olanaklı bir karşılaştırmayı anlamsızlaştırmaktadır. Enflasyonist bir ortamda değerlerin maliyete eşit olduğu ilkesiyle hareket edilirse, işletme varlıkları rakam yığılından öte pek bir şey ifade etmeyecektir.¹⁹ Bu nedenle eski tarihlerde kurulmuş bulunan işletmelerin bilançolarındaki aktif ve pasif kalemler gerçeği yansıtılmamaktadır. Yeni kurulan işletmelerde ilk zamanlarda böyle bir sorun ortaya çıkmamakla birlikte

¹⁶ Özkara, a.g.e., s.52.

¹⁷ Murat Koçsoy, "Enflasyonun Finansal Tablolar ve Maliyetler Üzerindeki Etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.23.

¹⁸ Tuncer, a.g.e., s.34.

¹⁹ Arzova, a.g.e., s.87.

enflasyon devam ettiği sürece, sonuç değişmemektedir. Bu yüzden enflasyon dönemlerinde işletmelerin finansal yapıları hızla zayıflamakta ve bozulmaktadır.

1.2.2.2.Enflasyon Vergisi Alınması

Enflasyonun sürekli ve yüksek olduğu Türkiye gibi ülkelerde işletmeler, farkında olmadan “enflasyon vergisi” adlı gizli bir vergi ödemektedirler. Bu vergi, fiktif kârlar üzerinden ödenen adaletsiz ve ekstra bir vergidir.

Enflasyon dönemlerinde sabit kıymetler için maliyet değerleri üzerinden amortisman ayrılması, işletmelerin görüntü olarak yüksek kâr elde etmeleri sonucunu verecektir.²⁰ Bu da doğal olarak ödenecek verginin miktarını haksız yere artıracak ve işletmenin finansal yapısını zamanla bozacaktır.

Artan oranlı gelir vergisi tarifesinin uygulandığı gelir vergisine tabi işletmelerin vergi yükleri, bu tarifenin etkisiyle enflasyon ortamında daha çok artar. Böylece, nominal gelirlerdeki artıştan dolayı elde edilmiş sayılan görüntü kârlar üzerinden ödenen vergiler ve yine bu şekilde oluşan kârlar üzerinden kâr dağıtımı yapılması işletmelerde öz kaynakların erimesine yol açar.²¹ Bu nedenle, “Enflasyon Vergisi” , bir yandan işletmelerin finansal yapısını zayıflatmakta, diğer yandan gelir dağılımını bozmaktadır. Özellikle, sabit kıymetlerin maliyet değerleri üzerinden ayrılan amortisman tutarları yıllar itibariyle gerçek değerlerinden tamamen uzaklaşacaktır. Bu da görüntü kârların daha da artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, uzun dönemde, enflasyon vergisi olarak adlandırılan gizli verginin daha da artmasına neden olacaktır.²²

1.2.2.3.Yatırım Kararlarının Yanlış Alınması

İşletmeler uzun vadeli hedefler belirleyebilmeli ve bu hedeflere ulaşabilmek için yapılması gerekli olan yatırım kararlarını zamanında ve doğru olarak alabilmelidir. Yoksa, işletmelerin yaşaması ve gelişmesi mümkün değildir.

Enflasyondan kaynaklanan belirsizlik ve risk ortamında geleceğe yönelik hesap yapılamamakta, bu ise, gelişmek, büyümek ve hatta ayakta kalabilmek için zorunlu

²⁰ Morgil, a.g.e., s.29.

²¹ Osman Pehlivan, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi," *Vergi Dünyası Dergisi*, Ocak 1993, s.53.

²² Koçsoy, a.g.e., s.25.

bulunan yatırım yapma riskini artırdığından²³, bazı işletmeler yatırım kararları almaktan çekinmekte, bazı işletmeler ise yanlış yatırım kararları alabilmektedir. Bunun yanında enflasyonun neden olduğu yanlış hesaplara dayanılarak başlatılan, ancak, daha sonra iktisadi yönden kârlı olmadığı anlaşıldığı için yarıda bırakılan çeşitli yatırım projeleri işletme kaynaklarının israfına neden olmaktadır.²⁴ Bazen de görüntü kârların yüksek olması ve kolay gerçekleşmesi işletme yöneticilerinin rahatlamasına neden olabilir. Bu durum işletme içinde zamanla olumsuz sonuçlara neden olur. Zamanında yapılmayan yenileme ve yeni yatırımlar ileride işletmenin rekabet yeteneğini kaybetmesine ve gerilemesine neden olabilir. Böylece enflasyon nedeniyle işletmeler uzun vadeli yatırım kararlarını yanlış alabilmekte veya yatırım kararı almaktan vazgeçebilmektedir.

1.2.2.4.Sermaye Yapısının Bozulması

Uzun vadede enflasyon, işletmelerin sermaye yapısının bozulmasına neden olmaktadır.

İşletmelerde sermaye kavramından söz edildiği zaman, bunu iki grupta incelemek gerekir. Bunlardan birincisi bina, makine ve tesisat gibi yatırımlardan oluşan sabit sermayedir. Diğer ise mal ve hizmet üretiminde kullanılan işletme sermayesidir. Hızlı enflasyon yaşandığı dönemlerde sabit sermayeyi oluşturan kıymetlerin maliyet değerleri üzerinden amortisman ayrılırsa, bu durum işletme açısından bazı olumsuz sonuçlara neden olur. Bu olumsuz sonuçlardan birincisi, sabit sermaye üzerinden ayrılan amortisman miktarının, söz konusu kıymetlerin teknolojik veya kullanımdan ötürü eskimeleriyle bunların yenilenmesi için gerekli yenileme yatırımlarının finansmanına yetmemesi ve bunun sonucu olarak işletmelerin sermaye kaybına uğramasıdır. Bu durum işletmelerin uzun dönemde sağlıklı bir büyümeyi gerçekleştirme amaçlarının aksine küçülmelerine neden olacaktır.²⁵ Diğer taraftan işletmelerde, hızlı enflasyon dönemlerinde sabit kıymetler için tarihi maliyet değerleri üzerinden amortisman ayrılıyor olması, işletmelerin görüntü olarak yüksek kâr elde etmesi

²³ Mehmet Bakır, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1" *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı No: 96, Eylül 1996, s.126.

²⁴ Morgil, a.g.e., s.28.

²⁵ Bakır, a.g.e., s.127.

sonucunu doğuracağı için işletmeler bu durumda zamanla otofinansman kaybına uğrayacaklardır.

Enflasyonun işletmelerin sahip oldukları sermaye değerleri üzerindeki ikinci etkisi, mal ve hizmet üretimi için kullandıkları işletme sermayesi yönündedir. Zira, enflasyon döneminde satış yapılan malların yerine konulması, daha fazla harcama yapılmasını gerektirecek, dolayısıyla işletmelerin kullandıkları sermaye ihtiyacı artacaktır. Ayrıca, görüntü kârlar üzerinden vergi ödenmesi ve bu kârlar üzerinden kâr dağıtımını yapılması işletme sermayesinin erimesine neden olan önemli etkenlerdendir. Böylece enflasyonun mevcut olduğu dönemlerde işletme sermayesini kayba uğratmakta ve bunun sonucu olarak üretim düzeylerinde daralmalar görülmektedir.²⁶

1.2.2.5. Verimliliğin Düşmesi

Hızlı enflasyon dönemlerinde işletmelerin verimlilikleri olumsuz yönde etkilenir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Hızlı enflasyon dönemlerinde belirsizliğin artması nedeniyle işletmelerin uzun dönemli tutarlı planlar yapamaması ve kaynak dağılımında etkenlik sağlayamaması verimliliği düşüren temel nedenlerdir. Bunun yanında şirket yöneticilerinin enflasyonun yükselttiği görüntü kârlar nedeniyle rahatlaması ve modern yönetim tekniklerinin uygulanmasında titizlik göstermemeleri verimliliğin azalmasının diğer bir nedenidir.²⁷ Ayrıca, enflasyon dönemlerinde işletmenin kaynaklarını enflasyondan etkilenmeyen reel değerlere kaydırma eğilimleri, işletmelerde normal faaliyeti yürütecek miktarın ötesinde, bir sabit kıymet varlığının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durum verimliliği etkilediği gibi işletmeyi iktisadi açıdan değeri olmayan üretim araçları topluluğu haline getirecektir.²⁸ Ayrıca yüksek enflasyon ortamında üretim ve satış döngüsünün de hızla çevrilememesi verimliliğin düşmesine neden olacaktır.

1.2.2.6. Üretim Miktarının Azalması

İşletmeler üretim miktarını ve hızını, kendilerini maksimum kara ulaştırarak şekilde düzenlerler. Teorik olarak maksimum kârı sağlayan üretim miktarı, marjinal maliyetin marjinal gelire eşit olduğu noktadadır. Fiyatların önemli ölçüde değiştiği

²⁶ Bakır, a.g.e., s.127.

²⁷ Morgil, a.g.e., s.30.

²⁸ Özkara, a.g.e., s.50.

dönemlerde optimum üretim miktarını tayin etmek oldukça güçtür. Çünkü, genel fiyat seviyesinin arttığı dönemlerde işletmenin karşılaştığı en önemli problemlerden biri tüketilen üretim girdilerinin yerine yenilerinin hangi değerle ikame edileceğinin bilinmemesidir. Maliyetler, tarihi maliyetler üzerinden hesaplanacağından ve kâr marjı da buna göre belirleneceğinden, mamullerin satışından elde edilen gelirler, aynı mamulleri üretmek için gerekli üretim girdilerini sağlamaya yeterli olmayacaktır.²⁹ Doğal olarak uzun vadede enflasyon işletmelerde üretim miktarının gittikçe düşmesine neden olacaktır.

İşletmelerde yenilenmesi gereken amortisman tabi varlıkların tarihi maliyet üzerinden kayıtlı olması ve amortismanların da bu maliyetler üzerinden ayrılması nedeniyle ayrılan amortismanlar, bu varlığı yenilemeye yetmeyecektir. Bu nedenle, işletmeler gelişen teknolojiye uyum sağlayamayacak ve üretimlerini modern olmayan yöntemlerle sürdürmek zorunda kalacaklardır.³⁰

1.3.ENFLASYONUN TEMEL FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Enflasyon, finansal tabloların özellikle kuruluş aşamasındaki bilgilerini zaman ilerledikçe anlamsızlaştırmaktadır.

Yüksek enflasyon dönemlerinde, işletmelerin finansal tablolarında değişik tarihlerde yapılmış işlemler sonucu oluşan veriler, farklı satın alma gücündeki para birimleri ile ifade edilmiş olacağından finansal tablolardaki bilgileri gerçek anlamlarından uzaklaştırmaktadır. Böylece iç ve dış bilgi kullanıcıları yanlış bilgilendirilmekte ve yanlış kararlar alınmasına sebep olunmaktadır. Finansal tablolardaki bilgilerin gerçeği yansıtmamasının ortaya çıkardığı bazı sonuçları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:³¹

- Vergi matrahlarının doğru ve adil tespiti yapılamamaktadır.
- İşletmeler özkaynakla çalışmaktan uzaklaşıp, borçlanmaya yönelmekte, bu durum, ülkenin kaynak dağılımını ve işletmelerin finansal dengelerini bozmakta ve mali yapının zayıflamasına yol açmaktadır.

²⁹ Özkara, a.g.e., s.57.

³⁰ Koçsoy, a.g.e., s.28.

³¹ Mesut Zaloğlu, "Enflasyon Düzeltmesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı No: 254, (Ekim 2002), s.9.

kuramsal kapanışından sonra ileriye aktarılabacak kalanların bir özeti veya liste şeklindeki tablosudur.³³

Bilançonun temel amacı, bilgi kullanıcılarına işletmenin varlıkları ve kaynakları hakkında bilgi vermektir. Yöneticiler, ortaklar, devlet, işletmeye borç verenler, işletmede çalışanlar, potansiyel yatırımcılar, satıcılar, müşteriler gibi iç ve dış bilgi kullanıcıları, bu bilgilerden yararlanarak işletme ile ilgili bilgi ihtiyaçlarını karşılarlar. Fakat, bilançonun işletme ilgililerine doğru ve eksiksiz bilgi aktarabilmesi için, bilançodaki bilgilerin uyumlu, anlaşılabilir, güvenilir, tam, tarafsız ve karşılaştırılabilir olması gerekir. Ancak, fiyatların sürekli yükseldiği enflasyon ortamında, bilançoda yer alan bilgiler maalesef gerçeği yansıtmaktan uzaktır.

Fiyatlar genel seviyesindeki artışlar bütün bilanço kalemlerine aynı derecede etki etmez. Enflasyonun bilanço üzerindeki etkileri varlık ve sermaye yapısı üzerinde değişik olur. İşletme varlıklarını oluşturan ekonomik değerleri, fiyat hareketlerini izleyip izlemediklerini gözönünde tutmak suretiyle iki kısma ayırabiliriz:³⁴

- **Parasal Olmayan Kalemler:** Para değerindeki değişimlere paralel olarak nominal değerleri değişen, ancak satın alma güçleri aynı kalan kalemlerdir. Örneğin: Bina, makine tesisat ve cihazlar vb.

- **Parasal Kalemler:** Para değerindeki değişimler karşısında nominal değerlerini aynen koruyan, ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen kalemlerdir. Örneğin: Kasa ve bankalardaki nakitler, alacaklar vb.

Bilançodaki parasal kalemler cari para birimiyle güncel bilgileri yansıtırken, parasal olmayan kalemler tarihi maliyet değerleriyle yer alırlar. Sonuçta bilançodaki kalemler enflasyon nedeniyle farklı satın alma güçleriyle ifade edildiği halde, muhasebede bütün değerler aynı kabul edilerek tek bir toplama dahil edilmekte ve bu da bilançoju anlamsızlaştırmaktadır. Böylece iç ve dış bilgi kullanıcıları bilançodan elde ettikleri bilgilerle işletme hakkında yanlış kaniya varabilir ve yanlış kararlar alabilirler.

³³ Orhan Sevilengül, *Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu Genel Muhasebe* (Onuncu Basım. Ankara: Gazi Kitabevi, 2000), s. 633; Özgül Cemalcılar ve Saim Önce, *Muhasebenin Kuramsal Yapısı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları no: 1093, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 150, 1999), s.75.

³⁴ Hacıüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.6.

1.3.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri

Gelir tablosu, işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net kârını veya dönem net zararını gösteren bir tablodur.

Gelir tablosunda, fiyatlar genel seviyesindeki yükselişler nedeniyle değeri düşmeden önceki para birimi ile ifade edilen maliyet ve gider; değeri düşük para birimi ile ifade edilen satış ve gelir ile karşılaştırılmaktadır. Böylece gelir tablosunda görülen kâr gerçeği yansıtmamakta ve işletmenin daha fazla vergi ödemesine neden olmaktadır. Bu kendiliğinden ortaya çıkan fiktif kâr, yöneticileri de rahatlatarak çalışma tempolarını düşürecek, bilgi kullanıcılarını yanıltacaktır.

Enflasyonun gelir tablosu kalemleri üzerindeki etkisi de farklıdır. Bu etki, devir hızı düşük olan kalemlere daha şiddetli gerçekleşirken, devir hızı yüksek olan kalemler fiyat yükselişlerini daha yakından izleyebilirler. Örneğin amortismanlar, ticari mallara oranla (stokların devir hızı sabit varlıklardan daha yüksek olduğu için) fiyat yükselişlerinden daha çok etkilenir.

Fiyat hareketlerinin satış ve maliyet kalemlerine etkisi şöyle belirtilebilir:

- **Satış Kalemlerine Etkisi:** Gelir tablosunun satış kalemi, paranın dönem içindeki farklı satın alma gücü seviyelerini bulundurur. Satış tutarları esas alındığında, bu tutarların ilk zamanlarda düşük, ilerleyen zamanlarda ise enflasyonun etkisiyle gittikçe artan bir grafik çizdiği görülür. Yani gerçekte, dönem içindeki satış tutarları enflasyon nedeniyle birbirinden farklı değerdeki para birimleriyle ifade edilmiş olacağından satışlar kalemi bilgi kullanıcılarını yanıltabilecektir.

- **Maliyet Kalemlerine Etkisi:** En önemlisi satışların maliyeti kalemidir. Bu kalem, hesap dönemi içindeki fiyat hareketlerinden çok etkilenir. Dönem içinde farklı tarihlerde mal alınıp satıldığı için farklı değerleri taşımakta ve dönembaşındaki satışların maliyeti ile dönemsonuna doğru satışların maliyeti aynı para birimi ile ifade edilmemektedir. Ayrıca, hem amortisman paylarında ortaya çıkan önemli ölçüde düşük maliyetle gösterme, hem de diğer üretim faktörlerinin elde edilme tarihlerine ve dönme çabukluğuna göre ortaya çıkan düşük maliyetle gösterme sebebiyle, gelir tablosunda satışların maliyeti satış anındaki para değerine göre olduğundan düşük çıkacaktır. Bu da kâr arttırıcı bir durumdur ve bu fiktif kâr, bilgi kullanıcılarını yanıltabilecektir.

2.İŞLETMELERİN ENFLASYONUN OLUMSUZ ETKİLERİNDEN KORUNMA YÖNTEMLERİ

İşletmelerin enflasyonun olumsuz etkilerinden korunmaları amacıyla bazı yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler aşağıda sıralanmıştır.

2.1.Enflasyon Muhasebesi

Enflasyon muhasebesi, enflasyonun muhasebe ile birleştiği bir çalışma alanıdır.

Üzerinde yoğun çalışmalar yapılan enflasyon muhasebesini genel olarak, “tarihi maliyetlerle ifade edilmiş işletme değerlerine fiyat değişmelerinin etkisini gösteren ve gerekli önlemleri alarak, işletme değerlerinin gerçeği belirtmesine olanak veren muhasebe sistemleridir” biçiminde tanımlamak olanağı vardır. Genel fiyat hareketlerinin mevcut olduğu dönemlerde ortaya çıkan her türlü (genel ve özel) fiyat değişmeleri enflasyon muhasebesinin konusunu oluşturmaktadır.³⁵

Gerçekte enflasyon muhasebesi, her muhasebe dönemi sonunda finansal tablolardaki bilgilerin paranın o günkü satın alma gücü cinsinden ifade edilmek üzere düzeltilmesini gerektirir.

Kuşkusuz enflasyon muhasebesi kavramı, maliyet muhasebesi, banka, vergi muhasebesi vs. uzmanlık muhasebelerinde olduğu gibi özel ihtisas gerektiren işletme türleri ile muhasebe konuları için uygulanacak yöntemleri değil, genel muhasebenin dayandığı temel ilkelerden biri olan parayla ölçülme kavramının enflasyon nedeniyle işlevini yitirmesi sonucu bu işlevin yeniden tesisine yönelik bir çözümlemeyi ifade eder. Dolayısıyla, enflasyon muhasebesi, bir uzmanlık muhasebesi değil, genel muhasebenin bazı durumlarda ortaya çıkan yetersizliklerinin giderilmesine yönelik tedbirleridir. Ayrıca, enflasyon muhasebesi ne enflasyonu önleme aracı ne de enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerini tamamen giderme aracıdır. Enflasyon muhasebesi, sadece, enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini giderecek şekilde bilgilerin ortaya çıkmasına ve dolayısıyla işletme yönetiminin bu konuda bilgilendirilmesine ve doğru kararlar almasına yardımcı olan bir araçtır.³⁶

Enflasyon muhasebesi ile ilgili ilk teoriler XX.yüzyılın başlangıcında ileri sürülmüş ve ilk uygulamaları Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa’da görülmüştür.

³⁵ Akdoğan, a.g.e., s.35.

³⁶ Cihat Ertürk, “Enflasyon Muhasebesi Nedir?”, <http://www.evrensel.net/01/12/26/kose.html>, (23.07.2003).

İkinci Dünya Savaşından sonra bazı Avrupa ülkelerinde uygulanmış ancak, sürekli olarak Latin Amerika ülkelerinde uygulama alanı bulmuştur. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısı, enflasyonun hızı, uygulanacak olan enflasyon muhasebesi modelinin seçiminde en önemli faktörler olmaktadır.³⁷

Enflasyon nedeniyle fiyatların sürekli değişmesi, işletmelerde tarihi maliyetler yerine yeni modeller kullanılmasını gerektirmektedir. Özellikle ülkemizde yıllardır yaşanmakta olan enflasyon, paranın satın alma gücünü büyük ölçüde düşürmektedir. Ülkemizde, uygulanan bazı kısmi yöntemler dışında enflasyon muhasebesine tam olarak geçilememiştir. Fiyat değişikliklerinin finansal tablolar üzerindeki etkilerinin giderilmesinde özellikle üç yöntem muhasebe literatüründe ağırlık kazanmıştır. Bunlar; Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi, Cari Değer Muhasebesi ve Karma Yöntemdir.

2.1.1.Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi

Bu muhasebe modeli aslında yeni bir muhasebe sistemi değil, tarihi maliyetler muhasebesinin ilkeleri üzerinde üretilmiş ancak fiyatlar genel seviyesindeki değişmelerin etkilerini muhasebe bilgileri üzerine yansıtacak yöntemlerin kullanıldığı bir muhasebe modelidir.³⁸ Bir başka deyişle finansal raporların bugünkü para değerine göre ayarlanması ve hesapların bugünkü para birimine göre belirtilmesini esas alan bir modeldir. Bu yöntemde ayarlanmış tarihi maliyet yöntemi, katsayılar yöntemi, eşdeğer lira muhasebesi, cari satın alma gücü muhasebesi de denilmektedir.³⁹

Bu modelde, dönemsonlarında finansal tablolardaki bilgilerin paranın satın alma gücü cinsinden ifade edilmek üzere endeks (düzeltme katsayısı) ile düzeltilmesi gerekir.⁴⁰ Genel fiyat düzeyi muhasebesinde aşağıda gösterilen sıra takip edilmelidir:⁴¹

- Bilanço kalemleri parasal ve parasal olmayan kalemler olarak ayrılır.
- Parasal olmayan kalemler bilançoda cari değerleri üzerinden ve paranın satın alma gücüne göre ifade edilecek biçimde gösterilir.
- Dönem sonu parasal kalemler bilançoda paranın satın alma gücü katsayısı 1 olduğu için aynen alınır.

³⁷ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.8.

³⁸ Yüksel, a.g.e., s.29.

³⁹ Oya Zeynep Gence, "İşletmelerin Enflasyon Karşısında Korunma Araçları ve Uygulamaları." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), s.10.

⁴⁰ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.9.

⁴¹ Gence, a.g.e., s.11.

- Stoklar, makine ve tesisler, teçhizat gibi parasal olmayan kalemlerin cari değerlerindeki değişiklikler ve bu değişiklikler üzerindeki genel fiyat düzeyi değişikliklerinin etkisi ayrı ayrı hesaplanır ve söz konusu kalemler bilançoda paranın satın alma gücüne göre gösterilir.

- Parasal kalemlerin satın alma gücü kazanç ve kayıpları hesaplanarak sonuç hesaplarına yansıtılır.

- Satılan malın maliyet ve amortisman giderleri gibi kalemler varlıkların ortalama cari maliyetler esas alınarak hesaplanır.

2.1.2.Cari Değer Muhasebesi

İkame (yenileme) maliyeti muhasebesi veya cari maliyet muhasebesi olarak adlandırılan bu yöntemde amaç, işletmenin faaliyet gücünün enflasyon karşısındaki değer kaybını önlemek ve üretim araçlarının tekrar yerine konulabilmesi için gerekli fonların kârdan ayrılarak sermayenin korunmasıdır.

Cari değer muhasebesi, genel fiyat seviyesi artışının sebep olduğu olumsuzluklarla ilgilenmez. Yalnızca, özel fiyat hareketlerinin sebep olduğu olumsuzluklarla ilgilenir. Cari değer muhasebesi parasal değerlerin doğurduğu kazanç ve kayıpları hesaba katmamaktadır. Bu muhasebe modelinin temel amacı, işletmenin performansı ile ilgili daha gerçekçi değerlemeler yapmaktır.⁴² Her ne kadar enflasyon bir ortalama olarak ifade edilmekte ise de, her çeşit mal ve hizmetlerin değeri ortalamaya eşit olarak değişmemekte, başka bir deyişle enflasyonda genel fiyatlar seviyesi yükselmekle beraber, bu yükseliş tüm mal ve hizmetler için aynı anda ve aynı oranda olmamaktadır. Bir zaman dilimi içinde bazı malların fiyatları daha fazla, bazı malların fiyatları daha az yükselirken, bazı malların fiyatlarındaki yükselme ise gecikerek ortaya çıkmaktadır. İşte, işletmeler üzerinde nispi fiyat hareketlerinin etkisi bazı hallerde fiyatlar genel seviyesindeki değişimlerden daha fazla olması ve fiyatlar genel seviyesi muhasebesinin bu tip fiyat hareketlerini tam olarak dikkate almaması nedeniyle, bazı yazarlar değerlendirme esası olarak, yerine koyma maliyeti ya da cari değer esas alınması gerektiğini ileri sürmektedirler.⁴³

⁴² Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.10.

⁴³ Mehmet Yüce, "Enflasyon Muhasebesi ve Bu Bağlamda Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Düzenlemeler", <http://www.basarm.com.tr/dergi/99-06/a/enflasyonmuhasebesi.htm>, (25.07.2003).

Bu yöntemde kâr kavramı da; işletme, varlıklarını yenileyebilecek seviyenin üstünde gelir sağladığı takdirde geçerli olmaktadır. Ancak cari değer muhasebesinin en önemli sakıncası cari değer ölçülmesindeki güçluktur. Cari değer muhasebesi uygulandığında bulunacak sonuç, enflasyon nedeniyle yapılacak değer düzeltmeleri ile bulunacak sonuçla aynı olmamaktadır. Çünkü, ekonomideki fiyat hareketlerini değil, işletmenin karşılaştığı fiyat hareketlerini esas almaktadır.

Cari değer belirlenmesinde, resmi kuruluşlarca ilan edilen özel fiyat endeksleri, firmanın kendi geçmiş deneyimlerinden yararlanarak geliştirdiği endeksler, satıcılardan elde edilen satış kataloglarındaki bilgiler, değerlendirme uzmanlarının yaptığı takdirler vb. hususların kullanıldığı ifade edilmektedir.⁴⁴

2.1.3.Karma Yöntem

Karma yöntem, genel fiyat düzeyi muhasebesi ile cari değer muhasebesinin birlikte kullanılması anlamını taşır. Bu modeller birlikte kullanılarak, finansal tabloların enflasyon ortamında gerçek durumu ve kârları göstermesi hedeflenmektedir.

Her iki modelin birlikte kullanılmasındaki amaç, hem fiyatlar genel seviyesi hem de özel fiyatlar seviyesindeki değişmelerin birlikte ele alınarak finansal tabloların dönemsonlarında fiyatlar genel seviyesi endeksleri ile düzeltilmesi önerilmektedir. Böylece, parasal değerlerle ilgili elde tutma kazançlarının, enflasyon ortamındaki önemi nedeniyle, saptanması, finansal tabloların sunulması sağlanabileceği gibi, parasal olmayan değerlerle ilgili ikame maliyeti muhasebe modelinde saptanmış elde tutma kazançlarının veya maliyet tasarruflarının da gerçek ve gerçek olmayan tutarları ayıklanabilmektedir.⁴⁵

2.2.Enflasyonun Türkiye'deki İşletmelerin Finansal Tabloları Üzerindeki Olumsuz Etkilerini Gidermeye Yönelik Vergi Yasalarında Yer Alan Düzenlemeler

Türkiye'de enflasyonun işletmelerin finansal tabloları üzerinde neden olduğu olumsuz etkileri kısmen gidermek veya doğurduğu sorunları hafifletmek üzere Türk

⁴⁴ Akdoğan, a.g.e., s.136.

⁴⁵ Yüksel, a.g.e., s.132.

vergi sisteminde bir dizi düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin en önemlilerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Yeniden değerlendirme,
- Hızlandırılmış amortisman,
- Maddi duran varlık yenileme fonu,
- Son giren ilk çıkar stok değerlendirme metodu,
- Yatırım indiriminde endeksleme,
- Menkul sermaye iratlarında indirim oranı uygulaması,
- Diğer kazanç ve iratlarda indirim oranı uygulaması,
- Zirai kazancın tespitinde maliyet bedeli artırımı,
- Araştırma ve geliştirme harcamalarında vergi erteleme,
- Gayrimenkul ve iştirak satışlarından doğan kârın sermayeye ilavesinde vergi istisnası,
- Alacak ve borç senetlerinde reeskont uygulaması,
- Finansman fonu,
- İştirak ve gayrimenkul satışı ve üretim ve turizm tesisleri ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konulmasından doğan kazanç istisnası
- Maliyet bedeli artırımı.

Bu yöntemler ikinci bölümde geniş olarak ele alınarak tanıtılacaktır.

2.3.Enflasyonist Ortamlar İçin Finansal Raporlama Standartları

2.3.1.Uluslararası Muhasebe Standartları(UMS)-29: Yüksek

Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı

Bilindiği gibi muhasebe, genel kabul görmüş ilkelere dayanır. Bu ilkeler muhasebe standartları olarak yayınlanmakta ve uluslararası kabul görmektedir. Halen Uluslararası Muhasebe Kurulu'nun yayınladığı standartların sayısı 41'i bulmuştur.⁴⁶

⁴⁶ Nuri Uman, "Enflasyon Muhasebesi Kanunu Tasarısı ile İlgili Son Gelişmeler", **Vergi Dünyası**, Yıl: 22, Sayı No: 257, (Ocak 2003), s.8.

Uluslararası muhasebe standartları, muhasebe uygulamalarında uluslararası uyumu sağlamak üzere globalleşme ve çok uluslu işletmelerin artması sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu standartlarla ortak bir platformun oluşturularak aynı muhasebe anlayış ve dilinin kullanılması bilançoların karşılaştırılabilmesini sağlayacak; muhasebe standartlarını düzenleyenlerin, uluslararası finansman sağlayan kuruluşların ve uluslararası yatırımcıların işlerini önemli ölçüde azaltacak ve tüm bu işlemlerle ilgili büyük bir zaman tasarrufu sağlayacaktır.

Uluslararası muhasebe standartları, Türkiye muhasebe standartlarının oluşumunu da direkt etkilemektedir, çünkü uluslararası muhasebe standartları, Türkiye muhasebe standartlarının oluşumunda temel kaynak olarak alınmıştır. Türkiye’de yabancı yatırımların artması için uluslararası muhasebe standartlarına uyum çalışmaları hızlandırılmalıdır.

Bu standart, 1 Ocak 1990 tarihinde ve bu tarihten sonra başlayan dönemler için hazırlanan mali tablolar için geçerlidir. Amaç, yüksek enflasyonlu ekonomilerde faaliyet gösteren işletmelerin mali tablolarının raporlanması ile ilgili standartları belirleyerek sunulan finansal bilgilerin anlamlı olmasının sağlanmasıdır.⁴⁷

Avrupa Birliği protokolüne imza koymuş ülkeler 2005 yılına kadar uluslararası muhasebe standartlarına geçme konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Türkiye de bu ülkelerden biri olup, bu yönde çalışmalarını sürdürmektedir. Muhasebe standartları içinde yer alan UMS-29, “enflasyon muhasebesi” adı altında öncelikli olarak gündemdeki yerini gün geçtikçe ön plana çıkartmaktadır.⁴⁸

Bu standardın temel özellikleri şunlardır:

- Yüksek enflasyonlu bir ekonomiyi tanımlayan göstergeleri belirler. Bu göstergeler:

-Üç yıllık kümülatif enflasyon oranının %100 ve üzerinde olması,

-Ülke nüfusunun çoğunlukla tasarruflarını parasal olmayan kalemlere ya da güçlü para birimlerine yatırması,

⁴⁷ Deloitte Touche Türkiye, a.g.e., s.41.

⁴⁸ Veysi Seviğ, “Enflasyon Muhasebesi”, [http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/25-04-2002\(1\).htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/25-04-2002(1).htm), (25.07.2003).

-Ülke nüfusunun çoğunlukla parasal kalemleri yerel para birimi cinsi yerine güçlü bir para birimi ile ifade etmesi ve fiyatların bu şekilde belirlenmesi,

-Vadeli alım satım şartlarının kısa vadeler için bile paranın satın alma gücündeki düşüşleri karşılayacak şekilde belirlenmesi,

-Faiz oranlarının, ücret ve fiyatların bir fiyat endeksine bağlı olmasıdır.

• Yüksek enflasyonlu ekonomilerde parasal olmayan kalemler, bir fiyat endeksi kullanılarak, bilanço tarihindeki parasal değerlerinin ifade edilmesi amacıyla düzeltilmelidir. Enflasyon muhasebesini uygulayan şirketlerin aynı fiyat endeksini kullanmaları öngörülmektedir.

• Maddi duran varlıklar, stoklar, özsermaye kalemleri, gelirler ve giderler gibi parasal olmayan kalemler sabit bir parasal değeri olmayan kalemlerdir.

• Endeksleme işlemi sonucu ortaya çıkan, şirketin enflasyondan dolayı uğradığı kayıp yada kazançları ifade eden kâr yada zararlar, gelir tablosunda “parasal kayıp/kazanç” olarak ayrıca gösterilir.

• Parasal olmayan kalemlerin endekslenerek yeniden gösterimi işlemi sırasında finansman giderinin aktifleştirilmesi kabul edilmemektedir. Yalnızca gerçek finansman maliyetleri aktifleştirilebilir.

• Endekslemeye tabi tutulan parasal olmayan varlıkların endekslenmiş değerlerinin, gelecekte bu varlıklardan elde edilecek fayda tutarını veya satış değerini aşıp aşmadığı konusunda bir değerlendirme yapılmalıdır.⁴⁹

Görüldüğü gibi bu standart, yüksek enflasyonlu bir ekonominin para biriminde raporlama yapan herhangi bir işletmenin, konsolide finansal tablolarını da içeren finansal tablolarına uygulanması yönünde oluşturulmuştur. Türkiye’de faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerde bu standardın uygulanması yaygın olarak görülmektedir. Bu şirketler finansal tablolarını önce bu standart bağlamında enflasyona göre düzeltmekte, daha sonra ise finansal tablolarını kendi ülkelerinin para birimlerine çevirerek düzenlemektedirler. Bunun sonucunda da enflasyonun olumsuz etkilerini finansal tablolarını düzelterek gidermiş olmaktadır ve buna da zorunludurlar. Çünkü enflasyon oranının oldukça yüksek olduğu bir ülkede faaliyet göstermektedirler.⁵⁰

⁴⁹ Deloitte Touche Türkiye, a.g.e., s.42.

⁵⁰ Seval Kardeş Selimoğlu, “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslararası Boyuttaki Düzenlemeler”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 4, (Mayıs 2001), s.102.

2.3.2. Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı

Türkiye muhasebe standartları, TÜRMOB (Türkiye Muhasebeciler Odaları Birliği)'a bağlı Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) tarafından düzenlenmektedir. Şu an Uluslararası muhasebe standartlarından 19 tanesi tercüme edilerek Türkiye Muhasebe Standartları oluşturulmuştur. Türkiye'deki enflasyonist piyasa yapısı nedeniyle Türkiye Muhasebe Standardı (TMS)-2 "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama" düzenlenmiştir. TMUDESK bu standardı 1997 yılında UMS No:29 paralelinde yayınlamıştır. TMS No:2 ile UMS No:29 standartları içerik, amaç ve uygulama olarak aynı baza oturtulmuştur.

Türkiye Muhasebe Standardı-2'nin amaçları şunlardır (madde 1).⁵¹

- Bu standart yüksek enflasyon ortamında, temel finansal tabloların (konsolide olanlar dahil) düzenleme esaslarını içerir.

- Yüksek enflasyonlu dönemlerde Türk Lirası birimine göre sunulan faaliyet sonuçları ve finansal durumun bir anlam taşımayacağı, liranın satın alma gücünde meydana gelen azalışlar, farklı tarihlerde ortaya çıkan işlem ve olayların karşılaştırılmasını önleyeceği ve sonuçların yanıltıcı olacağı göz önünde tutularak finansal tabloların, dönem sonundaki liranın satın alma gücüne göre düzeltilmesi sağlanır.

- Düzenleme işlemi muhasebe kayıtları dışında raporlar aracılığıyla yapılır.

Standardın 3. maddesinde, standartta geçen terimlerin anlamları açıklanmıştır.

TMS-2'de bir ülkede yüksek enflasyonun varlığını gösteren göstergeler belirlenmiştir. Bu göstergelerden biri, birkaçı veya hepsinin varlığı mevcutsa o ülkenin enflasyon muhasebesi uygulamasına geçmesi şarttır. Bu göstergeler madde-3'de sayılmıştır.⁵²

Ülkede yaşayan kişilerin, ulusal para birimindeki değer kayıplarından etkilenmemek için,

- Servetlerini parasal olmayan varlıklara yada yabancı paralara yatırarak değerlendirmeleri,

⁵¹ TMUDESK Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, Türkiye Muhasebe Standartları 1997, TÜRMOB Yayın No:32, TMUDESK Seri No:1, Ankara, 1997, s.23.

⁵² Aynı, s.25.

- Vadeli satış veya satın almalarda, vade uzunluğuna bakılmaksızın, vade farkı talep edilmesi,
- En önemlisi ise, son üç yılın kümülatif enflasyon oranının %100'e yakın yada bu oranın üstünde olması,
- Yüksek enflasyon olduğunun belirtisi olan diğer göstergelerin varlığı.

Daha sonra standartta, bilançonun düzeltilmesi, gelir tablosunun düzeltilmesi, parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç ve kayıpları, nakit akış tablosu, önceki dönem finansal tabloları, konsolide finansal tablolar, genel fiyat endekslerinin seçimi ve kullanımı, yüksek enflasyonun sona ermesi, raporlanacak bilgiler sırasıyla açıklanmaktadır.

Ayrıca Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan ve Resmi Gazete'de yayımlanan "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında" ki tebliğin 6.maddesinde de tanımlandığı üzere "yıllık bilanço tarihlerindeki fiyat endeksi rakamının, ilgili hesap dönemi dahil önceki üçüncü hesap döneminin başındaki fiyat endeksi rakamının iki katını aşması ve ilgili dönemin bilanço tarihindeki fiyat endeksi rakamının, hesap döneminin başına göre yüzde 10 veya daha fazla bir oranda artması halinde, içinde bulunulan yıllık hesap döneminden itibaren yüksek enflasyon dönemi başlar"⁵³ ifadesi yer almaktadır.

2.4.Enflasyona Karşı 28.11.2001 Tarihli Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği

Yatırımcılara doğru bilgi verme misyonu ile hazırlanması gereken mali tablolara ilişkin düzenlemeler sermaye piyasası mevzuatı içinde yer aldığından, enflasyona karşı düzeltme konusu da 28.11.2001 tarihinde Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği ile mevzuatımıza girmiştir.

28.11.2001 tarihli Sermaye Piyasası Kurulu Seri XI, No.20 "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ"ine göre,⁵⁴

- Hisse senetleri, borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören ortaklıklar, aracı kurumlar ve yatırım ortaklıkları ile bunların bağlı şirket veya iştirakleri, ana ortaklık ile birlikte 31.12.2001 hesap döneminin yıllık mali tablolarını ve

⁵³ 28.11.2001 Tarih ve 24597 Sayılı Resmi Gazete.

⁵⁴ Ümit Gücenme, "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi," Eskişehir Ticaret Odası Dergisi, Yıl: 19, Sayı: 83, (Ocak 2002), s.56.

daha sonraki hesap dönemlerinde ise, ara ve yıllık mali tablolarını bu Tebliğe göre düzenler.

- Tebliğ kapsamındaki diğer ortaklıklar ise 31.12.2002 tarihinden itibaren bu tebliğ hükümlerine tabi olurlar. Diğer ortaklıklar, sermaye piyasası araçlarını halka arzetmiş veya arzetmiş sayılan, fakat hisse senetleri borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen ortaklıklar olarak yorumlanabilir.

- Yüksek enflasyonun bulunmadığı yabancı bir ülkede faaliyet gösteren bağlı ortaklık ve iştirakin mali tablolarının düzenlenmesinde bu Tebliğ hükümlerine göre düzeltme yapılmaz.

- Tebliğe tabi bir ortaklığın iştiraki veya bağlı ortaklığı olması nedeniyle bu tebliğ hükümlerine tabi olan ortaklıklar, Seri XI, No.21 SPK.'nın konsolidasyon ile ilgili Tebliğ'ine göre konsolidasyon kapsamı dışında ise, mali tablolarında düzeltme yapmayabilirler.

- Tebliğ'e göre düzeltilmiş mali tabloların ilanı ile Kurul'a ve ilgili borsaya gönderilmesi, Kurul'un muhasebe standartları ile ilgili düzenlemelerinde belirtilen süreler içinde yerine getirilir.

Ancak, gerek mali sektörden, gerekse reel sektörden gelen talepleri ve 2003 yılında vergi mevzuatı açısından ülke genelinde enflasyon muhasebesi uygulamasına geçileceği yönündeki beyanları dikkate alarak Kurul, Tebliğ hükümlerinin uygulanmasına 01.01.2003 tarihinden itibaren başlanmasına karar vermiştir. Dileyen işletmeler 31.12.2001 tarihinde söz konusu Tebliğlerdeki hükümleri uygulamaya başlayabileceklerdir. Anılan Tebliğlerin yürürlük maddelerinde değişiklik yapan Tebliğler, 17.01.2002 tarih ve 24643 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵⁵

3. TÜRKİYE'DEKİ İŞLETMELERİN ENFLASYONDAN KORUNMA YÖNTEMLERİNİ KULLANMALARI ÜZERİNE YAPILMIŞ İKİ ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Türkiye'deki işletmelerin enflasyondan korunma yöntemlerini yeterince kullanıp kullanmadıkları üzerine yapılmış iki araştırmanın sonuçları aşağıda incelenmektedir.

---

⁵⁵ Gücenme, a.g.m., s.57.

3.1.Araştırma I

Mali tablolar üzerinde enflasyonun olumsuz etkisi ve bu etkinin ortadan kaldırılması, reel kârların hesaplanmasına ilişkin işletmelerdeki bilincin ölçülmesi, mevcut uygulamaların değerlendirilmesi ve enflasyon muhasebesi uygulamasına geçiş ihtiyacının değerlendirilmesi amacıyla Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki 120 işletme üzerinde 2000 yılında bir anket çalışması yapılmış ve 81 işletmeden sağlıklı cevap alınarak değerlemeye alınmıştır. Bursa'da önemli bir potansiyel oluşturan Organize Sanayi Bölgesi'ndeki işletmeler ana kütle olarak alınmış, sektör seçimi ve örnekleme yapılmaksızın tüm işletmelere anket formunun görüşme yoluyla uygulanması yoluna gidilmiştir. Cevap alınan anket formlarında görüşmelerin, muhasebe müdürü veya ikinci derece yetkili kişi ile yapılmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle değerlemeye alınan cevaplar gösterge olabilecek niteliğe sahiptir.⁵⁶

Anket değerlendirmesi sonucunda sağlıklı bilgi alınan 81 şirketin hukuki durumlarına bakıldığında bu şirketlerin %78'inin A.Ş., %20'sinin LTD., %2'sinin de şahıs şirketi olduğu görülmektedir. Bu şirketlerden %3'ünün ödenmiş sermayesi 5 milyar TL.ve altında, %45'inin 5-100 milyar TL. aralığında, %23'ünün 101-500 milyar TL. aralığında ve %29'unun ise 500 milyar TL. ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir.⁵⁷

Ankete katılan şirketlerin muhasebe veya finansman müdürlerinin %16'sının SMMM belgesi, %13'ünün ise SM belgesi bulunmaktadır. %71'i ise belgesiz olarak görevlerini sürdürmektedir. Bunun yanında ankete katılan şirketlerin muhasebe müdürlerinin öğrenim durumuna bakıldığında %17'sinin ticaret lisesi mezunu ve %83'ünün de üniversite mezunu olduğu görülmektedir.⁵⁸

Yapılan anketin sonuçları şöyledir:⁵⁹

- Ankete katılan işletmelerin %18'i, enflasyonun parasal ve parasal olmayan kalemler üzerindeki etkisi ile ilgilenmemektedir.
- İşletmelerin %47'si şimdye kadar parasal kalemler üzerinde enflasyonun bozucu etkisi ile ilgili bir çalışma yapmamıştır.

⁵⁶ Ümit Gücenme ve Ali Ildır, **Enflasyon Muhasebesi Semineri**, (Bursa: Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, 2000), s.1.

⁵⁷ Gücenme ve Ildır, a.g.e., s.1.

⁵⁸ Aynı, s.1.

⁵⁹ Aynı, s.1.

- İşletmelerin %39'u reel varlıklarının satışında satış kârının yüksek olduğunu ifade etmektedir.
- Sadece maddi sabit kıymetler için VUK.'na göre yeniden değerlendirme yapılması işletmelerin %67'si tarafından yeterli görülmemektedir.
- İşletmelerin %86'sı stokların enflasyona göre düzeltilmesi gerektiğini düşünmektedir.
- İşletmelerin %50'sinde stok devir hızı 6 kezden fazladır. Ancak işletmelerin %68'i büyük miktarlarda stok bulundurmamaktadır.
- İşletmelerin %74'ü, stok satışından sağlanan kâr rakamının gerçek kârı yansıtmadığını düşünmektedir.
- İşletmelerin çoğunlukla enflasyonun parasal ve parasal olmayan kalemler ile nominal kâr üzerindeki etkisinden haberdar olduğu ancak bu güne kadar bu konuda yeterli çalışma yapılmadığı ortaya çıkmaktadır.
- İşletmelerin %80'i, enflasyonun muhasebe verileri üzerindeki yanıltıcı etkisi hakkında işletme ilgililerinin bilgilendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.
- Yeniden değerlendirme uygulayan işletmelerin oranı %77'dir, yeniden değerlendirme katsayısını yetersiz bulanların oranı ise %47'dir.
- Yeniden değerlendirme ve azalan bakiyelerle amortisman uygulaması yaygın olduğu halde varlıklardaki değer düşüklüğü için yada kıdem tazminatı için karşılık ayrılması uygulaması yaygın değildir.
- İşletmelerin %59'u otofinsanman konusunda bilinçli değildir.
- İşletmelerin çoğunluğu yenileme fonu, maliyet bedeli artırımı ve reeskont uygulaması ve stok değerlemesinde LİFO yönteminin kullanılması gibi işletmeleri enflasyondan koruyan ve mevzuatımızın izin verdiği uygulamalara başvurmamaktadır.
- İşletmelerin %92'si vergi yasalarımızdaki enflasyondan koruyucu düzenlemeler ile ilgili işletme uygulayıcılarının bilgilendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.
- Yanıtsız bırakılanlar da dahil edildiğinde işletmelerin %66'sı Türkiye Muhasebe Standartlarından haberdar değildir.
- İşletmelerin %10'u kârın düşük hesaplanması için muhasebe ilkelerinin ve vergi yasalarının imkan sağladığı olanakları kullanmaktadır. Bu çok çarpıcı bir

sonuçtur. Yaygın olan anlayış işletme başarısı için kârın yüksek görünmesidir. İşletmelerin yüksek kâr hedefi doğrultusunda sürekli fiyat artışlarına meyletmesi yıllardır ülkemizde enflasyonu azdıran en önemli neden olmuştur. Maliyetlerin azaltılması ve uygulanabilecek en düşük fiyatın tespiti konusunda çalışmalar yapan işletme oranı sadece %19'dur.

- İşletmelerin %75'i reel kârlılığın hesaplanmasının faydasına inanmaktadır.

- TMS 2'ye göre gerekli düzeltmeleri uygulayan işletmelerin oranı %10'dur. Bunlardan %50'si standardın uygulanmasında güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

- Mali tablolarının TMS 2'ye göre düzeltilmesini ve reel kâr rakamının hesaplanmasını talep eden işletmelerin oranı %33'dür.

- İşletmelerin çoğunluğu, maliyetleme sistemleri, ek mali tabloların düzenlenmesi, bütçeleme çalışmaları ve finansman konularında bilgi ihtiyacı olduğunu belirtmektedir.

- Türkiye Muhasebe Standartlarının uygulama oranı çok azdır ve uygulayan işletmelerin çoğunluğu bu konuda çalışanlarının bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

3.2.Araştırma II

Yapılan bir diğer araştırmada da, enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerine karşı Türk Vergi Sistemi'nde yer alan düzenlemeler ve vergi yasaları dışındaki uygulamaların etkinliği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada İstanbul Sanayi Odası tarafından 1996 yılı sonuçlarına göre belirlenen, 1997 yılı Eylül ayında açıklanan Türkiye'nin 500 büyük sanayi işletmesi konu edilmiştir. 500 birimden oluşan bu ana kütlede 54 birimlik örnek seçilmiştir. $54/500=\%10.8$ örnekleme oranı olduğu tespit edilmiştir. Bu %10.8'lik oranın 500 birimlik ana kütle içerisinde ana kütle temsil eden yeterli seviyedeki örnek hacmine sahip olduğu görülmüştür.⁶⁰

⁶⁰ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.13.

Anket çalışmasına konu olan işletmelerin hukuki yapısına bakıldığında, %98'i Anonim Şirket, %2'si ise Limited Şirket şeklinde kurulmuşlardır. Araştırma kapsamına giren işletmelerin %48'i 0-1 Trilyon TL.arası, %28'i 1-2 Trilyon TL.arası, %6'sı 2-3 Trilyon TL.arası, %8'i 3-4 Trilyon TL.arası, %6'sı 4-5 Trilyon TL.arası, %2'si 5-6 Trilyon TL.arası ve %2'si 6 Trilyon TL.üzerinde ödenmiş sermaye ile faaliyet göstermektedirler.⁶¹

Ankete katılan 54 işletmedeki muhasebe sorumlularının %15'i Serbest Muhasebeci, %33'ü Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, %13'ü Yeminli Mali Müşavir unvanına sahip olup, %39'unun ise 3568 Sayılı Kanun'a göre unvanı bulunmamaktadır. Yine bu işletmelerin muhasebe sorumlularının %91'i fakülte mezunu, %9'u yüksek lisans mezunudur.⁶²

Yapılan anketin sonuçları şöyledir:⁶³

- Ankete cevap veren 54 işletmenin %37'si normal amortisman yöntemini, %20'si azalan bakiyeler üzerinden amortisman yöntemini ve %43'ü ise her iki yöntemi birden uygulamaktadır.

İşletmeler normal amortisman yöntemini kullanmak suretiyle daha düşük tutarda amortisman fonu (birikmiş amortisman) ayırarak, sermayelerini enflasyon karşısında koruyamamaktadırlar. İşletmeler enflasyondan korunma önlemi olarak azalan bakiyeler üzerinden amortisman hesaplama yöntemini yeterince kullanmamaktadırlar. Enflasyon ortamında azalan bakiyeler üzerinden amortisman hesaplama yöntemi kullanılarak otofinansman yoluna gidilmelidir.

- Ankete cevap veren 54 işletmenin tamamı sabit kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutmakta olup, %96'sı sürekli olarak, %4'ü ise gerekli gördükçe bu yöntemi uygulamaktadır. Maliye Bakanlığı tarafından her dönemsonunda açıklanan yeniden değerlendirme oranı, ankete katılan işletmelerin %50'si tarafından yeterli görülmemiştir.

⁶¹ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.16.

⁶² Aynı, s.24.

⁶³ Aynı, s.100.

İşletmeler enflasyondan korunma önlemi olarak bu yöntemi kullanmaktadırlar. Bu yöntemi kullanarak ihtiyaç duydukları sermayelerini arttırabilmek için sermaye yedeği (maddi duran varlıklar yeniden değerlendirme değer artış fonu) oluşturmaktadırlar. Bu da enflasyon ortamında özsermaye yapılarının güçlenmesine olanak sağlamaktadır. Ancak, işletmelerin %4'ü gerekli gördüğü dönemsonlarında duran varlıklarını yeniden değerlemeye tabi tutmaktadırlar. Bunun sebebi de, hem sanayi hem de ticari faaliyette bulunan işletmelerin yeniden değerlendirme yöntemini uygulaması halinde finansman giderlerinin ticari faaliyete ilişkin olan kısmının belli oranda (1997 yılı için %20) vergi matrahından indirilememesidir.

- Ankete cevap veren 54 işletmenin %39'u sabit kıymetlerinin satışında yenileme fonu ayırmakta, %61'i ise yenileme fonu ayırmamakta olup %83'ü yenileme fonu uygulamasını yararlı bulmakta, %17'si ise bu uygulamayı yararlı bulmamaktadır.

İşletmelerin büyük bir kısmı bu yöntemi yararlı bulmalarına karşılık bu yöntemden yararlanmamaktadır. Bunun nedenleri, sabit kıymet satışlarından doğan kârın vergi yasasında yer alan diğer bir enflasyon muhasebesi modeli olan maliyet bedeli artırımı yoluyla enflasyondan arındırılması ve bu yolla düşük tutarda oluşan kârın yine bir enflasyon muhasebesi modeli olan gayrimenkul satışlarından oluşan kârın sermayeye ilave edilmesi halinde vergilendirilmemesidir. Böylece işletmeler, enflasyon ortamında, sabit kıymetlerinin satışlarında oluşan kârları, vergi yasasında yer alan yenileme fonu modelini dikkate alarak, vergi erteleme yoluna gitmemektedirler.

- Ankete cevap veren 54 işletmenin %81'i alacak ve borç senetlerini dönemsonlarında reeskonta tabi tutarken, %19'u ise reeskont uygulaması yapmamakta olup, bu işletmelerin alacak ve borç senetlerini reeskonta tabi tutan 44 işletmenin %89'u reeskont işlemini her dönemsonunda, %11'i ise reeskont işlemini gerekli gördüğü dönemsonlarında uygulamaktadır.

Enflasyon ortamında işletmelerin alacak senetleri tutarı borç senetleri tutarından büyükse reeskont uygulaması yapılması halinde enflasyon kârlarının vergilendirilmesi önlenir. Buna karşılık borç senetleri tutarının alacak senetleri tutarından büyük olması halinde reeskont uygulamasının yapılmaması işletmelere vergi avantajı sağlar. Ankete katılan işletmelerin %11'i bu avantajı dikkate alarak gerekli gördüğü dönemsonlarında alacak ve borç senetlerini reeskonta tabi tutmaktadır. Vadeli alının ve verilen çekler

vergi yasalarına göre reeskont işlemine tabi tutulması halinde oluşan reeskont faizleri geliri ticari kârdan düşülmekte, diğer taraftan reeskont faiz gideri ticari kâra eklenerek vergi matrahına ulaşılmaktadır. İşletmelerin özellikle dönemsonlarında alınan vadeli çek yerine alacak senedi portföyü oluşturmaları halinde reeskont uygulaması yoluyla enflasyon kârlarının vergilendirilmesi önlenmiş olur.

- Ankete cevap veren 54 işletme içerisinde 49 işletmenin teşvik belgeli yatırımı olup %55'i finansman fonu uygulaması yaparken, %45'i finansman fonu uygulaması yapmamakta ve %87'si finansman fonu uygulamasını yararlı bulmakta %13'ü ise finansman fonu uygulamasını yararlı bulmamaktadır.

Bu uygulama bir yatırım teşviki olmasına rağmen enflasyon ortamında işletmeler bu yöntemi uygulamak yoluyla kârlarının belli bir kısmının vergisini bir sonraki döneme erteleyerek, bu kısım kadar fonu ellerinde tutarak otofinansman yaratmaktadırlar. Ancak, bu modelin uygulanmasındaki prosedür fazlalığı, finansman fonu tutarı kadar nakdin T.C.Merkez Bankası'nda açılacak bir hesapta bloke edilmesi ve ancak yatırım harcama belgelerinin ibrazı ile kullanılması finansman fonunun işletmeler tarafından tercih edilmesini engellemektedir.

4369 Sayılı Kanun ile 01.01.1999 tarihinden itibaren finansman fonu uygulaması kaldırılmıştır. Bu model yerine teşvik belgesine bağlı yatırımlar için bir sonraki dönemde yapılacak olan harcamaların, bu dönem vergi dışı tutulmasını içeren yeni bir düzenleme getirilmiştir. Getirilen bu düzenleme ile enflasyon ortamında finansman fonu uygulamasına göre, işletmelere daha fazla avantaj sağlanmıştır.

- Ankete cevap veren 54 işletmenin %61'inin gayrimenkul ve iştirak kazancı olmuş, %39'unun ise gayrimenkul ve iştirak satış kazancı olmamıştır. Gayrimenkul ve iştirak satış kazancı olan 33 işletmenin %73'ü gayrimenkul ve iştirak satış kazancı istisnasından yararlanmış olup, %27'si ise istisnadan yararlanmamıştır.

- Ankete cevap veren 48 işletmeden 28 işletme gayrimenkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi sabit kıymetlerini elden çıkarmaları halinde maliyet bedeli artırımını uygulaması yapmaktadırlar. Bu uygulamayı yapma nedenleri şunlardır:

- Yeniden değerlemeye tabi olmayan arsa ve araziler ve iştirak hisselerinin maliyet bedellerinin, alındığı ve satıldığı yıllar hariç olmak üzere yeniden değerlendirilme oranıyla artırılarak, satış kazancının enflasyon kârlarından arındırılması,

- İşletme özsermayesinin güçlendirilmesi,

- Oluşan fonun esas sermayeye ilave edilme zorunluluğunun bulunmaması,
- Bu modelden yararlanabilmek için satış bedelinin nakit tahsil edilmesinin veya vadeli olmasının uygulamaya etkide bulunmaması,
- Uygulamasının basit olması.

Ankete cevap veren 48 işletmeden 20 işletme ise gayrimenkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi sabit kıymetlerini elden çıkarmaları halinde maliyet bedeli artırımını uygulaması yapmamaktadırlar. Bu uygulamayı yapmama nedenleri şunlardır:

- Satışa konu olan gayrimenkul, iştirak hisselerinin ve amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin en az iki tam yıl işletme aktifinde yer alma şartını taşıyaması,
- Bu uygulama kapsamındaki gayrimenkul ve iştirak satış kazancının vergi yasalarında yer alan diğer bir düzenleme olan gayrimenkul ve iştirak satış kazancının sermayeye ilave edilmesi modeliyle vergi istisnasına tabi tutulabilmesi,
- Bu uygulama kapsamındaki gayrimenkul ve amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin vergi yasalarında yer alan diğer bir enflasyon muhasebesi modeli olan yenileme fonu modeli ile satış kârlarına vergi ertelemesi sağlanabilmesi,
- Bu modelin uygulanması sonucunda satış zararı oluşması halinde bu zararın kurum kazancından düşülememesi,
- Yeniden değerlendirme kapsamında olan ve her yıl yeniden değerlemeye tabi tutulan iktisadi kıymetlerin satışı halinde avantaj sağlamaması.

İşletmeler gayrimenkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini, satışları halinde oluşan kazançlarını enflasyon kârından arındırabilmek için; vergi yasalarında yer alan gayrimenkul ve iştirak satış kazancının sermayeye ilavesi halinde vergi istisnası, maliyet bedeli artırımını veya yenileme fonu modellerinden avantajlı olanını uygulamalıdır.

- Ankete katılan 53 işletmeden 9 işletme son giren ilk çıkar yöntemini uygularken, 44 işletme bu yöntemi uygulamamaktadır. Son giren ilk çıkar yöntemini uygulayan 9 işletmeden 6 işletme iki yıl, 2 işletme 3 yıl, 1 işletme ise üç yıldan uzun süredir uygulamaktadır.

Bir enflasyon muhasebesi modeli olan son giren ilk çıkar yöntemi uygulaması vergi yasalarında 01.01.1995 tarihinden sonra kabul edilmiştir. Ancak yasal düzenlemelerde bu yöntemin uygulanması; 5 yıl süre ile kullanma zorunluluğu bulunması ve bu yöntemi kullanan işletmelerin ticari faaliyetlerine ilişkin finansman

gider kısıtlamasına tabi tutulması nedeniyle kabul görmemiştir. Bu kısıtlamalara son verilerek yöntemin uygulamasının yaygınlaştırılması ile ticari ve sanayi işletmelerin aktifleri içerisinde önemli bir yer tutan stokların elden çıkarılmasında oluşan enflasyon kârlarının vergilendirilmesine son verilmelidir.

- Ankete cevap veren 52 işletmenin 27'sinde araştırma ve geliştirme departmanı bulunmakta olup, 25 işletmede ise araştırma ve geliştirme departmanı bulunmamaktadır. Araştırma ve geliştirme departmanına sahip olan 27 işletmenin 6'sı araştırma ve geliştirme fonu ayırmakta olup, 21 işletme araştırma ve geliştirme fonu ayırmamaktadır.

Ankete katılan işletmelerin %48'inde araştırma ve geliştirme departmanlarının bulunmaması, bu konuya yeterli önemi vermediklerini ortaya koymaktadır. Bu departmana sahip işletmelerin %78'i de araştırma geliştirme fonu ayırmayarak bir vergi teşviği olan bu modelden yararlanmamaktadır. İşletmelerin bu modeldeki vergi erteleme avantajından yararlanabilmesi için bu tür faaliyetlere gereken önemi vermeleri gerekir.

- Ankete cevap veren 54 işletmenin %81'i yatırım indiriminden yararlanmakta olup, %19'u yatırım indiriminden yararlanmamaktadır. Yatırım indirimi uygulaması yapan 44 işletmenin 23'ü yatırım indiriminde endeksleme yaparken, 21 işletme yatırım indiriminde endeksleme yapmamaktadır.

- Ankete cevap veren 52 işletmenin 4'ü gider artış fonu uygulaması yaparken, 48'i gider artış fonu uygulaması yapmamaktadır.

Bu modelin uygulaması satılmak üzere yetiştirilen kavak, okaliptüs ve benzeri ağaçların yetiştirilip satılmasıyla sınırlıdır. Bu nedenle bu tür faaliyetleri bulunmayan işletmelerin bu modeli uygulama olanakları yoktur.

- Ankete cevap veren 51 işletmeden 16 işletme vergi yasaları dışında enflasyon muhasebesi uygulaması yapmakta olup, 35'i vergi yasaları dışında enflasyon muhasebesi uygulaması yapmamaktadır. Bu 16 işletmeden de 10 işletme vergi yasaları dışında enflasyon muhasebesi uygulamasını işletme içinde yapmakta olup, 6 işletme ise işletme dışındaki uzman kişi veya kuruluşlara bu çalışmayı yaptırmaktadır. İşletmeler tarafından yapılan enflasyon muhasebesi çalışmasında TMS-2 veya UMS-29 standartları temel alınmaktadır.

Ancak 54 işletmenin 25'i TMS-2 hakkında bilgi sahibiyken, 29 işletme bu standart hakkında bilgi sahibi değildir. TMS-2 nolu standart hakkında bilgi sahibi olan 25 işletmenin 23'ü bu standardı enflasyon muhasebesi uygulamasında yararlı

bulmaktadır. Buna rağmen, ancak 16 işletme tarafından enflasyon muhasebesi uygulaması yapılmaktadır.

Vergi yasalarında yer alan enflasyon muhasebesi modelleri dışında uygulama yapan 16 işletmenin 4'ü TMS-2, 9'u UMS-29 ve 3'ü diğer standartları esas almaktadır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi, işletmeler vergi yasaları dışında yer alan enflasyon muhasebesi uygulamaları konusunda yeterli bilgi sahibi değildirler. Bilgi sahibi olan işletmeler ise yeterli seviyede uygulamamaktadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM
VERGİ YASALARIMIZDA İŞLETMELERİN FİNANSAL TABLOLARI
ÜZERİNDE ENFLASYONUN OLUMSUZ ETKİLERİNİ GİDERMEYE
YÖNELİK YER ALAN DÜZENLEMELER

1.YENİDEN DEĞERLEME

Yeniden değerlendirme müessesesi Türk Vergi Sistemine Ocak 1983 tarihinden itibaren girmiş; mükellefleri enflasyona karşı korumayı amaçlayarak, zaman zaman yapılan değişikliklerle günümüze kadar gelmiştir. Yeniden değerlemenin anlamı, uygulayabilecek olanlar, VUK'daki yeri, kapsamı, değer artışının hesaplanması ve muhasebe kaydı, yeniden değerlemede amortisman uygulaması, kurumların yeniden değerlendirme fonunun sermayeye eklenmesi, sermayeye eklenmeyen değer artış fonu, yeniden değerlendirme fonunun sermayeye ilave dışında kullanımı konuları aşağıda incelenmektedir.

1.1.Yeniden Değerleme, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'ndaki Yeri

Enflasyon, zamanla işletmelerin bilanço kalemlerinin kayıtlı değerleriyle cari değerleri arasında önemli değer farklılıklarının doğmasına sebep olmaktadır. İşletme bilanço kalemleri içerisinde enflasyondan en çok etkilenen kalemler ise maddi duran varlıklar kalemleridir.

Yeniden değerlendirme; para değerinin düşmesi üzerine, işletme bilançolarının revizyona tabi tutularak günün değerine uygun hale getirilmesidir. Başka bir deyimle yeniden değerlendirme, şiddetli enflasyonların bilançolar üzerinde yapmış olduğu geniş tahribatı gidermek için başvurulmuş bir işlemdir.⁶⁴

⁶⁴ Nuri Uman, **Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerine Etkisi ve Yeniden Değerleme**, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:256, İşletme İktisadı ve Muhasebe Enstitüsü Yayınları No:11 , 1968), s.153; Güneri Ergülen ve Hayreddin Erdem, **Vergi Kanunlarındaki Vergi Avantajları**, (İkinci Basım. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000), s.522.

Fiyatlar genel seviyesindeki artışlar sebebiyle, işletmelerin amortismanına tabi iktisadi kıymetlerinin değerlerinin gerçek durumu gösteremez hale gelmesi, gelir tablolarında enflasyon kârlarının oluşması, işletmeleri iktisadi kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutmaya yöneltmiştir. Bunun sonucu olarak VUK'da yeniden değerlemeye olanak sağlayan düzenlemeler yapılmıştır.⁶⁵

Yeniden değerlendirme, VUK mükerrer 298. maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; "Bilanço esasına göre defter tutan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri (imtiyazlı şirketler hariç; kolektif, adi komandit ve adi şirketler dahil) Bilançolarına dahil amortismanına tabi iktisadi kıymetleri ve bu kıymetler üzerinden ayrılmış olup bilançolarının pasifinde gösterilen amortismanları, her hesap dönemi sonu itibarıyla aşağıdaki şartlarla yeniden değerleyebilirler. Şu kadar ki, İktisadi Devlet Teşekküllerinin yeniden değerlendirme yapmaları zorunludur."

Yeniden değerlendirme yaparak işletmelerin elde edeceği avantajlar şunlardır:⁶⁶

- Yeniden değer üzerinden amortisman ayırmak suretiyle gelir ve kurumlar vergisi matrahının daha düşük olarak tespit edilebilmesi. Bu, işletmeleri enflasyondan kısmen korur.

- Yeniden değerlendirme fonu sermayeye eklenmek suretiyle değerlendirilen sabit kıymetin sonradan satılması halinde daha az satış kârının hesaplanması.

- Bilançonun daha tatminkâr ve gerçeğe uygun görünüm kazanması.

Yeniden değerlemenin asıl amacı, işletme varlığının fiktif, yani gerçek olmayan kârlara karşı korunmasıdır. Yeniden değerlemenin amaçlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:⁶⁷

- Mali tabloların homojenliğinin sağlanması,
- İşletmelerin ekonomik, mali yapısının ve faaliyet sonuçlarının doğruluğunun sağlanması,
- Mevcut sermayenin korunmasının sağlanması,
- İşletmenin kendi içinde dönemler arası veya benzer işletmelerle karşılaştırılma olanağının sağlanması,

⁶⁵ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.32.

⁶⁶ Melih Çıldır, "Enflasyonun Gelir ve Kurumlar Vergisi Yükümlüleri Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermek İçin Alınan Önlemler." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), s.67.

⁶⁷ Cem Durakoğlu, "Yeniden Değerleme, Maliyet Bedeli Artırımı ve Yenileme Fonunun Türk Vergi Sistemi İçerisindeki Yeri, Uygulanması ve Sorunları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997), s.4.

- İşletmelerin üretim kapasitelerinin korunması,
- Enflasyon sonucu ortaya çıkan kazançların vergilendirilmesinin engellenmesi,
- Kurumlaşmanın teşvik edilmesi,
- İşletmelerin sağlıklı ekonomik ve mali yapılara kavuşturulması

1.2.Yeniden Değerlemenin Kapsamı

Yeniden değerlendirme kapsamına girmeyen iktisadi kıymetlerin dışında kalan ve işletmenin aktifine kayıtlı olup işletmede fiilen kullanılan iktisadi kıymetler ve bunların işletme tarafından iktisap edilmesi sırasında yapılan vergi ve harç ödemeleri, aktife alındığı yıl içinde tahakkuk etmiş kur farkları ve faizler, gayrimenkulun genişletilmesi ve değerinin devamlı olarak artırılması amacıyla yapılan giderler yeniden değerlemeye tabidirler.⁶⁸

213 Sayılı VUK. Mükerrer Md.298'de yeniden değerlemeye tabi olmayan iktisadi kıymetler belirtilmiştir: "İktisadi kıymetlerin maliyet bedellerine eklenmiş bulunan kur farkları ve kredi faizleri, sinema filmleri, alameti farika hakları, peştemallıklar, ilk tesis ve taazzuv giderleri, organizasyon, etüt ve arama giderleri ile mahiyetleri ve amortisman süre ve tarzları itibariyle bunlara benzeyen sair aktif kıymetler yeniden değerlendirme kapsamına girmezler." Amortismanına tabi olmayan iktisadi kıymetler ise yeniden değerlendirme kapsamı dışındadır.

1.3.Değer Artışının Hesaplanması ve Muhasebe Kaydı

İktisadi kıymetler aktife girdikleri yani satın alındıkları dönemde yeniden değerlemeye tabi tutulmazlar. Aktife girdikleri dönemi izleyen dönemden itibaren yeniden değerlemeye tabi tutulabilirler. İşletmeler yeniden değerlemeyi hesap dönemi sonunda, yani 31.12 tarihi itibariyle yaparlar.⁶⁹

⁶⁸ Rüstem Hacıüstemoğlu, **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları** (İstanbul: Ders Kitapları A.Ş., 1997), s.38.

⁶⁹ Hüseyin Ergin, **Muhasebeye Giriş** (Kütahya: Ekspres Matbaası, 2003), s.319.

Maddi duran varlıklar alındıkları yıl bilançoda maliyet değeriyle yer alırken, ikinci yıldan itibaren cari fiyatlara göre belirlenecek yenileme değeriyle gösterilmeye başlanır. Bunun için de aktife girdiğinin ikinci yılından itibaren her hesap dönemi sonunda bir maddi duran varlığın kayıtlı değeri ve birikmiş amortismanı o yıl için Maliye Bakanlığı'nın ilan ettiği oran ile ayrı ayrı çarpılır. Bir maddi duran varlığın kayıtlı değeri ilk yeniden değerlemenin yapılacağı yılda onun maliyet değeri olurken, daha sonraki yıllarda yenileme değeri olacaktır. Yenileme katsayısı olan oranın maddi duran varlığın kayıtlı değeriyle çarpımından bulunacak tutar ilgili maddi duran varlığın borcuna, birikmiş amortismanıyla çarpımından bulunacak tutar ilgili birikmiş amortisman hesabının alacağına ve bu iki tutar arasındaki fark da 522-Maddi Duran Varlıkları Yeniden Değerleme Artışları Hs.'nin alacağına yazılır.⁷⁰

Bir hesap dönemi sonu itibariyle yapılacak değerlemede esas alınacak yeniden değerlendirme oranı, yeniden değerlendirme yapılacak yılın Ekim ayında (ekim ayı dahil) bir önceki yılın aynı dönemine göre Devlet İstatistik Enstitüsünün Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksinde meydana gelen ortalama fiyat artış oranıdır. Bu oranlar Maliye Bakanlığınca Resmi Gazete ile ilan edilir.⁷¹

Kendilerine özel hesap dönemi tayin olunmuş işletmeler, özel hesap döneminin başladığı takvim yılına ait oranları esas alırlar.

Her yılın yeniden değerlendirme oranı ancak ait olduğu yılın değerlemesinde kullanılabilir. Yeniden değerlemenin herhangi bir yıl yapılmamasından veya değerlendirme oranının düşük uygulanmasından dolayı daha sonraki yıllar geçmiş dönemlere ilişkin yeniden değerlendirme işlemi yapılamaz.

Örnek: X İşletmesi A.Ş., 01.02.1998 tarihinde 2.000.000.000 liraya (%18 KDV Hariç) peşin aldığı makineyi aynı yıl içinde aktifleştirmiştir. Bu makine, itfa süresinin sonuna kadar yeniden değerlendirme yapılarak Azalan Kalanlar Yöntemi'ne göre

⁷⁰ Ferruh Çömlekçi, *Tekdüzen Genel Muhasebe ve Temel Mali Tablolar* (Eskişehir: Birlik Ofset Yayıncılık, 2002), s.201.

⁷¹ Berrak Ayazoğlu, "Yeniden Değerleme Müessesesi," *Vergi Dünyası Dergisi*, Yıl:21, Sayı:256 (Aralık 2002), s.219.

amortisman ayrılacaktır. (Süre 1 / 0,20 = 5 yıldır.)⁷²

Yeniden değerlendirme ve Azalan Kalanlar Yöntemine göre amortisman ayırma hesaplamaları şu şekilde olacaktır:

Yıl	YDO	SK Değeri	SK YDA	SK Yeni	BA Değeri	BA YDA
(1)	%'si(2)	(3)	(4)	Değeri(5)	(6)	(7)
1998		2.000.000.000	0	2.000.000.000	0	0
1999	52,1	2.000.000.000	1.042.000.000	3.042.000.000	800.000.000	416.800.000
2000	56,0	3.042.000.000	1.703.520.000	4.745.520.000	1.946.880.000	1.090.252.800
2001	53,2	4.745.520.000	2.524.616.640	7.270.136.640	3.720.487.680	1.979.299.446
2002	59,0	7.270.136.640	<u>4.289.380.618</u>	11.559.517.258	6.327.926.932	<u>3.733.476.890</u>
Toplam:			9.559.517.258			7.219.829.136

Yıl	BA Yeni	Net	Amortisman	Gider(11)	BA Son	MDV YDA
(1)	Değeri(8)	Değeri(9)	%'si(10)	Amortismanı	Değeri(12)	(13)
1998	0	2.000.000.000	40	800.000.000	800.000.000	0
1999	1.216.800.000	1.825.200.000	40	730.080.000	1.946.880.000	625.200.000
2000	3.037.132.800	1.708.387.200	40	683.354.880	3.720.487.680	613.267.200
2001	5.699.787.126	1.570.349.514	40	628.139.806	6.327.926.932	545.317.194
2002	10.061.403.822	1.498.113.436	Kalanı	<u>1.498.113.436</u>	11.559.517.258	<u>555.903.728</u>
Toplam:				4.339.688.122		2.339.688.122

Hesaplama Tekniği:

- 1) Yıl: Sabit kıymetin aktifleştirildiği yıldan itibaren itfa yılları.
- 2) YDO %'si: Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan yeniden değerlendirme oranı.
- 3) SK Değeri: Giriş yılında maliyet toplamı tutarı alınır. Sonraki yıllarda bir önceki yılın sabit kıymet yeni değeri alınır.
- 4) SK YDA: Önceki yıl sabit kıymet yeni değeri x hesaplama yılı yeniden değerlendirme oranı yüzdesi.(3 x 2)
- 5) SK Yeni Değeri: Sabit kıymet değeri + sabit kıymet yeniden değerlendirme artışı.(3 + 4)

⁷² Daha ayrıntılı bir sayısal örnek için bkz.:Bünyamin Öztürk ve Mustafa Özer, **Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri** (Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2003), s. 336; Sevilengül, a.g.e., s.407; Çömlekçi, a.g.e., s. 202; Remzi Örtün ve Aydın Karapınar, **Dönem Sonu Muhasebe Uygulamaları** (Ankara: Gazi Kitabevi, 2001), s. 400; Ergülen ve Erdem, a.g.e., s.532.

- 6) BA Değeri: Önceki yıl birikmiş amortisman son değeri.(12)
- 7) BA YDA: Birikmiş amortisman değeri x hesaplama yılı yeniden değerlendirme oranı yüzdesi.(6 x 2)
- 8) BA Yeni Değeri: Birikmiş amortisman değeri + birikmiş amortisman yeniden değerlendirme artışı.(6 + 7)
- 9) Net Değeri: Sabit kıymet yeni değeri – birikmiş amortisman yeni değeri.(5- 8)
- 10) Amortisman %'si: %40'ı aşmamak üzere normal amortisman oranının iki katıdır.
- 11) Gider Amortismanı: Net değer x amortisman yüzdesi.(9 x 10)
- 12) BA Son Değeri: Birikmiş amortisman yeni değeri + gider amortismanı.(8 + 11)
- 13) MDV YDA: Sabit kıymet yeniden değerlendirme artışı – birikmiş amortisman yeniden değerlendirme artışı.(4 – 7)

Makinenin alındığı yılda aktifleştirme şu şekilde olacaktır (alındığı yıl yeniden değerlendirme yapılmamaktadır.)

_____01.02.1998_____		
253-TEŞİS MAKİNE VE CİHAZLAR HS.	2.000.000.000	
191-İNDİRİLECEK KDV	360.000.000	
100-KASA HS.		2.360.000.000
Makine alış kaydı.		
_____31.12.1998_____		
730-GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	800.000.000	
730.01 Amortisman		
257-BİRİKMİŞ AMORT.HS.		800.000.000
257.01 Makine		
_____ / _____		

Ertesi yılın sonunda yapılan yeniden değerlendirme kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır:

_____ 31.12.1999 _____	
253-TEŞİS, MAKİNE VE CİHAZLAR HS.	1.042.000.000
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMAN HS.	416.800.000
257.02 Bir. Makine Amortismanı	
522-MDV YENİDEN DEĞERLEME	625.200.000
ARTIŞLARI HS.	

1999 yılı yeniden değerlendirme kaydı.

_____ 31.12.1999 _____	
730-GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	730.080.000
730.01.Amortisman	
257-BİRİKMİŞ AMORT. HS	730.080.000
257.01 Tes.Mak.ve Cih.Amort.	

1999 yılı gider amortismanı.

Ve takip eden yılların sonunda da aynı şekilde muhasebe kayıtları yapılarak hesaplanan yeniden değerlendirme rakamları itfa süresi sonuna kadar (2002 yılı sonuna kadar) amortismanlarla birlikte takip edilecektir.

1.4.Yeniden Değerleme İşleminde Amortisman Uygulaması

Yeniden değerlendirme yapabilen Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri, amortismanına tabi sabit kıymetlerin (bina, arsa ve arazi hariç) yeni değerleri üzerinden amortisman ayırabilmektedirler.⁷³ Ancak bina, arsa ve arazileri yeniden değerlendirme konusu yapılırsa bile amortisman ilk kayıtlı değerleri üzerinden ayrılır. VUK'nun Mük.298'inci maddesinde bina arsa ve araziler için amortisman yönünden kısıtlama getirilmekle birlikte, boş arsa ve araziler zaten amortisman konusu yapılamamaktadır. Bu nedenle, amortisman yönünden getirilen kısıtlama binalar için söz konusu olmaktadır.⁷⁴

⁷³ Hızır Tarakçı, *Vergi Mevzuatında Amortismanlar ve Enflasyona Karşı Oluşturulan Müesseseler*, (İstanbul: Kılavuz Yayınları, 1997), s.127.

⁷⁴ Necdet Sağlam, "Maddi Duran Varlıklarda Yeniden Değerleme ve Geçici Vergi Dönemlerinde Uygulanması", *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1-2 (2000), s.115.

Ayrıca binalarda normal amortisman oranı %2 ile %10 arasında değişmektedir. Binalarda yeniden değerlendirme yapılırken binanın ömrü dikkate alınarak hesaplamalar gerçekleştirilmelidir. (1 / 0,02 = 50 veya 1 / 0,10 = 10 yıl gibi...)

Amortisman kayıtları yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi şu şekilde yapılmaktadır:

_____ / _____	
730-GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	XXX
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	XXX
..... Yılı amortisman kaydı.	

_____ / _____

veya;

_____ / _____	
770-GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	XXX
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	XXX
..... Yılı amortisman kaydı.	

_____ / _____

1.5.Kurumların Yeniden Değerleme Fonunun Sermayeye Eklenmesi

VUK'nun Mükerrer 298. maddesinde: "Mükellefler değer artışını, pasifte özel bir fon hesabında gösterirler. Kurumlar vergisi mükellefleri, değer artışının tamamını sermayelerine ilave edebilirler. Bu suretle sermayeye eklenen değer artışları, ortaklar tarafından işletmeye ilave edilmiş kıymetler olarak kabul edilir. Değerleme yapılan kuruma iştirak eden işletmelerin aktifinde bu nedenle meydana gelen artışlar ise pasifte özel bir karşılık hesabında gösterilir ve bu karşılık sermayenin cüzü addolunur. Karşılık hesabında gösterilen değer artışı kurumlar tarafından sermayeye eklenebilir. Bu işlemler kâr dağıtımı sayılmaz." hükmü bulunmaktadır.

Bu hükme göre değerlendirme fonu kısmen veya tamamen sermayeye eklenebilir. Bu konuda bir fon tutarı belirlenmemiştir. Bu durumda yine aynı örneğimizi dikkate alırsak, kurumlar fon tutarını şu muhasebe kaydıyla sermayelerine ekleyeceklerdir:

_____ / _____	
501-ÖDENMEMİŞ SERMAYE	625.200.000
500-SERMAYE	625.200.000
_____ / _____	

522-MDV YENİDEN DEĞ. ARTIŞLARI	625.200.000
501-ÖDENMEMİŞ SERMAYE	625.200.000

1.6.Sermayeye Eklenmeyen Değer Artış Fonu

Yeniden değerlemeye tabi tutulan amortisman tabi iktisadi kıymetlerin satışı halinde, bu kıymetlere ait yeniden değerlendirme fonu sermayeye eklenmemişse satış kazancı hesaplanırken birikmiş amortisman gibi işleme tabi tutulur. Bunun anlamı yeniden değerlendirme fonunun satış kârını artırıcı veya satış zararını azaltıcı bir etki yapmasıdır. Sadece kurumlar vergisi mükellefleri yeniden değerlendirme fonunu sermayelerine ekleyebilirler. Gelir vergisi mükelleflerine bu imkan tanınmamıştır. Bu nedenle gelir vergisi mükellefleriyle yeniden değerlendirme fonu sermayelerine eklemeyen kurumlar yeniden değerlendirme konusu iktisadi kıymetlerini satarlarsa, yeniden değerlendirme fonunu birikmiş amortisman olarak dikkate almak zorundadırlar. Bu konuyla ilgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.(Yeniden değerlendirme konusu bir makinenin kârlı satış konusu yapıldığını varsayalım.)⁷⁵

100-KASA	XXX
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	XXX
522-MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	XXX
253-TEŞİS MAKİNE VE CİHAZLAR	XXX
679-DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR	XXX
391-HESAPLANAN KDV	XXX

1.7.Yeniden Değerleme Fonunun Sermayeye İlave Dışında kullanımı

VUK'nun mükerrer 298.maddesinde: “Değer artış fonu, sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, bu işlemin yapıldığı dönem kazancı ile ilişkilendirilmeksizin bu dönemde vergiye tabi tutulur. Gelir vergisi

⁷⁵ Sağlam, a.g.m., s.123.

mükelleflerince ayrılan değer artış fonu başka bir hesaba aktarılamaz; aktarılması veya sermayeye ilave edilmesi halinde işletmeden çekilen değer olarak kabul edilir.” ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden anlaşılacağı gibi, yeniden değerlendirme fonunun sermayeye ilave dışında kullanımı vergilendirilmektedir.

2.HIZLANDIRILMIŞ AMORTİSMAN (AZALAN BAKİYELER YÖNTEMİNE GÖRE AMORTİSMAN)

Hızlandırılmış amortisman; diğer amortisman yöntemleri içinde, enflasyona karşı korunmak amacıyla işletmelerce kullanılması gereken en uygun yöntemdir.

2.1.Hızlandırılmış Amortisman, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'daki Yeri

Amortisman, taşınmaz malların aşınmalarına karşılık olarak, yıllık kârdan ayrılan belirli pay anlamını taşımaktadır.⁷⁶

Günlük dilde amortisman, bir varlığın zamanla yıpranması, değerinde azalma meydana gelmesi anlamında kullanılmaktadır. Vergi hukukunda ise yıpranmaya, aşınmaya ve kıymetten düşmeye maruz bulunan ve tek defada gider yazılması uygun görülmeyen iktisadi kıymet bedellerinin itfasını ifade eder.⁷⁷

VUK'nun 313. maddesinde amortismanlar şu şekilde tanımlanmıştır: “İşletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle 269.madde gereğince gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin, alet, edavat, mefruşat, demirbaş ve sinema filmlerinin birinci kısmındaki esaslara göre tespit edilen değerinin bu Kanun hükümlerine göre yok edilmesi amortisman konusunu teşkil eder.”⁷⁸

Muhasebe ve finansman açısından amortismanın tanımlaması aşağıdaki gibi yapılabilir:

Duran varlıkların, kullanılacağı zaman süreci içinde değerlerinin bölümlere ayrılması; değerlerinin saptanması, değer kayıplarının mal oluşa yansıtılması ve kaynak

⁷⁶ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük-1** (Dokuzuncu basım, Ankara: 1998), s.101.

⁷⁷ Neşe Gerek, “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (TMS-2) ve Türkiye’de Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Yapılan Yasal Düzenlemeler” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.51.

⁷⁸ Öztürk, a.g.e., s.433.

yaratarak duran varlıkların yenilenmesine olanak sağlamak üzere değerlerinin azaltılması ve sona erdirilmesidir.⁷⁹

Duran varlıklar, satılmak amacı taşımayan işletme faaliyetlerinde bir dönemden uzun süre kullanılan varlıklardır. Duran varlıkların işletme faaliyetlerinde kullanıldıkları süre içerisinde uğradıkları değer kayıplarının belirlenmesi ve ilgili dönem sonucuna yansıtılması amortismanın konusunu oluşturur.⁸⁰

İşletme tarafından mal ve hizmet üretiminde ve diğer işletme görevlerinde yararlanmak üzere elde tutulan, bir yıldan uzun süre kullanılan ve bu süre içinde ister fiziki, ister ekonomik nedenlerle olsun bir değer kaybına uğrayan duran varlıkların (maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve özel tükenmeye tabi varlıklar) değer kayıplarının bir döneme yüklenmesi, dönemsellik kavramı ile bağdaşmaz. Bu nedenle katlanılan maliyetin ilgili dönemlere yayılması gerekir. Bu işlem amortisman* deyimini ile anlatılır. Maddi duran varlıklar için “amortisman”, maddi olmayanlar için “itfa” ve özel tükenmeye tabi varlıklar için de “tükenme payı” deyimleri kullanılarak değişik duran varlıklardaki bu gider dağılımının farklılığının vurgulandığı da görülmektedir.⁸¹

VUK 269.maddede gayrimenkul gibi değerlendirilen iktisadi kıymetler belirtilmiştir:⁸²

- Gayrimenkullerin mütemmim cüzleri ve teferruatı,
- Tesisat ve makinalar,
- Gemiler ve diğer taşıtlar,
- Gayrimaddi haklar.

VUK.269.madde gereğince, gayrimenkuller ve yukarıda sayılan iktisadi kıymetler maliyet bedelleri ile değerlendirilir. Dolayısıyla, amortisman elde etme maliyetleri üzerinden ayrılır. Amortismanın amacı, iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerini sistemli ve anlamlı bir biçimde iktisadi kıymetlerin kullanım sürelerine paylaşmaktır.

⁷⁹ Harun Kaynak, “Amortisman Kavramı ve Amortisman Ayırmanın Gerekliliği”, **Maliye Postası Dergisi**, Yıl: 21, Sayı: 473 (15 Mayıs 2000), s.59.

⁸⁰ Hacıüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, **a.g.e.**, s.28.

*Latince *azar azar* yok etme anlamındaki “a mortir” deyiminden gelmektedir.

⁸¹ Sevilengül, **a.g.e.**, s.362.

⁸² Bünyamin Öztürk, **Kaynak Vergi Kanunları**, (İkinci basım, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2002), s.416.

VUK'nun izin verdiği azalan bakiyeler (kalanlar) yöntemine göre amortisman ayırmanın altında yatan düşünce; duran varlığın ilk yıllarında, faydalı ömrünün sonuna doğru olduğundan daha fazla faydalı olacaktır. Böylelikle gelir yaratmadaki katkısının daha fazla olacağından ilk yıllarda ayrılması gereken amortisman oranının daha fazla olması gerekmektedir.⁸³ Bu yöntem, yeni yatırım yapan mükelleflere ilk yıllarda daha fazla amortisman ayırmak suretiyle başlangıçta ödeyecekleri verginin bir kısmını daha sonraki yıllara aktarma olanağı tanımıştır. Bu özelliği nedeniyle enflasyonda bu yöntemle göre amortisman ayıran işletmeler normal amortisman yöntemini uygulayanlara göre enflasyondan daha az etkilenmektedirler.⁸⁴

Azalan bakiyeler yöntemini uygulamak isteyen mükelleflerin aşağıdaki şartları yerine getirmeleri gerekir:⁸⁵

- Bilanço esasına göre defter tutulması,
- Her yıl, üzerinden amortisman hesaplanacak değer, evvelce ayrılmış olan amortismanlar toplamının tenzili suretiyle tespit olunur.
- Bu usulde uygulanacak amortisman nispeti %40'ı geçmemek üzere normal amortisman oranının iki katıdır.
- Bu usulde amortisman süresi normal amortisman oranlarına göre hesaplanır.
- Amortisman süresinin son yılına devreden bakiye değer o hesap döneminde tamamen yok edilir.
- Başlangıçta azalan bakiyeler usulüyle amortisman uygulamasını benimseyenler daha sonra normal amortisman usulüne geçebilir. Ancak başlangıçta normal amortisman usulünü uygulayanlar daha sonra azalan bakiyeler yöntemine geçemezler.

2.2.Hızlandırılmış Amortismanın Hesaplanması ve Muhasebe Kaydı

Hızlandırılmış amortisman yönteminin uygulanışını ve muhasebe kayıtlarını bir örnekle açıklayalım.⁸⁶

⁸³ Ergin, a.g.e., s 314.

⁸⁴ Hacirüstemoğlu, a.g.e., s.44.

⁸⁵ Tarakçı, a.g.e., s.33.

⁸⁶ Daha ayrıntılı bir sayısal örnek için bkz.: Öztürk ve Özer, a.g.e., s.281; Ergülen ve Erdem, a.g.e., s.552; Çömllekçi, a.g.e., s.207; Mehmet Maç, Kurumlar Vergisi (Üçüncü basım. Ankara: Denet Yayıncılık, 1999), s.544; Cemalcılar ve Önce, a.g.e., s.381.

Değeri 4.000.000.000 TL. olan bir demirbaş 10.10.1999 tarihinde işletmenin aktifine alınmıştır. İktisadi kıymet için %40 oranı üzerinden azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayrılması durumunda, yıllar itibariyle hesaplanacak amortisman tutarı şöyle olacaktır:

Yıl	Amortisman Tabi Tutar	Amort. Oranı	Amort. Tutarı(TL.)	Birikmiş Amortisman
1999	4.000.000.000	%40	1.600.000.000	1.600.000.000
2000	2.400.000.000	%40	960.000.000	2.560.000.000
2001	1.440.000.000	%40	576.000.000	3.136.000.000
2002	864.000.000	%40	345.600.000	3.481.600.000
2003	518.400.000	Tamamı	518.400.000	4.000.000.000

Demirbaş için ayrılan amortisman giderine ilişkin muhasebe kaydı (7/A) seçeneğine göre aşağıdaki gibi olacaktır:

_____ 31.12.1999 _____	
770-GENEL YÖNETİM GİDERİ HS.	1.600.000.000
004.Amortisman Gideri	
257-BİRİKMİŞ AMORT.HS.	1.600.000.000
002.Demirbaş Amortismanı	
_____ 31.12.1999 _____	
632-GENEL YÖNETİM GİDERİ HS.	1.600.000.000
004.Amortisman Gideri	
771-GENEL YÖNETİM GİD.	
YANSITMA HS.	1.600.000.000
_____ 31.12.1999 _____	
771-GENEL YÖNETİM GİD.	
YANSITMA HS.	1.600.000.000
770-GENEL YÖNETİM	
GİDERİ HS.	1.600.000.000
004.Amortisman Gideri	
_____ / _____	

 31.12.1999

690-DÖNEM KÂRI veya

ZARARI HS.

1.600.000.000

632-GENEL YÖNETİM GİD.HS.

1.600.000.000

004.Amortisman Gideri

/

2.3.Diğer Amortisman Ayırma Yöntemleri

2.3.1.Normal Amortisman Yöntemi

VUK madde 315'e göre; "mükellefler amortismanına tabi iktisadi kıymetlerinin değerini, %20 oranından fazla olmamak üzere, serbestçe tespit ettikleri oranlar üzerinden yok ederler. Ancak, arazi ve binalar ile %20 oranından daha yüksek bir oranda amortismanına tabi tutulacak iktisadi kıymetlerin değeri, Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan olunan oranlar üzerinden yok edilir." Vergi yasasının bu maddesinden anlaşılacağı gibi kanun koyucu, hizmet süresi seçimini 5 yıldan kısa olmamak üzere serbest bırakmıştır.

2.3.2.Fevkalade Amortisman Yöntemi

Fevkalade amortisman yöntemi, VUK madde 317'de tanımlanmıştır:

- Yangın, deprem, su basması gibi afetler neticesinde değerini tamamen veya kısmen kaybeden;
  - Yeni icatlar dolayısıyla teknik verim ve kıymetleri düşerek tamamen veya kısmen kullanılmaz bir hale gelen;
  - Cebri çalışmaya tabi tutuldukları için normalden fazla aşınma ve yıpranmaya maruz kalan;
- Menkul ve gayrimenkullerle haklara, mükelleflerin müracaatları üzerine ve ilgili bakanlıkların mütalaası alınmak suretiyle, Maliye Bakanlığınca her işletme için işin mahiyetine göre ayrı ayrı belli edilen "Fevkalade ekonomik ve teknik amortisman nispetleri" uygulanır."

2.3.3.Madenlerde Amortisman

VUK 316.maddesinde madenlerde amortisman tanımlanmıştır: "İşletme sebebiyle içindeki cevherin azalmasından dolayı maddi değerini kaybeden madenlerin ve taş ocaklarının imtiyaz veya maliyet bedelleri, ilgililerin, müracaatları üzerine bunların büyüklük ve mahiyetleri gözönünde tutulmak ve her maden veya taş ocağı için ayrı ayrı olmak üzere Maliye ve Sanayi Bakanlıklarınca belli edilecek nispetler üzerinden yok edilir."

2.4.Birikmiş Amortisman Bulunan Varlıkların Satışı

Duran varlığın satışı yapıldığında, eğer ona ait birikmiş amortisman varsa bunun iptal edilmesi gerekir.

Örneğin 01.09.2002 tarihinde 800.000.000 liraya almış olduğu bir bilgisayar için 2002 yılı sonunda 200.000.000 lira amortisman ayırmıştır. İşletme 2003 yılı içinde bilgisayarı 1.600.000.000 liraya (%18 KDV Dahil) peşin olarak satmıştır. Bu aşamada yapılması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

100-KASA HS.	1.600.000.000
257-BİRİKMİŞ AMORTİS.HS.	200.000.000
255-DEMİRBAŞLAR HS.	800.000.000
391-HESAPLANAN KDV	244.068.000
679-DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR HS.	755.932.000

3.MADDİ DURAN VARLIK YENİLEME FONU

Yüksek enflasyon ortamında işletmeler duran varlıklarını yenilemede zorlanmaktadır. Ayrılan amortismanlar enflasyon ortamında duran varlıkların yenilenmesinde yeterli olmamaktadır. İşletmelerin duran varlıklarını yenilemesinde kârdan ayrılacak özel fonlara ihtiyaç vardır. Yenileme fonu, amortisman tabi kıymetlerin yenilenmesinde işletmeler yararına geliştirilmiş bir vergi avantajı ya da teşvik uygulamasıdır.

3.1.Maddi Duran Varlık Yenileme Fonu, Uygulayabilecek Olanlar ve VUK'daki yeri

Vergi yasasında yenileme fonu, iktisadi işletmelere dahil amortisman tabi iktisadi kıymetlerin, gerektiğinde yenilenebilmesi için bu kıymetlerin satış kâr veya sigorta tazminatlarından ayrılan karşılığın bilançonun pasifinde azami üç yıl süre ile muhafazasını ifade eder.⁸⁷

⁸⁷ Durakoğlu, a.g.e., s.90.

VUK.'nun 328 ve 329. maddelerinde yenileme fonuna ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu hükümler aşağıdaki gibidir:

“...Satılan iktisadi kıymetlerin yenilenmesi, işin mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu hususta işletmeyi idare edenlerce karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiş olursa bu takdirde, satıştan tahassül eden kâr, yenileme giderlerini karşılamak üzere, pasifte geçici bir hesapta azami üç yıl süre ile tutulabilir. Her ne sebeple olursa olsun bu süre içinde kullanılmamış olan kârlar üçüncü yılın vergi matrahına eklenir. Üç yıldan önce işin terki, devri veya işletmenin tasfiyesi halinde bu kârlar o yılın matrahına eklenir.

Yukarıdaki esaslar dahilinde yeni değerlerin iktisabında kullanılan kâr, yeni değerler üzerinden bu kanun hükümlerine göre ayrılacak amortismanlara mahsup edilir. Bu mahsup tamamlandıktan sonra itfa edilmemiş olarak kalan değerlerin amortismanına devam olunur.

Yangın, deprem, sel, su basması gibi afetler yüzünden tamamen veya kısmen ziyaa uğrayan amortismanla tabi iktisadi kıymetler için alınan sigorta tazminatı bunların değerinden (amortismanlı olanlarda ayrılmış olan amortisman çıktıktan sonra kalan değerden) fazla veya eksik olduğu takdirde farkı kâr veya zarar hesabına geçirilir.

Şu kadar ki, alınan sigorta tazminatı ile ziyaa uğrayan malların yenilenmesi işin mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu hususta işletmeyi idare edenlerce karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiş olursa bu takdirde tazminat fazlası, yenileme giderlerini karşılamak üzere, pasifte geçici bir hesapta azami üç yıl süre ile tutulabilir. Bu süre içinde kullanılmamış olan tazminat farkları kâra ilave olunur.

Üç yıldan önce işin terki, devri veya işletmenin tasfiyesi halinde bu tazminat fazlası, o yılın matrahına eklenir.

Yukarıdaki esaslar dahilinde yeni değerlerin iktisabında kullanılan tazminat fazlası, yeni değerler üzerinden bu kanun hükümlerine göre ayrılacak amortismanlara mahsup edilir. Bu mahsup tamamlandıktan sonra itfa edilmemiş olarak kalan değerlerin amortismanına devam olunur.”

Düzenlemenin amacı, iktisadi kıymetlerin yenilenmesidir. Uygulamanın amacı dışında kullanılmasını engellemek için kanunda, sadece fonun tutulabileceği azami süre belirtilmiştir.⁸⁸

Yukarıdaki hükümlere göre yenileme fonu ayırabilmenin koşulları üç grupta toplanabilir:⁸⁹

- Bilanço esasına göre defter tutulması,
- Satılan duran varlığın yenilenmesinin zorunlu olması veya işletmeyi yönetenler tarafından karar verilip teşebbüse geçilmiş olması,

⁸⁸ Örtün ve Karapınar, a.g.e., s.390.

⁸⁹ Hacırüstemoğlu, a.g.e., s.46.

• Yenileme fonunun alımında kullanılan duran varlığın daha önce satılan veya hasara uğrayan duran varlık ile aynı türden olması.

Görüldüğü gibi işletmelerin, enflasyonun olumsuz etkilerinden korunabilmek için aldıkları önlemlerden biri de yenileme fonudur. Enflasyon ortamında yenileme fonu oluşturulması işletmelerin gelecekte duran varlık yenilemeleri için yardımcı olmakta, vergi erteleme dolayısıyla otofinansman olanağı sağlamaktadır. Yenileme fonu yöntemi ile enflasyon sebebiyle oluşan enflasyon kârlarının vergilendirilmesi ertelenmekte veya engellenmektedir.⁹⁰

3.2.Maddi Duran Varlık Yenileme Fonu Uygulamasına İlişkin Muhasebe Kayıtları

VUK'nun 328 ve 329. maddelerine göre yenilenmesi kararlaştırılan duran varlığa ait yenileme fonunun muhasebeleştirilmesi örnekleri aşağıda verilmiştir:⁹¹

Örnek 1: X A.Ş. 10.06.2002 tarihinde maliyet bedeli 1.200.000.000 TL., birikmiş amortismanı 900.000.000 TL., değer artış fonu 620.000.000 TL. olan makinesini KDV hariç 2.200.000.000 TL.'ye satmıştır. Şirket yöneticileri satıştan kaynaklanan kârı yenileme fonuna almaya karar vermişlerdir.

Muhasebe kayıtları;

_____10.06.2002_____	
100-KASA	2.530.000.000
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	900.000.000
522-MDV YEN.DEĞ.ARTIŞ	620.000.000
253-TEŞİS, MAK, CİHAZLAR	1.200.000.000
391-HESAPLANAN KDV	330.000.000
679-DİĞER OLAĞANDIŞI	
GELİRVE KÂRLAR	2.520.000.000
.....makinesinin yenilenmek amacıyla satışı	
_____ / _____	

⁹⁰ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.39.

⁹¹ Daha ayrıntılı sayısal örnek için bkz.: Öztürk ve Özer, a.g.e., s.318; Örtün ve Karapınar, a.g.e., s.391; Ergülen ve Erdem, a.g.e., s.600.

Yenileme fonuna ilişkin kayıt;

_____ 10.06.2002 _____		
679-DİĞ.OLAĞANDIŞI GEL.VE KÂRLAR	2.520.000.000	
549-ÖZEL FONLAR		2.520.000.000

Yenileme fonu tesisi

_____ / _____

Aynı şirket 10.06.2003 tarihinde 3.000.000.000 TL.'ye yeni bir makine satın almıştır. Makinenin alımına ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

_____ 10.06.2003 _____		
253-TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	3.000.000.000	
191-İND.KDV	450.000.000	
100-KASA		3.450.000.000

Yeni makine satın alınması

_____ / _____

Yeni alınan makine için 31.12.2003 tarihinde %20 oranı üzerinden amortisman hesaplanacak ancak bu amortisman yenileme fonuna mahsup edilecektir:

_____ 31.12.2003 _____		
549-ÖZEL FONLAR	600.000.000	
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMAN		600.000.000

B.Amortismanın yenileme fonundan karşılanması

_____ / _____

Örnek 2: Y İşletmesinin 3.000.000.000 TL.bedelle kayıtlı özel binek otosu trafik kazası sırasında çıkan yangın nedeniyle tamamen yanmıştır. Yangının çıktığı tarih itibariyle söz konusu otomobil için ayrılan birikmiş amortisman tutarı 1.500.000.000 TL.'dir. Otomobilin sigortalandığı şirket, sigorta tazminatı olarak 2.300.000.000 TL.tazminat ödeyebileceklerini yazılı olarak bildirmiştir. Muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

_____ / _____		
136-DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR	2.300.000.000	
136.01....Sigorta Şirketi		
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMAN	1.500.000.000	
254-TAŞITLAR		3.000.000.000
679-DİĞ.OLAĞANDIŞI		
GEL.VE KÂRLAR		800.000.000
Sigorta tazminatı gelir tahakkuku		
_____ / _____		

Ziyaa uğrayan iktisadi kıymetin yenilenmesi için mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu konuda işletmeyi idare edenlerce karar verilerek taşebbüse geçilirse, tazminat fazlası tutar, yani 679-DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR hesabında yer alan miktar, 549-ÖZEL FONLAR hesabına aktarılır.

_____ / _____		
679-DİĞER O.DIŞI GEL.VE KÂRL.	800.000:000	
549-ÖZEL FONLAR		800.000.000
Binek otosu yenileme fonu teşekkülü		
_____ / _____		

Aynı şirket, yasal süre içinde iktisadi kıymetlerini yenilemezse, süre sonunda bu fonun kâr hesaplarına aktarılması gerekecektir. Gereken kayıt;

_____ / _____		
549-ÖZEL FONLAR	800.000.000	
679-DİĞ.O.DIŞI GEL.VE KÂRL.		800.000.000
Kullanılmayan yenileme fonunun kâr hesabına devri		
_____ / _____		

şeklinde olacaktır.

4.SON GİREN İLK ÇIKAR (L.İ.F.O.) STOK DEĞERLEME METODU

Direkt ilk madde ve malzeme, yarı mamuller ve mamuller, satılmak üzere elde bulundurulmuş mallar ve dönem sonunda yolda, depoda ve konsinye olarak başkalarında bulunan malların tümüne stok denir. Stokların değerlemesi salt olarak dönem sonu stoğunun değerlemesi değildir. Bu aynı zamanda satılan veya işletmede kullanılan

stokların değerlemesini de içerir. Stokların değerlemesinin ana amacı, işletme kârını doğru olarak saptamaktır. Kârın doğru bir şekilde saptanması için stokların değerlemesinin doğru yapılması gerekir.⁹²

İşletmenin satın aldığı veya kendi ürettiği maddeler stoklar grubundaki hesaplara maliyet değeri ile alınırlar. İlke olarak bir stokun bulunması gereken şekle ve yere gelinceye kadar yapılan parasal fedakârlıkların toplamı onun maliyetini oluşturur.⁹³

Stokları maliyet temeline göre değerlendirme yöntemleri Gerçek Maliyet yöntemi, Ortalama Maliyet Yöntemi (Basit-Ağırlıklı-Hareketli) ve İtibari Maliyet Yöntemi (FIFO-LIFO) olarak üç gruba ayrılabilir.⁹⁴

Ortalama maliyet yönteminde, her birim stokun ortalama maliyeti her satınalmadan sonra hesaplanmaktadır. Ortalama maliyet, stokların toplam maliyetinin elde edilen mal veya hizmetlerin sayısına bölünmesiyle hesaplanır.

FIFO (ilk giren ilk çıkar) stok değerlendirme yöntemi, ilk satın alınan malın ilk üretime girmesi, üretimden önce çıkması veya satılması olayı olarak düşünülmektedir. LIFO, İngilizcedeki **First In First Out** kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır.

LIFO (son giren ilk çıkar) stok değerlendirme yöntemi, en son satın alınan malların ilk önce satılacağı veya imalata sevkedileceği varsayımı üzerine kurulmuş bir mal fiyatlandırma yöntemidir. LIFO, İngilizcedeki **Last In First Out** kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır.

Enflasyon dönemlerinde sözü edilen bu üç yöntem karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılır:

Örneğin, bir işletmenin miktar hareketleri (mal alışları) sonucunda 3.000 adet ticari malı kalmış olsun.⁹⁵

⁹² A.Ercan Alptekin, "Stok Değerleme Yöntemleri", **Maliye Postası Dergisi**, Yıl:23, Sayı:531 (15 Ekim 2002), s.57.

⁹³ Nalan Akdoğan ve Orhan Sevilengül, **Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, (Onuncu basım, Ankara: Gazi Kitabevi, 2000), s.121.

⁹⁴ Hacırüstemoğlu, **a.g.e.**, s.58.

⁹⁵ Daha ayrıntılı bir sayısal örnek için bkz.: Cemalcılar ve Önce, **a.g.e.**, s.255; Rifat Üstün, **Maliyet Muhasebesi** (Dördüncü basım. Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1994), s. 153; Orhan Elmacı, Yusuf Gümüş ve Haydar Güngörmüş, **Maliyet Muhasebesi** (Kütahya: Ekspres Matbaası, 2002), s.167.

<u>Tarih</u>	<u>Miktar (Adet)</u>	<u>Birim Fiyatı (TL)</u>	<u>Tutarı (TL)</u>
11.02.2002	2.000	500.000	1.000.000.000
15.03.2002	3.000	250.000	750.000.000
20.05.2002	500	750.000	375.000.000
18.08.2002	1.500	350.000	525.000.000
07.11.2002	<u>3.000</u>	650.000	<u>1.950.000.000</u>
	10.000		4.600.000.000

Ortalama maliyet yöntemine göre, dönem stoklarının değerlemesi;

$$4.600.000.000 / 10.000 = 460.000 \text{ TL./adet}$$

$$460.000 \times 3000 = 1.380.000.000 \text{ TL.}$$

FIFO yöntemine göre dönem sonu stokların değerlemesi;

$$3.000 \times 650.000 = 1.950.000.000 \text{ TL.}$$

LIFO yöntemine göre dönem sonu stoklarının değerlemesi;

$$(2.000 \times 500.000) + (1.000 \times 250.000) = 1.250.000.000 \text{ TL.}$$

Görüldüğü gibi LIFO stok değerlendirme yöntemi, en düşük stok ve en düşük kârı vererek enflasyonun yarattığı olumsuz etkilere karşı mükellefleri korumaktadır, bu yüzden enflasyon ortamlarında işletmeler LIFO stok değerlendirme yöntemini tercih etmelidirler.

Stokların değerlemesinde LIFO yöntemi serbestisi mükelleflere 06.07.1994 tarih ve 21982 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 4008 Sayılı Yasanın 8.maddesi ile VUK’nun 274.maddesinde yapılan değişiklikle 01.01.1996 tarihinden uygulamaya konulmuştur. Bu maddeye göre;

“Satın alınan veya imal edilen emtia maliyet bedeliyle değerlendirilir. Mükellefler, satın aldıkları veya imal ettikleri emtianın maliyet bedelini, son giren ilk çıkar yöntemini uygulamak suretiyle de tespit edebilirler. Bu yöntemi seçenler, en az 5 yıl süre ile bu yöntemden vazgeçemezler. Bu yöntemin uygulama usul ve esaslarını tespit etmeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.”

LIFO yöntemi, işletmeye son giren stokların ilk olarak çıktığı varsayımına dayandığına göre; dönem sonunda işletmede ilk alınan stoklar kalacaktır. Bilançolarda

uzun süre aynı düşük değerlerle yer alan stoklar bir tür “gizli yedek” oluşturarak özkaynakların güçlenmesini sağlayacaktır.⁹⁶

Fiyatların yükseldiği dönemlerde LIFO yöntemi, satılan malın maliyetini son maliyetlere dayandırarak yüksek, dönem sonu stoğunu en eski maliyetlere dayandırarak düşük gösterir. Bu yöntemin amacı, cari maliyetlerle cari hasılatı karşılaştırarak değişen maliyetlerin net kâr üzerindeki etkisini ortaya çıkartmaktır.⁹⁷ Böylece dönem sonundaki stokların değeri düşük, satılan malın maliyeti yüksek ve dönem kârı düşük çıkacaktır.

Öte yandan, 4008 Sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 41.maddesi ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15.maddesine eklenen hükümler ile, emtia değerlemesinde LIFO yöntemi kullanan veya yeniden değerlendirme yapan mükelleflerin işletmede kullandıkları yabancı paralara ilişkin gider ve maliyet unsurlarının belli bir kısmı mali kârın tespitinde dikkate alınmayacaktır. Bu değişikliğin amacı, reel faiz tutarını aşan kısmın gerçek gider olmadığı ve bu yüzden mali kârın hesaplanmasında indirim konusu yapılmaması gerektiğine dayanmaktadır. Vergi yasasında yer alan bu yöntem ile emtianın satışında ortaya çıkacak fiktif (görünür) kârların vergilendirilmesi önlenmeye çalışılarak, mükelleflerin, vergisel tasarruf yapmalarına olanak sağlanmıştır. Ancak, bu yöntemin etkinliği fiyatların düşüş trendine girmemesi ve stok seviyesinin azaltılması veya yok edilmesi gibi bir politikanın izlenmiyor olmasına bağlıdır.⁹⁸

5.YATIRIM İNDİRİMİNDE ENDEKSLEME

Yatırım indirimi, ticari ve zirai kazançları bilanço esasına göre saptanan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin yaptıkları yatırımlara ilişkin düzenlenen bir istisna uygulamasıdır. Bu uygulamanın işleyiş esası, ilgili dönemde gerçekleştirilen yatırım harcamalarının belirli bir yüzdesi tutarındaki harcamanın o dönemin Gelir veya Kurumlar Vergisi matrahı dışında bırakılmasıdır. Yatırımcıdan alınacak vergiden vazgeçilerek yatırımcıya finansman imkanı sağlanarak, yatırım maliyetleri düşürülmektedir. İşletmelerin yapılan yatırımların belli orandaki tutarının vergisini ödemeyerek, finansman olanağı sağlaması ve kazanç oluşmamış ise bu indirim hakkını

⁹⁶ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.55.

⁹⁷ Cemalcılar ve Önce, a.g.e., s.254.

⁹⁸ Çiğdem Çekçekoğlu, “Vergi Usul Kanununa Göre Emtianın Lifo Yöntemine Göre Değerlendirilmesi ve Bu Yöntemin Etkinliği”, *Maliye Postası Dergisi*, Yıl: 23, Sayı: 528, (1 Eylül 2002), s.60.

gelecek dönemlerde kullanabilmesi, enflasyon ortamında işletmenin ihtiyacı olan kaynağı maliyetsiz elde etme imkanı getirmektedir.⁹⁹

GVK.'nın ek 4.maddesinde 4108 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 01.01.1995 tarihinden sonra alınan yatırım teşvik belgelerine ilişkin yatırım harcamalarına uygulanmak üzere endeksleme uygulaması getirilmiştir.

Bu kanunla yapılan yatırım harcamalarının ilgili yıl kazancından (yatırımcıların ilgili yıl kazancının olmaması veya yeterli kazancın bulunmaması nedeniyle) indirilemeyen kısmı, izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınır.

4369 Sayılı Kanunla GVK ek 4.maddesine eklenen 2.fıkra ile teşvik belgeli yatırımlarda faydalanılamayan yatırım tutarının izleyen dönemlerde indekslemeye tabi tutulmasındaki üç yıl sınırı kaldırılmıştır. Yatırımcılar kazanç oluşmaması nedeniyle indiremedikleri yatırım indirimi tutarlarını süreye bağlı olmaksızın izleyen dönemlerde endekslemeye tabi tutabileceklerdir. Bu hüküm 01.01.1998 tarihinden itibaren alınan yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlar için geçerlidir.¹⁰⁰

Ülkemizde belli özellikteki yatırımları teşvik amacıyla yatırım indirimi uygulanmaktadır. Öte yandan, ülkemizde enflasyonun sürekli hale gelmesi nedeniyle yatırımlar için öngörülen bu teşvikin de aşınması söz konusudur. Enflasyon nedeniyle yatırım teşvikindeki aşınmanın telafi edilmesi için belirli şartlarda endeksleme alacağı sağlanmıştır.¹⁰¹

4369 sayılı Kanununun 30.maddesiyle değişen GVK ek 3.maddesine eklenen ve 01.01.1995 tarihinden itibaren yürürlüğe giren fıkraya göre: “Yatırım indirimi oranı yatırım tutarının %40’ıdır. Bakanlar Kurulu bu oranı kalkınma planı ve yıllık programlarda özel önem taşıdığı belirtilen sektörlerde yapılan yatırımlar için %100’e, 250 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşan sanai yatırımlarda %200’e kadar artırmaya veya kanuni orandan az olmamak üzere yeniden tespit etmeye yetkilidir.Bu oran, organize sanayi bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde %100 olarak uygulanır.”

Yatırım indirimi endeksleme uygulaması hem gelir, hem de kurumlar vergisi mükelleflerini enflasyondan korumayı amaçlayan bir vergi avantajı müessesesidir. Yatırım indirimi ile işletmeler kazançlarından indiremedikleri yatırım harcamalarını,

⁹⁹ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.63.

¹⁰⁰ Aynı, s.63.

¹⁰¹ Çıldır, a.g.e., s.69.

daha sonraki yıllarda enflasyon nedeniyle uğramış oldukları kayıpları telafi ederek indirebileceklerdir.¹⁰²

6.MENKUL SERMAYE İRATLARINDA İNDİRİM ORANI UYGULAMASI

GVK'nun 75.maddesi; "sahibinin ticari, zirai ve mesleki faaliyeti dışındaki sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde ettiği kâr payı, faiz ve benzeri iratları" menkul sermaye iradı saymaktadır.¹⁰³

GVK'nun 75.maddesine göre kaynağı ne olursa olsun aşağıda yazılı iratlar menkul sermaye iradı sayılır:

"1.Her nevi hisse senetlerinin kâr payları (Kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kâr payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler ile Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım fonları katılma belgelerine ödenen kâr payları dahil.),

2.İştirak hisselerinden doğan kazançlar (Limited Şirket ortaklarının, iş ortaklıkları ortaklarının ve komanditerlerin kâr payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar bu zümreye dahildir. Kooperatiflerin ortakları ile yaptıkları muamelelerden doğan kârların ortaklara, kooperatiflerle yaptıkları muameleler nispetinde tevzii, kazanç dağıtımı sayılmaz.),

Adi komandit şirketlerde komanditerlerin kâr payları, şirket kârının ilişkin bulunduğu takvim yılında elde edilmiş sayılır,

3.Kurumlar idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kâr payları,

4.Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısmı,¹⁰⁴

5.Her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin iftası sırasında oluşan değer artışları irat sayılmaz.),

6.Her nevi alacak faizleri (Adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzelkişilerince borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblağlar için ödenen faizler dahil.),

¹⁰² Gerek, a.g.e., s.75.

¹⁰³ Doğan Şenyüz, **Türk Vergi Sistemi** (Yedinci basım. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2001), s.162.

¹⁰⁴ Aktif Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ltd.Şti., "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No:4842", <http://www.aktifsmmm.com.tr/KANUN/kanun4842.htm>, (29.07.2003).

7.Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler ile bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekil ve ad altında olursa olsun toplanan paralara sağladıkları gelirler ve menfaatler de mevduat faizi sayılır),

8.Hisse senetleri ve tahvillerin vadesi gelmemiş kuponların satışından elde edilen bedeller,

9.İştirak hisselerinin sahibi adına henüz tahakkuk etmemiş kâr paylarının devir ve temlik karşılığında alınan para ve ayınlar,

10.Her çeşit senetlerin iskonto edilmesi karşılığında alınan iskonto bedelleri,

11.(3239 sayılı Kanunun 57.maddesiyle bent kaldırılmıştır.)

12.Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr veya zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları,

13.(4842 Sayılı Kanunun 37/1-e maddesiyle 24.04.2003 tarihinden geçerli olmak üzere bent yürürlükten kaldırılmıştır.)

14.Bu maddenin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler,

15.Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

a) On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler,

b) On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

c) Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler.

Yukarıda yazılı iratlar, bunları sağlayan sermaye sahibinin ticari faaliyetine bağlı bulunduğu takdirde, ticari kazancın tespitinde nazara alınır.”

GVK'nun 76.maddesinde ise menkul sermaye iradı sayılmayan haller belirtilmiştir:

“75.maddenin ikinci fıkrasının 5,6,7,12 ve 14 numaralı bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarına aşağıda belirtilen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısım, bu iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınır. Bu hükmün tevkif yoluyla kesilen vergiye şumulü yoktur. Bu indirim, menkul kıymetler yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırım fonları ve ortaklıkları ve gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıklarından sağlanan kâr payları hakkında da uygulanır. Ticari işletmelere dahil bu tür gelirler hakkında indirim uygulanmaz. İndirim oranı, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre o yıl için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle Maliye Bakanlığı'nca tespit edilir.”

VUK hükümlerine göre 2002 yılı için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranı %59.0'dır. Aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan

bileşik faiz ortalama faiz oranı ise %67,5'dir. Buna göre, 2002 yılı gelirlerine uygulanacak indirim oranı (%59,0 / %67,5 =) %87,4 olmaktadır.¹⁰⁵

2002 takvim yılında elde edilen menkul sermaye iratlarının beyanında şunlara dikkat edilmelidir:¹⁰⁶

“• GVK'nun geçici 55.maddesi hükmü uyarınca, vergi kesintisine tabi tutulmuş olan mevduat faizleri, özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları ve repo gelirleri ile menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kâr payları tutarı ne olursa olsun beyan edilmeyecektir.

• 26.07.2001 tarihinden itibaren ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirlerinin Gelir Vergisi Kanununun geçici 59.maddesine göre vergiden istisna edilen kısmı beyan edilmeyecektir.

• 07.10.2001 tarihinden itibaren düzenlenen şahıs sigorta poliçeleri dolayısıyla elde edilen ve 4697 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununun 75.maddesinin ikinci fıkrasına eklenen 15 numaralı bentte tanımlanan menkul sermaye iratları beyan edilmeyecektir.

• Yukarıda belirtilenler dışında kalan ve gayri safi tutarları toplamı 6.650.000.000 TL.'ni aşmayan menkul sermaye iratlarından, vergi kesintisine tabi tutulmuş olanlar ile vergi alacağı dahil kurumlardan elde edilen kâr payları beyan edilmeyecektir.

• Menkul sermaye iratlarının toplamının 6.650.000.000 TL.'ni aşp aşmadığının tespitinde indirim oranı ve istisna uygulanabilecek menkul sermaye iratlarının, indirim oranı ve istisna uygulandıktan sonra kalan kısımlarının dikkate alınması, bu iratların beyan edilmesinin gerektirdiği durumlarda ise indirim oranı ve istisna uygulandıktan sonra kalan kısımlarının beyan edilmesi gerekmektedir.

• Vergi kesintisine tabi olmayan menkul sermaye iratlarının, tutarına bakılmaksızın beyan edilmesi gerekmektedir.”

İndirim oranı uygulanarak beyan edilecek menkul sermaye iratları ise şunlardır:¹⁰⁷

“• GVK.'nun 75.maddesinin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde sayılan her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,

• Her nevi alacak faizleri,

• Menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kâr payları indirim oranı uygulanmak suretiyle beyan edilecektir.

¹⁰⁵ 28.12.2002 Tarih ve 24977 Sayılı Resmi Gazete.

¹⁰⁶ 28.12.2002 tarih ve 24977 Sayılı Resmi Gazete.

¹⁰⁷ 28 Aralık 2002 Tarih ve 24977 Sayılı Resmi Gazete.

Döviz, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen menkul sermaye iratlarının beyanında indirim oranının uygulanması mümkün bulunmamaktadır.

Ticari işletmelere dahil kazanç ve iratlar için indirim oranı uygulanması söz konusu değildir.”

İndirim oranı, gerçek kişiler tarafından elde edilen menkul sermaye iratları için getirilmiş olup, bu iratların sermaye sahibinin -gerçek veya tüzel kişi- ticari faaliyetine bağlı olarak elde edilmesi durumunda, bu gelirler için indirim oranı uygulanmayacak ve elde edilen gelirin tamamı beyan edilecektir.¹⁰⁸

Kısaca mükellef tarafından elde edilmiş menkul sermaye iradına o yıla ait belirlenmiş indirim oranı düşüldükten sonra bulunan tutar, yine o yıl için belirlenmiş miktar barajını aşıyorsa, bulunan tutarın vergisi ödenecektir; barajın altında kalırsa, vergiden muafır.

Örneğin 2002 devlet tahvil faiz geliri 100.000.000.000 lira olan bir mükellefin vergiye tabi gelirini hesaplayalım (2002 yılı için menkul sermaye iratlarında beyan sınırı 6.650.000.000 liradır.);

$$100.000.000.000 \times \%87,4 = 87.400.000.000$$

$$100.000.000.000 - 87.400.000.000 = 12.600.000.000 \text{ lira.}$$

Bulunan tutar, 6.650.000.000 lira barajını aştığı için 12.600.000.000 liranın vergisi hesaplanarak ilgili vergi dairesine ödenecektir.

Görüldüğü gibi Gelir Vergisi Kanunumuzda bazı menkul sermaye iratlarının enflasyondan arındırıldıktan sonra kalan tutarının vergilendirilmesi esası getirilmiştir. Bu enflasyondan arındırılma işleminde kullanılan orana indirim oranı adı verilmektedir. Bu uygulama sonucunda bir nevi gelirin gerçek tutarı üzerinden vergi alınması sağlanmakta ve sermaye üzerinden vergi alınması önlenmektedir.¹⁰⁹

7.DİĞER KAZANÇ VE İRATLARDA İNDİRİM ORANI UYGULAMASI

Gelir vergisinde geliri meydana getiren altı gelir unsuru ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, mesleki kazançlar, gayrimenkul sermaye iradı ve menkul sermaye iradıdır. Bu gelir unsurlarında genelde gözlenen temel ortak bir nokta vardır. Bu nokta, gelirin unsurlarının (özellikle ticari ve mesleki kazançların) belirli bir ölçüde devamlılık

¹⁰⁸ Ahmet Erol ve A.Ercan Yıldırım, **Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi** (Ankara: Yaklaşım Yayıncılık A.Ş., 2001), s.91 .

¹⁰⁹ “Vergide Satır Arası”, <http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,nvid~113231,00.asp>, (29.07.2003).

göstermesidir. Oysa gelir, devamlılık özelliği taşımadan da elde edilir. İşte, yedinci gelir unsuru yukarıda belirtilen altı gelir unsuru içine girmeyen veya bunlarla ilişkilendirilmeyen kaynağı ne olursa olsun gelirleri kapsamına almaktadır. Altı gelir unsuruna girmeyip dışarıda kalan gelirler diğer kazanç ve iratlar başlığı ile kanunda yedinci gelir unsuru olarak yer almıştır.¹¹⁰

Gelire giren diğer kazanç ve iratlar GVK 80.maddede sayılmıştır: (1999-2002 yılları gelirleri için bu madde hükümleri yerine; 193 sayılı GVK.'na 4444 sayılı kanunla eklenen geçici 56.madde hükümleri uygulanacaktır.)

GVK geçici 56.maddeye göre:

“Gerçek kişilerin gelirleri (Gelir Vergisi)ne tabidir. Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.

Gelire giren kazanç ve iratlar şunlardır:

1. Ticari kazançlar,
2. Zirai kazançlar,
3. Ücretler,
4. Serbest meslek kazançları,
5. Gayrimenkul sermaye iratları,
6. Menkul sermaye iratları,
7. Diğer kazanç ve iratlar.

Aşağıda yazılı olan diğer kazanç ve iratlar bu maddedeki hükümlere göre vergiye tabi gelire dahildir:

1. Değer artışı kazançları
2. Arızı kazançlar

Aşağıda yazılı mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan kazançlar değer artışı kazançlarıdır.

1. İvazsız olarak iktisap edilenler hariç olmak üzere; hisse senetlerinin iktisap tarihinden başlayarak üç ay içinde veya iktisaptan evvel elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar ile diğer menkul kıymetlerin (menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgeleri hariç) elden çıkarılmasından doğan kazançlar,
2. 70.maddenin birinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yazılı hakların (ihtira beratları hariç) elden çıkarılmasından doğan kazançlar,
3. Telif haklarının ve ihtira beratlarının müellifleri, mucitleri ve bunların kanuni mirasçıları dışında kalan kimseler tarafından elden çıkarılmasından doğan kazançlar,
4. Ortaklık haklarının veya hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar,
5. Faaliyeti durdurulan bir işletmenin kısmen veya tamamen elden çıkarılmasından doğan kazançlar,

¹¹⁰ Şenyüz, a.g.e., s.177.

6.İktisap şekli ne olursa olsun (ivazsız olarak iktisap edilenler hariç) 70.maddenin birinci fıkrasının 1,2,4, ve 7 numaralı bendinde yazılı mal (gerçek usulde vergiye tabi çiftçilerin zirai istihsalde kullandıkları gayrimenkuller dahil) ve hakların, iktisap tarihinden başlayarak dört yıl içinde elden çıkarılmasından doğan kazançlar (Kooperatiflerin ortaklarına bu sıfatları dolayısıyla tahsis ettikleri gayrimenkuller tahsis tarihinde ortak tarafından satın alınmış sayılır)

Yukarıda yazılı mal ve hakların elden çıkarılmasından doğan değer artış kazançlarının her birinin 10.000.000.000 lirayı aşan kısmı vergiye tabidir.¹¹¹

Bu fıkrada geçen “elden çıkarma” deyimini, yukarıda yazılı mal ve hakların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik, trampa verilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını ifade eder.

Faaliyetlerine devam eden ticari bir işletmenin kısmen veya tamamen satılmasından veya ticari işletmeye dahil amortismanına tabi iktisadi kıymetlerle yukarıdaki bentlerde yazılı hakların elden çıkarılmasından doğan kazançlar ticari kazanç sayılır ve bunlara ticari kazanç hakkındaki hükümler uygulanır.”

Vergilendirilmeyecek değer artışı kazançları da şunlardır:

1.Ferdi bir işletmenin sahibinin ölümü halinde, kanuni mirasçılar tarafından işletmenin faaliyetine devam olunması ve mirasçılar tarafından işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin kayıtlı değerleri ile (bilanço esasına göre defter tutuluyorsa bilançonun aktif ve pasifiyle bütün halinde) aynen devir alınması,

2.Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir işletmenin bilançosunun bir sermaye şirketine aktif ve pasifiyle bütün halinde devrolunması, devralan şirketin bilançosuna aynen geçirilmesi ve devredilen ferdi işletmenin sahip veya sahiplerinin şirketten, devir bilançosuna göre hesaplanan özsermayesi tutarında ortaklık payı alması (Bu ortaklık payını temsil eden hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır),

3.Kollektif ve adi komandit şirketlerin bu fıkranın 2 numaralı bendinde yazılı şartlar dahilinde nevi değiştirerek sermaye şirketi haline dönüşmesi (Kollektif ve adi komandit şirketlerin şekil değiştirerek kollektif ve adi komandit şirketlerin ortaklarının anonim şirketteki ortaklık paylarını gösteren hisse senetlerinin nama yazılı olması şarttır.)

Safi değer artışı:

Değer artışında safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunur. Hasılatın ayın ve menfaat olarak sağlanan kısmının tutarı VUK'nun değerlendirme ile ilgili hükümlerine göre tayin ve tespit olunur.

Maliyet bedelinin mükelleflerce tespit edilememesi halinde maliyet bedeli yerine; VUK hükümlerine göre takdir komisyonlarınca tespit edilecek bedel, kazancı bilanço veya işletme

¹¹¹ 24.04.2003 Tarihli ve 4842 sayılı kanun.

hesabı esasına göre tespit edilen işletmelerde ise son bilançoda veya envanter kayıtlarında gösterilen değer esas alınır.

İşletmeye dahi amortismanla tabi iktisadi kıymetlerin elde çıkarılması halinde, iktisadi kıymetlerin maliyet bedeli yerine, amortismanlar düşüldükten sonra kalan net değeri esas alınır.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasında, iktisap bedelinin tevsik edilmemesi halinde, iktisap tarihindeki rayiç bedel iktisap bedeli olarak kabul edilir. Aynı yıl içinde birden fazla menkul kıymet alınıp satılması halinde, bunların kazancı birlikte hesaplanır. Alım satımın birinden doğan zarar, diğerinin kârından mahsup edilir.

Dar mükelleflerin (kurumlar dahil), yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin almak suretiyle, Türkiye'ye bizzat getirdikleri veya aynı sermaye karşılığında iktisap ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerini elden çıkarmalarından doğan değer artışı kazançlarının hesabında kur farkından doğan kazançlar dikkate alınmaz. Şu kadar ki bu mükelleflerin Türkiye'de elde ettikleri kazançların münhasıran bu menkul kıymet veya iştirak hisseleri dolayısıyla elde edilen menkul sermaye iratlarından ve bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılmasından değer artışı kazançlarından ibaret olması şarttır. Bu mükelleflerin, Türkiye'de menkul kıymet alım satımıyla devamlı olarak uğraşmaları halinde, kur farkından doğan kazançlarda ticari kazancın hesabında dikkate alınır.

Kur farkından doğan kazançların hesabında, menkul kıymet veya iştirak hisselerinin iktisabına tahsisi edilen yabancı sermayenin, bu kıymet veya hisselerin iktisap tarihindeki T.C.Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı ile bu kıymet veya hisselerin elden çıkarılması tarihindeki aynı miktar yabancı sermayenin T.C.Merkez Bankası döviz alış kuruna göre hesaplanan Türk Lirası karşılığı arasındaki fark esas alınır.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında iktisap bedeli, elden çıkarılan mal ve hakların, elden çıkarıldıkları ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edilir.

Vergiye tabi arızı kazançlar da şunlardır:

- 1.Arızı olarak ticari muamelelerin icrasından veya bu nitelikteki muamelelere tavassuttan elde edilen kazançlar,
- 2.Ticari veya zirai bir işletmenin faaliyetiyle serbest meslek faaliyetinin durdurulması veya terk edilmesi, henüz başlanmamış olan böyle bir faaliyete hiç girilmemesi, ihale, artırma ve eksiltmelere iştirak edilmemesi karşılığında elde edilen hasılat,
- 3.Gayrimenkullerin tahliyesi veya kiracılık hakkının devri karşılığında alınan tazminatlar ile peştemallıklar (kiracıya ait tesisat ve malların tahliye ve devri sırasında kiralayan veya yeni kiracıya devrinden doğan kazançlar dahil),
- 4.Arızı olarak yapılan serbest meslek faaliyetleri dolayısıyla tahsil edilen hasılat,
- 5.Gerçek usulde vergiye tabi mükelleflerin terk ettikleri işleriyle ilgili olarak sonradan elde ettikleri kazançlar (zarar yazılan değersiz alacaklarla, karşılık ayrılan şüpheli alacakların tahsili dahil),

6.Dar mükellefiyete tabi olanların 45. maddede yazılı işleri arzi olarak yapmalarından elde ettikleri kazançlar.

Yukarıda yazılı kazançlardan 1-4 numaralı bentlerde yazılı olanların (henüz başlanmamış olan ticari, zirai veya mesleki bir faaliyete hiç girişilmemesi ile ihale, artırma ve eksiltmelere iştirak edilmemesi karşılığında elde edilen kazançlar hariç) 10.000.000.000 lirayı aşan kısmı, diğerlerinde tamamı vergiye tabidir.

Bu fıkrada geçen hasılat deyimi, alınan para ve ayınlarla diğer suretlerle elde edilen ve para ile temsil edilebilen menfaatleri ifade eder.

Arzi kazançların safi miktarı aşağıdaki şekilde tespit olunur:

1.Bu fıkranın 1 numaralı bendinde yazılı işlerde satış bedelinden, maliyet bedeli ve satış dolayısıyla yapılan giderler indirilir,

2.Bu fıkranın 2,3,4 ve 5 numaralı bentlerinde yazılı işlerde elde edilen hasılattan tevsik edilmek kaydıyla yapılan giderler indirilir,

3.Bu fıkranın 6 numaralı bendinde yazılı işlerde, 45.madde hükümleri uygulanır.

GVK'nun 86.maddesinde beyanname verilmeyen haller sayılmıştır.Buna göre;¹¹²

Tam mükellefiyette;

Vergiye tabi gelir toplamının 103.maddede yazılı tarifenin ikinci gelir diliminde yer alan tutarı aşmaması koşuluyla (2002 yılı için 12.000.000.000 lira), Türkiye'de tevkifata tabi tutulmuş olan; birden fazla işverenden elde edilen ücretler, menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratları,

Bir takvim yılı içinde elde edilen ve toplamı 600 milyon lirayı aşmayan, tevkifata ve istisna uygulamasına konu olmayan menkul ve gayrimenkul sermaye iratları,

Dar mükellefiyette; tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan ücretler, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratlar

İçin yıllık beyanname verilmez, diğer gelirler için beyanname verilmesi halinde bu gelirler beyannameye dahil edilmez.”

GVK'nda değer artış kazançlarının vergilendirilmesinde 10.000.000.000 liralık istisna getirilmiştir. Böylece bu uygulamayla mükellefler enflasyona karşı kısmen korunmaya çalışılmıştır.

¹¹² Aktif Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ltd.Şti., “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No:4842”, <http://aktifsmmm.com.tr/KANUN/kanun4842.htm>, (29.07.2003).

8.ZİRAİ KAZANCIN TESPİTİNDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI (GİDER ARTIŞ FONU)

Gelir Vergisi Kanununun 52.maddesi gereğince, Kesilip Satılmak üzere ağaç yetiştirilmesi zirai bir faaliyet olup, bu faaliyet sonucunda elde edilen kazanç da zirai kazançtır.¹¹³

VUK.'nun 283.maddesinin ikinci fıkrasına göre, zirai işletmelerde henüz idrak edilmemiş olan mahsuller için yapılan giderler aktifleştirilerek değerlendirilir. 4108 sayılı kanunun 21.maddesiyle 01.01.1995 tarihinden itibaren geçerli olmak ve 02.06.1995 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere Gelir Vergisi Kanununun 57.maddesine eklenen son fıkra hükmüne göre, “yetişmesi uzun zaman alan ve kesilip satılmak üzere yetiştirilen ağaçların bu maddede yazılı giderlerinden, Vergi Usul Kanununun 283. maddesi uyarınca aktifleştirilen kısmı ağaçların satıldığı yıl hariç olmak üzere her takvim yılı için Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak kazancın tespitinde dikkate alınır.”

Söz konusu fıkra ile, fıkranın ilk kısmında belirtildiği gibi, yetişmesi uzun zaman alan ağaçları kesip satmak üzere faaliyet gösteren çiftçinin söz konusu ağaçları kesip satması halinde elde edeceği zirai kazanç enflasyondan arındırılmaya çalışılmıştır. Şöyle ki aksi durumda ağacın yetişmesi sürecinde oluşan ve zamanla gerçek durumu ve gerçek giderleri ifade etmekten çok uzaklaşan aktifleştirilmiş giderler gerçek hasılat ile kıyaslanacak ve gerçekte olması gerekenden daha fazla zirai kazanç ve vergi hesaplanmasına neden olacaktır. Her ne kadar, söz konusu maliyet ağacın satıldığı yıldaki bedel artırımını kapsamasa da ve yıllar itibarıyla bakıldığında yeniden değerlendirme oranları enflasyon oranlarının altında oluşmuşsa da getirilen söz konusu fıkra zirai kazanç elde eden çiftçileri enflasyonun etkilerinden önemli ölçüde korumaktadır.¹¹⁴

Aktifleştirilen gider her yıl yeniden değerlendirme oranında artırılır. Bilanço esasına göre defter tutanlarda satılmak üzere yetiştirilen kavak, okaliptüs ve benzeri ağaçların

¹¹³ Çıldır, a.g.e., s.68.

¹¹⁴ Kemal Uzun, “Enflasyonun Mükellefler Üzerindeki Etkisi ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellefleri Enflasyona Karşı Koruyan Tedbirler”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı: 210, (Şubat 1999), s.83.

Gelirler Genel Müdürlüğü'ne başvuruları ve dilekçelerine aşağıdaki kanıtlayıcı belgeleri eklemeleri gerekmektedir:¹¹⁷

- İşletmede kurulan Ar-Ge ünitesinin amaçları,
- Ar-Ge ünitesinde çalışan personelin sayısı, kadro, unvan, eğitim durumu vb.listesi,
- Ar-Ge faaliyetine ilişkin projeler ve bu projelerin sonuçları ile uygulama durumu,
- Ar-Ge ünitesine ilişkin (varsa) yatırım teşvik ve yatırım indirimi belgesinin noterden onaylı örneği,
- Cari yılın Ar-Ge giderlerinin kalemleri (personel giderleri, yatırım harcamaları, işletme giderleri vb.),
- Ar-Ge alet ve teçhizat olanakları.

Bu belgelerin Bakanlığa sunulmasından sonra ilgili Bakanlığın veya kuruluşların (TÜBİTAK, Üniversiteler) olumlu görüşü üzerine Ar-Ge faaliyetinde bulunan işletmenin ödemesi gereken kurumlar vergisinin %20'si ertelenecektir.

Ancak müracaatın erken yapıp gerekli müsaadenin, kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesinden önce alınmasında fayda vardır. Aksi halde prosedürün tamamlanmasına kadar geçecek sürede ödenecek kurumlar vergisi, erteleme dikkate alınmadan yapılacak, müsaade alındıktan sonra ortaya çıkacak mahsup işlemleri için birçok formaliteye katlanılmak zorunda kalınacaktır.¹¹⁸

Görüldüğü gibi bu uygulama ile işletmelerin araştırma-geliştirme faaliyetleri teşvik edilmektedir. Bu fonla vergi erteleme yoluna gidilmekte ve enflasyon kârlarının vergisinin ödenmesi geciktirilerek işletmelere geçici de olsa bir kaynak sağlanmaktadır.

9.2.Türkiye Muhasebe Standardı-15: Araştırma ve Geliştirme Maliyetleri

Araştırma geliştirme maliyeti, işletmenin faaliyet alanı ile ilgili yeni mamuller ve hizmetler ile ilgili fikirlerin üretilmesi ve deneyle test edilmesi işlemleri ile ortaya çıkan maliyetlerdir.¹¹⁹

¹¹⁷ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.60.

¹¹⁸ Bünyamin Öztürk ve Mustafa Özer. Kurumlar Vergisi Rehberi, (ikinci basım. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2002), s.169.

¹¹⁹ Elmacı, Gümüş ve Güngörmüş, a.g.e., s.26.

Günümüzde küreselleşmenin sonucu olarak işletmeler kâr yapabilmek ve hatta ayakta kalabilmek için kaliteli, müşterilerin istediği niteliklerde ve hızlı üretim yapmak, rakiplerden daha düşük fiyatlarla ürettiklerini hızlı bir şekilde pazara sunmak durumundadır. Bu ortamda rekabeti sürdürebilmek teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesini gerektirir. İşletmeler bunun için araştırma ve geliştirme faaliyetlerine kaynak ayırmak durumundadırlar. Ortaya çıkan maliyetlerin ne şekilde muhasebeleştirileceği konusuna çözüm getirebilmek amacıyla Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) tarafından 01.01.2000 tarihinden itibaren yürürlüğe giren “Türkiye Muhasebe Standardı-15 Araştırma ve Geliştirme Maliyetleri Standardı” olarak belirlenmiştir. Bu standart 9 nolu Uluslararası Muhasebe Standardının esasları dikkate alınarak hazırlanmış ve 21 maddeden oluşmaktadır.

TMS-15’in 6.maddesinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini içeren örnekler sayılmıştır. Buna göre:

Araştırma faaliyetlerini içeren örnekler:

- Yeni bilgi edinme amacına yönelik faaliyetler,
- Araştırma bulgularının uygulanmasına yönelik faaliyetler,
- Ürün ya da üretim süreci ile ilgili seçeneklerin araştırılması faaliyetleri,
- Yeni ürün tasarımı ya da varolan ürünü veya üretim yöntemlerini geliştirme seçeneklerinin araştırılması.

Geliştirme faaliyetlerini içeren örnekler:

- Varolan ürün ve üretim yöntemlerinin geliştirme faaliyetleri,
- Yeni ürün modellerinin tasarımı ile deneme üretimlerinin gerçekleştirilmesi,
- Yeni teknoloji ile ilgili alet, edavat ve kalıpların tasarımlarının araştırılması,
- Ticari üretim yapma amacı olmayan bir fabrikanın tasarımı, yapımı ve faaliyete geçirilmesidir.

Ar-Ge Faaliyetleriyle ilgili olmak kaydıyla Ar-Ge maliyetlerinin kapsamında yer alan gider çeşitleri de 9.maddede aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- İlk madde ve malzeme giderleri,
- İşçi ücret ve giderleri,
- Memur ücret ve giderler,
- Dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler,
- Vergi, resim ve harçlar,

- Amortisman giderleri,
- Ar-Ge gider yerine, diğer gider merkezlerinden sağlanan fayda ölçüsünde aktarılan gider payları.

İşletmelerin yatığı Ar-Ge maliyetleri üç şekilde oluşabilir:¹²⁰

- Ar-Ge'nin diğer işletmelerden alınması,
- Başka işletmeler için Ar-Ge anlaşmasının yapılması,
- İşletmenin kendi yararına yönetilen Ar-Ge etkinliklerinde bulunması.

9.3.Ar-Ge Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi

Temel ilke olarak gerek araştırma gerekse geliştirme maliyetlerinin yapıldıkları dönemde gider olarak muhasebeleştirilmesi gerekir. Ancak geliştirme maliyetlerinden gelecek dönemlerde ekonomik yarar elde edilmesi bekleniyorsa, bu maliyetler aktifleştirilebilir. (TMS-15, madde 12).

9.3.1.Araştırma Maliyetleri ve Muhasebeleştirilmesi

Araştırma maliyetleri hiçbir şekilde aktifleştirilmeyip, oluştukları dönemde gider yazılarak muhasebeleştirilir ve gelir tablosunda faaliyet gideri olarak raporlanırlar.¹²¹

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde, Tekdüzen Muhasebe Sisteminin 7/A seçeneği için 75 grubu hesapları Ar-Ge maliyetlerine ayırmıştır. Doğrudan gider yazılan Ar-Ge giderleri ile aktifleştirilmiş olanların tükenme paylarının izlendiği 75 grubu, aşağıdaki büyük defter hesaplarından oluşmaktadır:

750-Araştırma ve Geliştirme Giderleri

751-Araştırma ve Geliştirme Giderleri Yansıtma Hesabı

752-Araştırma ve Geliştirme Gider Farkları

Aktifleştirilmeyen Ar-Ge giderleriyle aktifleştirilmiş olanların bu döneme isabet eden itfa payları 750-Araştırma ve Geliştirme Giderleri hesabının borcuna kaydedilir. Dönem sonlarında bu hesap, 751-Araştırma ve Geliştirme Giderleri Yansıtma hesabıyla karşılaştırılarak 630-Araştırma ve Geliştirme Giderleri hesabına devredilir. Fiili Ar-Ge giderleri ile önceden saptanmış olanlar arasındaki olumlu ya da olumsuz farklar ise 752-Araştırma ve Geliştirme Gider Farkları hesabında izlenip dönem sonunda yine 630-Araştırma ve Geliştirme Giderleri hesabına aktarılır.

¹²⁰ Cemalcılar ve Önce, a.g.e., s.462.

¹²¹ Ülkü Ergun, "Araştırma Geliştirme Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi Standardının Uygulama İlke ve Yöntemleri (TMS-15)", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 4 (Mayıs 2001), s.68.

Örnek: XYZ Kimya San. A.Ş.'nin ürün araştırma geliştirme laboratuvarında 15 Haziran 2003 tarihinde:

•Tüketilen malzeme tutarı : 100.000.000 TL.

•İşçilik ücretleri : 150.000.000 TL.

•Tüketilen elektrik enerjisi : 30.000.000 TL.

•Kullanılan maddi duran varlıkların aylık amortisman gideri: 20.000.000TL.'dir.¹²²

Bu durumda işletmenin (7/A seçeneğine göre) yapacağı günlük defter kayıtları şu şekilde olacaktır:

_____ 15.06.2003 _____	
750-ARGE GİD.HS.	300.000.000
00.İlk Madde ve Malzeme Gid.	100.000.000
01.İşçi Ücret ve Giderleri Hs.	150.000.000
03.Dış.Sağ.Fayda ve Hizm.Hs.	30.000.000
06.Amort.ve Tük.Payları Hs.	<u>20.000.000</u>
	300.000.000
İLGİLİ HESAPLAR	300.000.000
_____ / _____	
_____ 30.06.2003 _____	
630-ARGE GİD.HS.	300.000.000
751-ARGE GİD. YANSITMA HS.	300.000.000
_____ / _____	
_____ 31.12.2003 _____	
751-ARGE GİD. YANSITMA HS.	300.000.000
750-ARGE GİD.HS.	300.000.000
_____ 31.12.2003 _____	
690-DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	300.000.000
630-ARGE GİD.HS.	300.000.000
_____ / _____	

¹²² Daha ayrıntılı bir sayısal örnek için bkz.; Akdoğan ve Sevilengül, a.g.e., s.617; Sevilengül, a.g.e., s.599; Elmacı, Gümüş ve Güngörmüş, a.g.e., s.258.

263-ARAŞTIRMA ve GELİŞTİRME

GİDERLERİ

3.000.000.000

751-ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME

GİDERLERİ YANSITMA HS.

3.000.000.000

750-ARGE GİD. HS.'nda kalan 2.000.000.000 TL.tutarındaki ARGE maliyeti ise önceki örnekteki gibi gelir tablosunda dönem gideri olarak raporlanacaktır.

9.3.2.1.Geliştirme Maliyetlerinin Amortismanı

Aktifleştirilen ve maddi olmayan duran varlıklar grubunda raporlanan geliştirme maliyetleri amortismanına tabi olup, yarar sağladıkları dönemde bir gider unsuru olarak dikkate alınır. Bu maliyetler, en fazla beş yılda amortismanına bağlı tutularak gidere dönüştürülür (TMS-15, Madde 16)

Daha önceki örnekte aktifleştirilmiş olan 3.000.000.000 TL.'lık ARGE giderlerinin döneme düşen itfa payı: $3.000.000.000 / 5 = 600.000.000$ TL.'dir. Bu amortisman tutarı aşağıdaki gibi kayda alınır:

750-ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME

GİDERLERİ

600.000.000

268-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR

600.000.000

268.00 ARGE Giderleri İtfa Payı

Beşinci yılın sonunda, birikmiş amortismanlar tutarı olan 3.000.000.000 TL., 268 nolu hesabın borcuna, 263 nolu hesabın alacağına aşağıdaki gibi kaydedilerek bilançodan çıkarılmış olur:

268-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR

3.000.000.000

268.00 ARGE Giderleri İtfa Payı

263-ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME

GİDERLERİ

3.000.000.000

10.GAYRİMENKUL VE İŞTİRAK SATIŞLARINDAN DOĞAN KÂRIN SERMAYEYE İLAVESİNDE VERGİ İSTİSNASI

Gayrimenkul ve iştirak satışlarından doğan kârın sermayeye ilavesinde vergi istisnası uygulaması işletmelerin özkaynak yapısını güçlendirerek enflasyona karşı korumaktadır.

10.1.Gayrimenkul ve İştirak Satışlarından Doğan Kârın Sermayeye İlavesinde Vergi İstisnası, Uygulayabilecek Olanlar, KVK'ndaki Yeri

Kurumların bilançolarında kayıtlı gayrimenkul ve iştiraklerinin işletmede uzun yıllar maliyet bedeliyle yer alması, bunların elden çıkarılmasında enflasyon kârlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu konuya ilişkin son düzenleme 4108 Sayılı Kanunla eklenen geçici 23/a maddesidir. Böylece, enflasyonun yarattığı Gelir tablolarında yer alan Gayrimenkul ve İştirak Satış Kârları vergilendirilmeyerek işletmelere enflasyona karşı önlem sağlanmıştır.¹²⁴

Kurumlar Vergisi Kanunu'na 4108 Sayılı Kanunla eklenen geçici 23.maddenin (a) bendi aşağıdaki gibidir:

“01.01.1999-31.12.2002 tarihleri arasında uygulanmak üzere, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından doğan kazancın, satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilen kısmı, kurumlar vergisinden müstesnadır. Şu kadar ki, vadeli satış halinde, satışın yapıldığı hesap dönemini takip eden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutarı, ilgili yıl kurum kazancından indirilir. Bu tarihten sonra yapılacak tahsilat için bu hüküm uygulanmaz. İlk yapılan tahsilatın iştirak hissesi veya gayrimenkulun maliyet bedeline ilişkin olduğu kabul edilir.

Bu hüküm, kurumların üretim ve turizm yatırım veya işletme belgesine sahip turizm tesislerinin ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerinin tamamının veya bir kısmının, teşvik belgeli yatırım yapmak üzere kurulacak olan bir sermaye şirketine veya yeni kurulacak yabancı ortaklı bir anonim şirkete aynı sermaye olarak konulması

halinde de uygulanır. Bu durumda yeni kurulacak şirketin tam mükellef ve yapacağı yatırımın asgari beş milyon ABD Doları veya muadili yabancı para karşılığı Türk Lirası olması şarttır. Bu şartlara ilave olarak yabancı ortaklı sermaye şirketinde yabancı ortaklı sermaye şirketinde yabancı ortağın sermaye payının bir milyon ABD Doları veya muadili yabancı para karşılığı

¹²⁴ Hacırüstemoğlu, a.g.e., s.52.

Türk Lirası ve %20'den az olmaması ve kambiyo mevzuatı gereğince Türkiye'ye döviz olarak getirildiğinin tevsik edilmesi gerekir.

Bu kazançların sermayeye ilavesi nedeniyle ortaklarca elde edilen menkul sermaye iradı için beyanname verilmez, başka gelirler nedeniyle verilen beyannameye bu gelir dahil edilmez. Üretim veya turizm tesislerinin ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerin tamamının veya bir kısmının teşvik belgeli yatırım yapmak veya kurulacak bir sermaye şirketine veya yeni kurulacak yabancı ortaklı bir anonim şirkete aynı sermaye olarak konulmasından doğan ve bu maddeye göre vergiden müstesna tutulan kazançlar, Gelir Vergisi Kanununun 94.maddesinin 1.fıkrasının 6 numaralı bendinin (b-ii) alt bendine göre vergi tevkifatına tabi tutulmaz. Bu hüküm uyarınca vergiden istisna edilen diğer kazançlar için ise bu vergi tevkifatı %10 olarak uygulanır. Bakanlar Kurulu bu oranı işlemlerin türlerine göre ayrı ayrı veya topluca %0'a kadar indirmeye veya kanuni oranına kadar artırmaya yetkilidir.

Kurumların iki tam yıl süreyle aktifinde yer almayan iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından elde ettikleri kazançlar ile menkul kıymet veya gayrimenkul ticareti ile uğraşan kurumların ellerinde bulundurdukları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışındadır.

Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen hisse senetleri ile iştirak edilen kurumun ihtiyat akçeleri, banka provizyonları ve Vergi Usul Kanunu'na göre ayrılan yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye ilavesi dolayısıyla bedelsiz alınan hisse senetlerinin en az iki yıl öncesinde iştirak edilen şirketlere ait olması halinde, rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen veya bedelsiz alınan bu hisse senetleri iki yıl önce iktisap edilmiş sayılır.

Sermayeye eklenen bu kazançların beş yıl içinde herhangi bir suretle işletmeden çekilmesi veya bu süre içinde işletmelerin tasfiyesi halinde, bu kazançlar o yılın kazancı sayılarak vergiye tabi tutulur.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'na ya da özel kanunlara göre kurulan kooperatifler, ortağın sahip olabileceği en fazla pay tutarı dikkate alınmaksızın gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazanç istisnasından yararlanırlar. Ancak, iştirak hisseleriyle gayrimenkullerinin satışından doğan kazanç sermayeye eklenmeyerek özel bir fon hesabında gösterilir ve hiçbir şekilde ortaklara dağıtılmaz, kooperatifin amaçlarının gerçekleştirilmesinde kullanılır.

TTK'nun 391.maddesinin bu suretle gerçekleştirilecek sermaye artırımına aykırı hükümleri uygulanmaz.

Bu hükümden yararlanan kurumların gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazancın tespitinde Gelir Vergisi Kanununun 38.maddesinin son fıkrası hükmü (maliyet bedeli artırımını) uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra bu madde kapsamında yapılacak tescil işlemleri tapu ve kadastro harcından, lehe alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden müstesnadır.”

İşletmenin aktifine kayıtlı gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışlarından doğan kârın enflasyon sebebiyle yüksek olması kaçınılmazdır. KVK.Geçici 23/a maddesi ile getirilen düzenleme ile enflasyon kârlarının vergisi ödenmemekte, bu kârların sermayeye ilavesi ile özkaynaklar güçlendirilmektedir. Gayrimenkul ve iştirakler nakde dönüştürülerek enflasyon ortamında işletmelerin nakit ihtiyacı da karşılanmaktadır. Ayrıca sermaye artışı ile sermaye erozyonu önlenmeye çalışılmakta, bilançonun pasif tarafı gerçek değerlere yaklaştırılmaktadır.¹²⁵

10.2.Gayrimenkul ve İştirak Satışlarından Doğan Kârın Sermayeye İlavesinde Vergi İstisnası Uygulamasının Muhasebeleştirilmesi

Örneğin; 10.02.2000 tarihinde aktife giren 3.000.000.000 TL.'lık gayrimenkulün birikmiş amortismanı 120.000.000 TL.'dir. Bu gayrimenkul 31.05.2002 tarihinde 6.000.000.000 TL.'ya satılmıştır. Oluşan kazancın tamamının sermayeye eklenmesine karar verilmiş ve gerekli işlemler yasal süresinde tamamlanmıştır. Bu durumda yapılacak muhasebe kayıtları şöyle olacaktır:

----- 31.05.2002 -----		
100-KASA	6.000.000.000	
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMAN HS.	120.000.000	
252-BİNALAR		3.000.000.000
679-DİĞ.O.DIŞI GEL.KÂR.HS.		3.120.000.000
----- 31.05.2002 -----		
960-VERGİDEN MUAF		
GEL.KARŞILIĞI HS.	3.120.000.000	
961-VERGİDEN MUAF		
GELİR.HS.		3.120.000.000
----- / -----		
----- 31.12.2002 -----		
679-DİĞER OLAĞAN DIŞI		
GELİR VE KÂRLAR	3.120.000.000	
690-DÖNEM KÂR ZARAR HS.		3.120.000.000
----- / -----		

¹²⁵ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.50.

_____ 31.12.2002 _____		
690-DÖNEM KÂR ZARAR HS.	3.120.000.000	
692-DÖNEM NET K/Z HS.		3.120.000.000
_____ 31.12.2002 _____		
692-DÖNEM NET K/Z HS.	3.120.000.000	
590-DÖNEM NET KÂRI HS.		3.120.000.000
_____ / _____		
_____ 01.01.2003 _____		
DÖNEM NET KÂRI HS.	3.120.000.000	
570-GEÇMİŞ YIL KÂRI HS.		3.120.000.000
_____ 10.02.2003 _____		
570-GEÇMİŞ YIL KÂRI HS.	3.120.000.000	
500-SERMAYE HS.		3.120.000.000
_____ 10.02.2003 _____		
961-VERGİDEN MUAF GELİRLER HS.	3.120.000.000	
960-VERGİ.MUAF GEL.KÂRŞ.HS		3.120.000.000
_____ / _____		

11.ALACAK VE BORÇ SENETLERİNDE REESKONT UYGULAMASI

İşletmelerin, yıl sonunda ellerinde mevcut vadeli alacak ve borç senetlerini o günkü değerlerine getirerek reeskont uygulaması yapması, işletmeleri enflasyona karşı korumaktadır.

11.1.Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Uygulaması, Uygulayabilecek Olanlar, VUK'daki Yeri

Ticari ilişkiler her zaman peşin ödeme şeklinde yürütülmediğinden, zaman zaman ve çoğu kez, belli bir vadeye dayalı ödemeler de söz konusu olabilmektedir. Vadeye dayanan alışveriş ya da hizmet ilişkilerinin büyük bir kısmı senede bağlanmaktadır. Senede bağlı bu alacak ve borçlar ise, vergi uygulaması yönünden söz konusu senetlerin dönem sonunda reeskontunu gündeme getirmektedir. Alacak ve borç senetlerinin reeskonta tabi tutulmasından amaç, bunların değerlerini değerlendirme günündeki kıymetlerine indirgemektir. Çünkü değerlendirme gününde senedin nominal

değeri, değerlendirme günü ile senedin vade tarihi arasındaki süreye isabet eden faizi de kapsamaktadır. Reeskont işlemi ile bu faiz miktarı tespit edilmektedir. Tespit edilen miktar, firmaların mali kârının hesaplanmasında göz önüne alındığında, mükelleflerin vergi matrahları böylece bir çeşit gelecek dönemlerini ilgilendiren gelir ve giderlerinden arındırılmaktadır. Kısaca işletmelerin, yıl sonunda ellerinde mevcut vadeli alacak ve borç senetlerini halihazır değerlerine getirme işlemine uygulamada “reeskont” denilmektedir.¹²⁶

VUK.’nun 281.maddesinde iktisadi işletmelere dahil alacakların değerlendirilmesi hüküm altına alınmıştır:

“Alacaklar mukayyet değerleri ile değerlendirilir.

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine indirgenebilir. Bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır.

Bankalar ve bankerler ile sigorta şirketleri alacaklarını ya Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddi ile, değerlendirme günü kıymetine indirgerler.”

VUK.’nun 285.maddesinde ise iktisadi işletmelere dahil borçların değerlendirilmesi hüküm altına alınmıştır:

“Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir.

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı borçlar değerlendirme günü kıymetine indirgenebilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmışsa bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır.

Banka ve bankerler ile sigorta şirketleri borçlarını, Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddiyle, değerlendirme günü kıymetine indirgerler.

(3239 Sayılı Kanunun 22.maddesiyle eklenen fıkra): Alacak senetlerini değerlendirme gününün kıymetine indirgeyen mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar.”

Görüldüğü gibi VUK’nun 281 ve 285.maddeleri vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacak ya da borçların değerlendirme gününün kıymetine indirgenmesine müsaade etmektedir. Ancak; banka, banker ile sigorta şirketlerinin, senetli olsun olmasın tüm alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutmaları zorunluysen, bunların dışındaki mükellefler için bu uygulama isteğe bağlıdır. Ayrıca bir yıl reeskont işlemi yapan mükellefler, diğer yıllarda alacak ve borç senetlerini reeskonta tabi tutmak zorunda da

¹²⁶ Gence, a.g.e., s.73.

değillerdir. İşletmeler uygulama tercihlerini her faaliyet dönemi için ayrı ayrı kullanabilirler.

VUK.'nun 280.maddesi de dövize bağlı alacakların değerlemesiyle ilgilidir:

“Yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirir. Borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedeli esas alınır.

Yabancı paranın borsada rayici yoksa, değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığınca tespit olunur.”

4369 Sayılı Kanunun 7.maddesiyle VUK 280.maddeye eklenen hüküm ise şöyledir:

“Bu madde hükmü yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında da caridir. Bunlardan vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar, bu Kanunun 281 ve 285. maddeleri uyarınca değerlendirme günü kıymetine indirgenebilir. Ancak senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda değerlendirme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LIBOR) esas alınır.”

Reeskont işlemi VUK açısından (bankalar, bankerler ve sigorta şirketleri hariç) isteğe bağlı olduğu halde, Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi şirketlerde zorunludur. Bu zorunluluk, SPK mevzuatından ileri gelmektedir.¹²⁷

Reeskont işlemine tabi tutulacak alacak ve borçların özellikleri şunlardır.¹²⁸

- Alacak ve borcun senede bağlı olması,
- Senedin vadeli olması,
- Değerleme gününde senedin vadesinin gelmemiş olması,
- Alacak senedinin gelir veya hasılat yaratıcı olması (avans senedi, teminat senedi, hatır senedi olmaması),
- Alacak ve borç senedinin hesaplara kayıtlı olmasıdır.

213 Sayılı VUK'nun 281 ve 285. madde hükümlerine göre yapılacak senede bağlı alacak ve borç reeskontunda, senet üzerinde ya da senedin düzenlenmesiyle ilgili olarak yapılan sözleşmede faiz oranının belirlenmediği hallerde TC.Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddi esas alınacaktır. 14.06.2003 gün ve 25318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan TC Merkez Bankası Tebliği ile avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranı %57 (yüzde elliyedi) olarak belirlenmiş olup bu tarihten sonra yeni bir belirleme yapılmadığı için halen geçerliliğini korumaktadır.

¹²⁷ Mahmut Yardımcıoğlu, “Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Uygulaması”, **Maliye Postası Dergisi**, Yıl: 23, Sayı: 513 (15 Ocak 2002), s.72.

¹²⁸ Hacirüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, **a.g.e.**, s.42.

Vadeli çekler için VUK'na göre reeskont uygulanması mümkün değildir. Fakat 101-Alınan Çekler Hesabının, 121-Alacak Senetleri Hesabı altına; 103-Verilen Çekler Hesabının da, 321-Borç Senetleri Hesabı altında gösterilmesi SPK ve TÜRMOB'un tavsiye kararlarıdır. Böylece alınan vadeli çek reeskont tutarı kanunen kabul edilmeyen gider, verilen vadeli çek reeskont tutarı da vergi matrahından indirilecek gelir olarak işlem görür.

İşletmelerin bilançolarında senetli alacaklar ve borçların enflasyonda gerçek değerinin saptanması ancak bunların reeskonta tabi olması ile sağlanır. Böylece hem gerçek borç-alacak rakamı hem de olumlu-olumsuz reeskont sonucu gerçek kâr ortaya çıkar. Vadeli alış ve satışlar için düzenlenen alacak ve borç senetlerinde gelecek hesap dönemlerine ait olan gelir ve giderlerin, ait olduğu dönemlerin gelir ve giderlerine kaydedilmeleri için alacak ve borç senetlerinde reeskont yapılarak enflasyon etkisi dışındaki gerçek kâr bulunmaya çalışılır. Alacak ve borç senetlerindeki vade farkları reeskont işlemi ile giderilir. Böylece enflasyonun dönem kârlarına etkisi reeskont ile vergi erteleme şeklinde yok edilir.¹²⁹

11.2.Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Hesaplaması

Alacak ve borç senetlerinin reeskont tutarının hesaplanması için iç iskonto yöntemi kullanılmalıdır. VUK.'nun 238 Seri Numaralı Genel Tebliği'nde Maliye Bakanlığı, dış iskonto metodunun uzun vadeli senetlerde sorun meydana getirdiğini, bu nedenle reeskont tutarının içi iskonto metodu ile hesaplanması gerektiğini örnekleriyle birlikte açıklamıştır. İç iskonto, bir senedin halihazır değeri üzerinden hesaplanan iskontoya denir. İç iskonto yöntemi senet üzerindeki vadeye kadar olan gün sayısı ve iskonto haddi dikkate alınarak senedin yazılı değeri üzerinden iskonto tutarı hesaplanması esasına dayanır ve aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$\text{Reeskont Tutarı} = \frac{(\text{Nominal Değer} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı})}{36.000 + (\text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı})}$$

¹²⁹ Hacırüstemoğlu, a.g.e., s.51.

Hesaplamalarda; faiz oranı senetle açıklanmamış ise TC. Merkez Bankası Kısa Vadeli Avans İşlemleri Faiz Oranı uygulanır. Alacak ve Borç Senetlerinin 31.12.2003 tarihi itibarıyla reeskonta tabi tutulmasında kullanılacak oran %57'dir.

11.3.Alacak Senetleri Reeskontunun Muhasebe Kaydı

Örneğin; 100.000.000 TL., 60 gün vadeli bir alacak senedinin reeskont tutarının 31.12.2003 tarihi itibarıyla hesaplanması ve muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.¹³⁰

$$\text{Alacak Senedi Reeskont Tutarı} = \frac{100.000.000 \times 57 \times 60}{36000 + (57 \times 60)} = 8.675.799 \text{ TL.}$$

_____ 31.12.2002 _____	
657-REESKONT FAİZ GİDERİ HS.	8.675.799
122-ALACAK SEN.REESKONTU HS.	8.675.799
_____ / _____	
_____ 01.01.2003 _____	
122-ALACAK SEN.REESKONTU HS.	8.675.799
647-REESKONT FAİZ GELİRİ	8.675.799
_____ / _____	

11.4.Borç Senetleri Reeskontunun Muhasebe Kaydı

Örneğin; 150.000.000 TL., 30 gün vadeli bir borç senedinin reeskont tutarının 31.12.2002 tarihi itibarıyla hesaplanması ve muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.¹³¹

$$\text{Borç Senedi Reeskont Tutarı} = \frac{150.000.000 \times 57 \times 30}{36000 + (57 \times 30)} = 6.801.909 \text{ TL.}$$

¹³⁰ Daha ayrıntılı bir sayısal örnek için bkz.: Akdoğan ve Sevilengül, a.g.e., s.96; Sevilengül, a.g.e., s.252; Öztürk ve Özer, a.g.e., s.82; Örtten ve Karapınar, a.g.e., s.73.

¹³¹ Daha ayrıntılı bir sayısal örnek için bkz.: Akdoğan ve Sevilengül, a.g.e., s.337; Sevilengül, a.g.e., s.452; Öztürk ve Özer, a.g.e., s.211; Örtten ve Karapınar, a.g.e., s.164.

————— 31.12.2002 —————		
322-BORÇ SENETLERİ REESKONTU HS.	6.801.909	
647-REESKONT FAİZ GELİRİ HS.		6.801.909
————— / —————		
————— 01.01.2003 —————		
657-REESKONT FAİZ GİDERİ HS.	6.801.909	
322-BORÇ SENETLERİ REESKONTU		6.801.909
————— / —————		

12.FİNANSMAN FONU

Enflasyona karşı korunma yöntemlerinden biri olan finansman fonunun anlamı, uygulayabilecek olanlar, KVK'daki yeri ve muhasebeleştirilmesi aşağıda incelenmektedir.

12.1.Finansman Fonu, Uygulayabilecek Olanlar ve KVK'daki Yeri

Finansman Fonu, yatırım indiriminden faydalanması kabul edilmiş yatırım yapacak olan Kurumlar Vergisi mükelleflerinin, kurum kazancı üzerinden ödeyecekleri kurumlar vergisinin, stopajın ve fon paylarının bir kısmının, bir yıl süreyle faizsiz ertelenmesi uygulamasıdır. Buna matrah ertelenmesi denmesi daha doğru olur.¹³²

Ertelemeden faydalanabilmek için:¹³³

- Yatırım indirimi öngören teşvik belgesinin mevcudiyeti,
- Bu belgeye dayalı olarak, Kurumlar Vergisi beyannamesinin ilgili olduğu yılı izleyen yıl içinde yatırım harcaması yapılacak olması,
- Kurumlar Vergisi matrahının mevcudiyeti ve
- Ayrılan fon kadar paranın T.C. Merkez Bankasına en geç Kurumlar Vergisi beyan süresinin sonuna kadar yatırılması gerekmektedir. (Bu para harcamanın tevsiki şartıyla geri alınır.)

Kurumlar vergisi fonu kullanabilecek olan Kurumlar Vergisi mükellefleri ise anonim şirketler, limited şirketler, eshamlı komandit şirketler ve kooperatiflerdir.

¹³² Maç, a.g.e., s.153.

¹³³ Aynı, s.153.

Finansman fonu yatırım teşvik belgesinde gösterilen süre ve yatırım tutarı ile sınırlıdır. Ayrılacak finansman fonu kurumlar vergisi matrahının %25'ini ve yapılacak yatırım tutarını geçemez. Ayrıca bir önceki yıl safi kurum kazancından finansman fonu olarak ayrılan meblağ hesap dönemi sonunda safi kurum kazancına eklenir.

Finansman fonu, enflasyon ortamında işletmeleri yatırıma teşvik etmek için kurulmuş bir müessesedir; işletmelerin enflasyon kârlarından oluşan vergilerini erteleyerek finansal açıdan bir rahatlama sağlamaktadır.

Finansman fonu, 4369 sayılı kanununun 82/4-d maddesiyle 01.01.1999'dan itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. Fakat günümüzde 01.01.1999 tarihinden önce alınmış teşvik belgeleri için hala geçerliliğini sürdüren bir uygulamadır.

12.2.Finansman Fonunun Muhasebeleştirilmesi

Finansman fonu kullanıldığı yıla ilişkin kâr dağıtım maddesinde şöyle muhasebeleştirilir:

_____ / _____	
690-DÖNEM KÂRI	XXX
370-VERGİ KARŞILIKLARI	XXX
549-ÖZEL FONLAR	XXX
692-DÖNEM NET KÂRI	XXX
_____ / _____	

13.İŞTİRAK VE GAYRİMENKUL SATIŞI VE ÜRETİM VE TURİZM TESİSLERİ VE BU TESİSLERE İLİŞKİN GAYRİMENKULLERİN AYNİ SERMAYE OLARAK KONULMASINDAN DOĞAN KAZANÇ İSTİSNASI İLE İLGİLİ DÜZENLEME

Enflasyona karşı oluşturulmuş müesseselerden birisi de KVK geçici 28. maddesidir. Bu madde, tam mükellefiyete tabi kurumların bilançolarına dahil gayrimenkul ve iştirak hisseleri ile üretim ve turizm tesisleri ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerin satışından doğan kazancın sermayeye ilavesi ve diğer belli şartlar dahilinde kurumlar vergisinden istisnasını öngörmektedir. Kurumlar Vergisinin geçici 28.madde metni aşağıdaki şekildedir:

“(4444 sayılı Kanununun 6.maddesiyle eklenen madde Yürürlük; 14.8.1999) a)(4783 sayılı Kanununun 10 uncu maddesiyle değişen ibare Yürürlük; 01.01.2003 tarihinden geçerli olmak üzere 09.04.2003) 1/1/1999-31/12/2003 tarihleri arasında uygulanmak üzere, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından doğan kazancın, satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilen kısmı, kurumlar vergisinden müstesnadır. Şu kadar ki, vadeli satış halinde, satışın yapıldığı hesap dönemini takip eden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutarı, ilgili yıl kurum kazancından indirilir. Bu tarihten sonra yapılacak tahsilat için bu hüküm uygulanmaz. İlk yapılan tahsilatın iştirak hissesi veya gayrimenkulün maliyet bedeline ilişkin olduğu kabul edilir.

(4503 sayılı Kanununun 9’uncu maddesiyle değişen cümle Yürürlük; 1999 yılı gelirlerine de uygulanmak üzere, 29.01.2000)Bu hüküm, kurumların üretim ve turizm yatırım veya işletme belgesine sahip turizm tesislerinin ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerinin tamamının veya bir kısmının, teşvik belgeli yatırım yapmak üzere kurulacak olan bir sermaye şirketine veya yeni kurulacak yabancı ortaklı bir anonim şirkete aynı sermaye olarak konulması halinde de uygulanır. Bu durumda yeni kurulacak şirketin tam mükellef ve yapacağı yatırımın asgari beş milyon ABD Doları veya muadili yabancı para karşılığı Türk Lirası olması şarttır. Bu şartlara ilave olarak yabancı ortaklı sermaye şirketinde yabancı ortağın sermaye payının bir milyon ABD Doları veya muadili yabancı para karşılığı Türk Lirası ve % 20’den az olmaması ve kambiyo mevzuatı gereğince Türkiye’ye döviz olarak getirildiğinin tevsik edilmesi gerekir.

(4503 sayılı Kanununun 9 uncu maddesiyle değişen bent Yürürlük; 1999 yılı gelirlerine de uygulanmak üzere, 29.01.2000) Bu kazançların sermayeye ilavesi nedeniyle ortaklarca elde edilen menkul sermaye iradı için beyanname verilmez, başka gelirler nedeniyle verilen beyannameye bu gelir dahil edilmez. Üretim ve turizm tesislerinin ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerinin tamamının veya bir kısmının teşvik belgeli yatırım yapmak veya kurulacak bir sermaye şirketine veya yeni kurulacak yabancı ortaklı bir anonim şirkete aynı sermaye olarak konulmasından doğan ve bu maddeye göre vergiden müstesna tutulan kazançlar, Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b-ii) alt bendine göre vergi tevkifatına tabi tutulmaz. Bu hüküm uyarınca vergiden istisna edilen diğer kazançlar için ise bu vergi tevkifatı %15 olarak uygulanır. (4684 sayılı Kanununun 18/E maddesiyle değişen cümle Yürürlük; 03.07.2001) Bakanlar Kurulu bu oranı işlemlerin türlerine göre ayrı ayrı veya topluca %0’a kadar indirmeye veya kanuni oranına kadar artırmaya yetkilidir.

Kurumların iki tam yıl süreyle aktifinde yer almayan iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından elde ettikleri kazançlar ile menkul kıymet veya gayrimenkul ticareti ile uğraşan kurumların ellerinde bulundurdukları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışındadır.

Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen hisse senetleri ile iştirak edilen kurumun ihtiyat akçeleri, banka provizyonları ve Vergi Usul Kanununa göre ayrılan yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye ilavesi dolayısıyla bedelsiz alınan hisse senetlerinin en az iki yıl öncesinde iştirak edilen şirketlere ait olması halinde, rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen veya bedelsiz alınan bu hisse senetleri iki yıl önce iktisap edilmiş sayılır.

Sermayeye eklenen bu kazançların beş yıl içinde herhangi bir suretle işletmeden çekilmesi veya bu süre içinde işletmelerin tasfiyesi halinde, bu kazançlar o yılın kazancı sayılarak vergiye tabi tutulur.

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa ya da özel kanunlara göre kurulan kooperatifler, ortağın sahip olabileceği en fazla pay tutarı dikkate alınmaksızın gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazanç istisnasından yararlanırlar. Ancak, iştirak hisseleriyle gayrimenkullerinin satışından doğan kazanç sermayeye eklenmeyerek özel bir fon hesabında gösterilir ve hiçbir şekilde ortaklara dağıtılmaz, kooperatifin amaçlarının gerçekleştirilmesinde kullanılır.

Türk Ticaret Kanununun 391 inci maddesinin bu suretle gerçekleştirilecek sermaye artırımına aykırı hükümleri uygulanmaz.

Bu hükümden yararlanan kurumların gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazancın tespitinde Gelir Vergisi Kanununun 38 inci maddesinin son fıkrası hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra bu madde kapsamında yapılacak tescil işlemleri tapu ve kadastro harcından, lehe alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden müstesnadır.

b)1/1/1999-31/12/2002 tarihleri arasında uygulanmak üzere, anonim şirketlerin kuruluşlarında veya sermayelerini artırdıkları sırada çıkardıkları hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinde

elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinin 6 numaralı bendinin ikinci fıkrasının b-ii alt bendine göre tevkifata tabi tutulmaz.”

14.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI

Bu yöntem üçüncü bölümde geniş olarak ele alınarak tanıtılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYONİST ORTAMDA BİR YÖNTEM OLARAK MALİYET BEDELİ ARTIRIMI

1.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI, TANIMI ve AMAÇLARI

Maliyet bedeli artırımını; iktisadi işletmelerde en az iki tam yıl kayıtlı bulunan

- Gayrimenkullerin,
- İştirak hisselerinin,
- Amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetlerin,
- Gayrimenkul alım satımıyla devamlı uğraşmayan mükelleflerin inşaata tahsis edilmiş arsa ve arazilerinin,

edilmiş arsa ve arazilerinin,

• Sürekli olarak işlenmiş altın alım satımı ve imali ile uğraşan mükelleflerin altınlarının

elden çıkartılmaları durumunda bunların maliyet bedelinin DİE tarafından belirlenen kümülatif TEFİ artış oranında arttırılmasıdır.

Maliyet bedeli artırımını adıyla vergi mevzuatımıza giren bu müesseseye, uygulamada maliyet revizesi veya maliyet eskalasyonu da denilmektedir.¹³⁴

Maliyet bedeli artırımını uygulamasıyla; işletmelerin gayrimenkullerinin, iştirak hisselerinin, amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetlerinin, gayrimenkul alım-satımıyla devamlı uğraşmayan mükelleflerin inşaata tahsis edilmiş arsa ve arazileri, sürekli olarak işlenmiş altın alım-satımı ve imali ile uğraşan mükelleflerin altınlarının elden çıkartılması sırasında yüksek enflasyon nedeniyle ortaya çıkan fiktif kârların vergilendirilmesinin önlenmesi ve mali tabloların gerçeği yansıtmalarının sağlanması amaçlanmıştır.

Bu uygulamayla işletmelerin atıl duran varlıklarının nakde dönüşmesi sağlanmaktadır. Böylece işletmeler özkaynaklarını güçlendirme imkanı bulurlar ve enflasyonun sermayelerini erozyona uğratmalarına karşı önlem almış olurlar.¹³⁵

¹³⁴ Bünyamin Öztürk ve Mustafa Özer, **Maliyet Bedeli Artırımı** (Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2002), s.1.

¹³⁵ Hacırüstemoğlu, İbiş ve Gökçen, a.g.e., s.53; A.Ercan Alptekin, "Maliyet Bedeli Artırımı", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:113 (Mayıs 2002), s.94.

2.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI HAKKINDAKİ YASAL DÜZENLEMELER

Maliyet bedeli artırımının GVK, KVK, VUK ve SKP'daki yeri aşağıda incelenmektedir.

2.1.Maliyet Bedeli Artırımının GVK'daki yeri

Bugüne kadar maliyet bedeli artırımına ilişkin yapılan yasal düzenlemeleri Tablo 1'deki gibi özetleyebiliriz:

Tablo 1.Bugüne Kadar Maliyet Bedeli Artırımına İlişkin Yapılan Yasal Düzenlemeler(Eylül 2003)

Yayımlar Tar.	Yürürlük Tar.	Kanun No	Getirdiği Düzenleme
•30.12.1993	01.01.1994	3946/8	• Bilanço esasında defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri için, elinde bulunan gayrimenkul ve iştirak hisselerini satmaları halinde, bu varlıkların değerini yeniden değerlendirme oranını kullanarak artırma imkanı sağlanmış. • Bunun için ilgili varlığın işletmede 2 tam yıl bulunması ve edinildiği ve satıldığı yılların hesaplama dışında tutulması hükmü getirilmiş.
•02.06.1995	01.01.1995	4108/18	•Amortisman tabi iktisadi kıymetler de bu kapsama alınmış. •Bu uygulamadan işletme hesabı esasında defter tutan mükelleflerin de yararlanacağı hükmü getirilmiş.
•03.07.2001	03.07.2001	4684/17	•Maliyet bedeli artırımında yıl esasından ay esasına geçilmiş. •Artırımında yeniden değerlendirme oranı kullanımının yerine DİE'nin TEFE endekslerinin kullanılması getirilmiş

- Varlığın iktisap edildiği ve satıldığı yıl yerine sadece satıldığı ay artırım dışı bırakılarak süre uzatılmış.
- İştirak hisseleri ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmış.
- 24.04.2003   24.04.2003   4842/5   •İşlenmiş altın ticareti ve imalatı ile uğraşan mükelleflere, altın satışları sırasında, satılan altının kayıtlı has altın maliyet bedelini, satış tarihinde İstanbul Altın Borsasında oluşan has altın değerinde yükseltme imkanı getirilmiş.

Süleyman Yükü ve İsmail Elagöz, "Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasının Özellikli İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi", *Yaklaşım Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 116 (Ağustos 2002), s.30; M. Emin Akyol, "Maliyet Bedeli Artırımı ve Son Vergi Kanunu ile Yapılan Düzenleme", *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi*, Yıl: 18, Sayı :181 (Mayıs 2003), s.57.

Maliyet bedeli artırımı uygulaması ile ilgili son yasal düzenlemeler şu şekildedir:

03.07.2001 tarihinde 4684 sayılı Kanun'un 17.maddesinde yer alan değişiklikle, GVK'nun 38. maddesinde; bilanço esasında ticari kazancın tespitinden bahsedilmiştir.

Buna göre:

"Bilanço esasına göre ticari kazanç, teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müsbet farktır. Bu dönem zarfında sahip veya sahiplerce:

1. İşletmeye ilave olunan değerler bu farktan indirilir;
2. İşletmeden çekilen değerler ise farka ilave olunur.

Ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında, Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu kanunun 40 ve 41. maddeleri hükümlerine uyulur.

(4684 sayılı kanunun 17.maddesiyle değişen fıkra yürürlük; 03.07.2001) Mükelleflerin iktisap tarihinden itibaren en az iki tam yıl süreyle işletmelerinde kayıtlı bulunan gayrimenkul, iştirak hisseleri ve amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetleri elden çıkarmaları halinde, bu iktisadi kıymetlerin maliyet bedeli bunların elden çıkarıldıkları ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak kazancın tespitinde dikkate alınabilir. Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen iştirak hisseleri ile iştirak edilen kurumun ihtiyat akçeleri, banka provizyonları ve Vergi Usul Kanununa göre ayrılan yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye ilavesi dolayısıyla bedelsiz alınan iştirak hisselerinin en az iki yıl öncesinde iştirak edilen şirketlere ait olması halinde, rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen veya alınan bu iştirak hisseleri iki yıl önce iktisap edilmiş sayılır. Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle veya bedelsiz olarak edinilen hisseler için maliyet bedeli artırımı, bu hisselerin itibari değeri üzerinden bunların edinilmesine yol açan sermaye artırımının tescili tarihinden itibaren uygulanır. Bu hüküm 39.madde gereğince işletme hesabı esası gereğince ticari kazancın tespitinde de uygulanır. Bilanço esasında defter tutan mükellefler tarafından artırılan maliyet bedeline tekabül eden kazançlar, bilançonun pasifinde özel bir fon hesabında gösterilir. Bu fon, sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba

nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, o yılın kazancına dahil edilerek vergiye tabi tutulur. Söz konusu iktisadi kıymetlerin alım satımı ile devamlı olarak uğraşanlar, alım satımını yaptıkları iktisadi kıymetler için bu hükümden yararlanamaz. Şu kadar ki, inşaat yapımına tahsis edilen arsa ve arazilere ilişkin olarak inşaatın bitim tarihine kadar geçen süre için bu fıkra hükmüne göre maliyet bedeli artırımını yapılabilir. Ancak, inşaatın tamamlanmasından önce satışı yapılan gayrimenkuller için maliyet artırımını satışın yapıldığı tarihe kadar uygulanır. Bu fıkra hükmünün uygulanmasına ilişkin usul ve esasları tespit etmeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.”

4842 sayılı kanunun 5.maddesiyle eklenen 24.04.2003 tarihinden itibaren geçerli fıkraya göre: “Sürekli olarak işlenmiş altın alım-satımı ve imali ile iştigal eden mükellefler, altın satış tarihindeki İstanbul Altın Borsasında oluşan has altın değeri ile satılan mamulün has altın maliyet bedeli arasında oluşan farkı, maliyet bedeline ilave ederler. Söz konusu fark, bilançonun pasifinde özel bir fon hesabında izlenir. Bu fon, sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, o yılın kazancına dahil edilerek vergiye tabi tutulur. Bu mükelleflerin kullandıkları yabancı kaynaklara ait gider ve maliyet unsurlarının sadece ilgili dönemde ayrılan fonu aşan kısmı gider kabul edilir.”

2.2.Maliyet Bedeli Artırımının KVK'daki Yeri

KVK'nun 10.02.1995 tarihli ve 49 seri nolu genel tebliği, gayrimenkul ve iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazancın tespitinde maliyet bedelinin hesaplanmasına ilişkin açıklamaları içermektedir. Bu açıklamaları ilerleyen aşamalarda inceleyeceğiz.

2.3.Maliyet Bedeli Artırımının VUK'daki Yeri

Maliyet bedeli artırımını uygulaması yapılırken ticari kazancın tespiti sırasında VUK'nun değerlendirme esasları hükümleri dikkate alınmaktadır. Maliyet artırımında, artırıma esas olan maliyet, VUK'na göre belirlenen maliyettir.

2.4.Maliyet Bedeli Artırımının SPK'daki Yeri

Sermaye Piyasası Kurulu, yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların düzeltilmesine ilişkin usul ve esasları XI Seri, 20 Nolu tebliği ile yayımlamış ve hesaplamalarda kullanılacak olan TEFE oranlarını da yine bu tebliğle ilan etmiştir.

3.MALİYET BEDELİ ARTIRIMINA KONU OLAN İKTİSADİ KİYMETLER

Maliyet bedeli artırımına konu olan iktisadi kıymetler aşağıda incelenmektedir.

3.1.Gayrimenkuller

Maliyet bedeli artırımında, gayrimenkul deyimi esas itibariyle Medeni Kanun hükümlerine göre belirlenecektir. Bina ve arazi şeklinde bilinen gayrimenkuller dışında

gayrimenkulün mütemmim cüzi durumundaki kıymetler de maliyet bedeli artırımında gayrimenkul hükmünde işleme tabi olacaktır.¹³⁶

49 seri nolu KV Genel Tebliği'nde yapılan açıklamalara göre:¹³⁷

Gayrimenkuller esas niteliği bakımından bir yerden başka bir yere taşınması mümkün olmayan, dolayısıyla yerinde sabit olan mallardır. Bunlar Türk Medeni Kanununun 632. maddesinde arazi, tapu siciline müstakil ve daimi olmak üzere ayrıca kaydedilen haklar ve madenler olarak sayılmıştır. Binalar ise anılan maddede sayılmamakla birlikte, bulunduğu arsa veya arazinin mütemmim cüzü niteliğinde olduğundan gayrimenkul olduğu şüphesizdir. Gayrimenkullerin maliyet bedelinin artırılması uygulamasına konu olabilmesi için Medeni Kanunun 910 ve 911. maddesi gereğince tapuya tescil edilmiş olması şarttır.

Diğer taraftan gayrimenkul tanımına gayrimenkulün mütemmim cüzü niteliğinde olan unsurlar da girecektir. Teferruat ise bu kapsama dahil edilmeyecektir.

Medeni Kanunun 619.maddesinde “Bir şeye malik olan kimse, o şeyin bütün mütemmim cüzülerine de malik olur. Mahalli örfе göre bir şeyin esaslı bir unsurunu teşkil eden, o şey telef veya tahrip yahut tağyir edilmedikçe ondan ayrılması kabil olmayan cüzüler o şeyin tümemmin cüzüleridir” denilmektedir.

Makineler açısından değerlendirildiğinde, makinelerin sökülmesi gerektiği zaman bina tahrip veya zarar göreceksse bu makineler binanın mütemmim cüzü olarak kabul edilecektir. Aynı şekilde bina ile birlikte bir bütün oluşturan ve birbirinden ayrılmaları halinde, istenilen faydayı sağlamayacak durumda olan makineler de binanın mütemmim cüzüdür. Buna örnek olarak transformatörler, kazanlar, zemine raptedilen türbinler sayılabilir.

Teferruat, medeni kanunun 621.maddesinde tarif edilmiştir. Sözü edilen maddede “bir şeye ait yapılacak temlik tasarruflarda o şeyin istisna olunmayan teferruatı dahil olur. Mahalli örfе veya malikin açık arzusunа göre bir şeyin işletilmesi veya muhafazası veya ondan istifade olunması için daimi bir tarzda tahsis olunan ve kullanmakta o şeye tabi kılınan veya takılan veya onunla birleştirilen menkul eşya asıl şeyin teferruatıdır. Asıl şeyden muvakkat bir zaman için ayrılmakla teferruattan olmak sıfatı zail olmaz.” denilmektedir.

Bu durumda, gayrimenkulle birlikte satışa konu olan ve o gayrimenkulün mütemmim cüzü sayılan şeyler için de gayrimenkulle birlikte maliyet bedeli artırımı uygulaması yapılabilecektir. Teferruat sayılan menkul eşyalar içinse söz konusu uygulamanın yapılamayacağı tabiidir.

3.2.İştirak Hisseleri

Gelir Vergisi Kanununun 38.maddesinin son fıkrasında yer alan “iştirak hisseleri” deyiimi menkul değerler portföyüne dahil tam mükellef kurumlara ait hisse senetleri ile ortaklık paylarını ifade etmektedir. Bunlar;

- Anonim şirketlerin hisse senetleri (Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri dahil),
- Limited şirketlere ait iştirak payları,
- Eshamlı komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,
- İş ortaklıkları ile adi ortaklıklara ait ortaklık paylarıdır,

¹³⁶ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.5.

¹³⁷ <http://www.gelirler.gov.tr/gelir.../57abfdc81676cce586256aa8003966ed?OpenDocumen>, (11.08.2003).

Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım fonları katılma belgeleri ise Gelir Vergisi Kanununun 38. maddesinin son fıkrası hükmünün uygulanmasında iştirak hisseleri olarak değerlendirilmemektedir.¹³⁸

(1) Sayılı Muhasebe Uygulama Genel Tebliğinde “İştirakler”, “İşletmenin, doğrudan ve dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır. İştirakler hesabı bir ortaklıkta en fazla %50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır.

İştirak edilen ortaklıklara iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın sahip olunan oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az %10 oranında bulunması gerekir¹³⁹ denilmiştir.

İştirak hisselerinin elden çıkartılması durumunda maliyet bedeli artırımını uygulamasında;

- Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle edinilen iştirak hisselerinin,

- İştirak edilen kurumun ihtiyat akçeleri, banka provizyonları ve Vergi Usul Kanununa göre ayrılan yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye ilavesi dolayısıyla bedelsiz alınan iştirak hisselerinin,

elden çıkarma tarihinden en az iki yıl öncesinde iktisap edilmiş olmaları şartının bulunmadığı, sadece en az iki yıl öncesinde iştirak edilen şirketlere ait olmasının yeterli olduğu hükmü yer almaktadır. Bu hüküm doğrultusunda bahis konusu hisse senetleri iki yıl önce iktisap edilmiş sayılacaktır.¹⁴⁰

3.3. Amortisman Tabi Diğer İktisadi Kıymetler

Gelir Vergisi Kanununun 38. maddesinde 4108 sayılı kanunla yapılan değişiklikten sonra amortisman tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedeli artırımını uygulamasından yararlanmasına imkan sağlanmıştır. Bu hüküm, 4684 sayılı kanun metninde de muhafaza edilmiştir. İktisap edildikleri yılda doğrudan gider yazılması mümkün olamayan, VUK'nun ilgili hükümlerinde belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda amortisman yoluyla itfa edilen ve işletme aktifine kayıtlı olan iktisadi kıymetler, amortisman tabi iktisadi kıymet olarak nitelendirilmektedir.¹⁴¹

¹³⁸ Recep Bıyık ve Aydın Kıratlı, **Vergi Teşvikleri ve Korumaları** (İkinci basım. İstanbul: Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, Yıldız Ofset, 2001), s.425.

¹³⁹ (1) Sayılı Muhasebe Uygulama Genel Tebliği, 26.12.1992 tarih ve 21447 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete.

¹⁴⁰ F.Gülgün Akarsu Yapıcıoğlu, “Yapılan Son Düzenlemelerle Maliyet Bedelinin Arttırımı ve Maliyet Artış Fonu Uygulaması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl:24, Sayı:156 (Eylül 2001), s.83.

¹⁴¹ Bünyamin Öztürk ve Mustafa Özer, **Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri** (İkinci basım. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2003), s.374.

3.4.Amortismanına Tabi Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Amortismanına tabi maddi olmayan duran varlıklar tekdüzen muhasebe sisteminde; “Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli koşullar altında hukuken himaye gören hakları ve şerefîyelerin izlendiği hesap grubu” olarak tanımlanmıştır.

Maddi olmayan ancak amortismanına tabi duran varlıkları aşağıdaki gibi saymamız mümkündür:

- Haklar
- Şerefîyeler
- Kuruluş ve örgütlenme giderleri,
- Araştırma ve geliştirme giderleri,
- Özel maliyetler
- Diğer maddi olmayan duran varlıklar (Bilgisayar paket programları gibi).

Kanun metninde yer alan “Diğer amortismanına tabi iktisadi kıymetler” hükmü içerisinde düşünülerek amortismanına tabi maddi olmayan duran varlıklar için de maliyet bedeli artırımı uygulanması gerekir.¹⁴²

3.5.Sürekli Olarak Gayrimenkul Alım Satımıyla Uğraşmayan

Mükelleflerin İnşaata Tahsis Edilen Arsa ve Arazileri

GVK'nun 38.maddesinin son fıkrasında 03.07.2001 tarih ve 4684 sayılı kanunun 17.maddesiyle değişen fıkraya göre; maliyet bedeli uygulamasının kapsamı genişletilmiş ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan birisi de; gayrimenkul alım satımı ile devamlı uğraşan mükelleflerin alım satımını yaptıkları iktisadi kıymetler hariç olmak üzere, inşaata tahsis edilen arsa ve arazilerin maliyet bedeli artırımına konu edilebilmesidir.Bu kanunla getirilen madde metni aşağıdaki gibidir:

“.....Söz konusu iktisadi kıymetlerin alım satımı ile devamlı olarak uğraşanlar, alım satımını yaptıkları iktisadi kıymetler için bu hükümden yararlanamaz. Şu kadar ki, inşaat yapımına tahsis edilen arsa ve arazilere ilişkin olarak inşaatın bitim tarihine kadar geçen süre için bu fıkra hükmüne göre maliyet bedeli artırımı yapılabilir. Ancak, inşaatın tamamlanmasından önce satış yapılan gayri menkuller için maliyet artırımı satışın yapıldığı tarihe kadar uygulanır.”

¹⁴² Ergülen ve Erdem, a.g.e., s.185.

3.6.Sürekli Olarak İşlenmiş Altın Alım Satımı ve İmali İle Uğraşan Mükelleflerin İşletmeye Ait Olan Altınları

(4842 sayılı Kanununun 5.maddesiyle eklenen fıkra; yürürlük; 24.04.2003):

“Sürekli olarak işlenmiş altın alım satımı ve imali ile işigal eden mükellefler, altın satış tarihindeki İstanbul Altın Borsasında oluşan has altın değeri ile satılan mamulün has altın maliyet bedeli arasında oluşan farkı, maliyet bedeline ilave ederler. Söz konusu fark, bilançonun pasifinde özel bir fon hesabında izlenir. Bu fon, sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba nakdedildiği veya işletmeden çekildiği taktirde, o yılın kazancına dahil edilerek vergiye tabi tutulur. Bu mükelleflerin kullandıkları yabancı kaynaklara ait gider ve maliyet unsurlarının sadece ilgili dönemde ayrılan fonu aşan kısmı gider kabul edilir.”¹⁴³

4.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASINDAN YARARLANMA ŞARTLARI VE ÖZELLİK ARZEDEN DURUMLAR

Maliyet bedeli artırımı yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir.

4.1.Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasından Yararlanabilecek Olanlar

Gelir Vergisi kanununun 38.maddesinin son fıkrasına göre maliyet bedeli artırımından yararlanabilecek olanlar şunlardır:

Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil,

- Bilanço ve işletme hesabı esasına göre defter tutan ticari kazanç sahipleri,
- Kurumlar vergisi mükellefleri
- Zirai kazancı bilanço esasına göre tespit edilen mükellefler

Kanun metninde tam veya dar mükellef ayrımı yapılmamıştır. Bu nedenle, dar mükellefiyete tabi olup bilanço esasına göre veya işletme hesabı esasına göre defter tutan dar mükellefiyete tabi gelir vergisi mükellefleri ile dar mükellefiyete tabi kurumlar vergisi mükellefleri de maliyet bedeli artırımından yararlanırlar. Ayrıca, tasfiye halindeki şirketler de tasfiye bitinceye kadar maliyet bedeli artırımını uygulayabilirler.¹⁴⁴

¹⁴³ <http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf/16edea0e2373cd758625aa4002edc4e/d9953fa5a2>, (12.08.2003).

¹⁴⁴ Mehmet Akif Çavuşoğlu, “Maliyet Bedeli Artırımı Uygulaması ve Muhasebeleştirilmesi-1”, *Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi*, Yıl: 17, Sayı: 385 (1 Şubat 2003), s.115.

4.2.Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasından Yararlanamayacak Olanlar

GVK.38. maddesinde Maliyet bedeli artırımı uygulamasından sadece bilanço ve işletme hesabı esasına göre defter tutan ticari kazanç sahiplerinin yararlanması öngörülmüştür. Bu durumda serbest meslek kazancı, basit usulde ticari kazanç ve zirai kazanç elde edenler uygulama dışı bırakılmıştır.

Ayrıca 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun 6. maddesine göre: “Türkiye’deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgelerdeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye’nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde de gelir ve kurumlar vergisinden muafır” hükmü yer almaktadır.

Bu hükme göre, tam mükellefiyete tabi gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin serbest bölgelerdeki gayrimenkullerinin satışından doğan kazançlar Türkiye’de vergilendirilmeyeceğinden, bu iktisadi kıymetler için Gelir Vergisi Kanununun 38.maddesinin son fıkrası hükmüne göre maliyet bedelinin artırılıp artırılmaması sonucu değiştirmeyecektir.¹⁴⁵

4.3.Elden Çıkarma Şartı

Maliyet bedeli artırımından yararlanabilmek için söz konusu iktisadi kıymetlerin elden çıkarılması şartı aranmaktadır. Elden çıkarma deyimi, satıştan daha kapsamlıdır. Elden çıkarma deyimi, 180 seri nolu GV Genel Tebliğinin (B) bölümünün son paragrafında, GVK’nun 80.maddesinin 7 numaralı bendinde bahsedilen gayrimenkul ve bu nitelikteki mal ve hakların “elden çıkarılmasından”, bunların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve teslimi, trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi ve ticaret şirketlerine sermaye olarak konulması anlaşılacaktır.” şeklinde açıklanmıştır.

4.4.İktisadi Kıymetin İki Tam Yıl Süre İle Aktifte Bulundurulması Şartı

Maliyet bedeli artırımı uygulanacak iktisadi kıymetten iki tam yıl süreyle yararlanılmış olması gerekir. İktisadi kıymet bu süreden önce satılırsa maliyet bedeli artırımı yapılamaz. Söz konusu iki tam yıllık süre takvim yılı olarak değil, alış tarihinden itibaren hesaplanacaktır. Bu süreden kasıt, $365 \times 2 = 730$ gündür. Örneğin 11.02.2001 tarihinde iktisap edilen bir iktisadi kıymetin 11.02.2003 tarihinde (bu tarih

¹⁴⁵ Çavuşoğlu, a.g.m., s.115.

dahil), iki tam yıl süreyle aktifte yer alma şartı sağlanmış olur. Bu tarihten önceki elden çıkarmalar için maliyet bedeli artırımını uygulanamaz.

4.5.Maliyet Bedeli Artırımını Uygulamasının İsteğe Bağlı Olması

Günümüzde hala yürürlükte olan 4684 sayılı kanunda; gerekli şartların oluşması durumunda maliyet bedeli artırımını uygulaması zorunlu tutulmamış, mükelleflerin isteğine bırakılmıştır. Yalnız iktisadi kıymet satışlarında maliyet bedeli artırımından yararlanmayan mükellefler inceleme aşamasında bu haktan yararlanamamaktadır.

4.6.Gayrimenkul ve Menkul Ticareti İle Uğraşılmaması Şartı

49 Seri Nolu KV Genel Tebliği'ne göre; gayrimenkul ve veya menkul kıymet ticareti ile uğraşanlar, bu amaçla ellerinde bulundurdukları gayrimenkul veya menkul kıymetler için maliyet bedeli artırımını uygulaması yapamazlar.

Ancak, gayrimenkul ticareti ile uğraşanların kendi kullanımlarına tahsis ettikleri ve işletmelerinde sabit kıymet olarak kayıtlı gayrimenkullerin ve aynı şekilde, menkul kıymet ticareti ile uğraşanların doğrudan ve dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği iştirak hisseleri satışında maliyet bedeli artırımını uygulanabilecektir.¹⁴⁶

4.7.Maliyet Bedeli Artırımının Yapılma Zamanı

Maliyet bedeli artırımının, iktisadi kıymetin elden çıkarıldığı geçici vergi döneminde yapılması mükellefin lehinedir. Ancak, geçici vergi döneminin herhangi birinde elden çıkarılan sabit kıymet için maliyet bedeli artırımına gidilmez ise, bu hakkın kaybedildiği anlamına gelmez. Takip eden geçici vergi dönemleri dahil olmak üzere, hatta gelir ve kurumlar vergisi beyannamesi verilinceye kadar bu haktan yararlanılabilir. Ancak iktisadi kıymetin satış kaydı ile maliyet artışları fonu kaydı birlikte yapılmalıdır.

---

¹⁴⁶ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.15.

4.8.Maliyet Bedeli Artırımı Yapılması Durumunda Vergileme

Maliyet bedeli artırımı yapılması durumunda bilançonun pasifinde maliyet artışı fonu oluşacaktır. Bu fon, kurumlar vergisi mükellefleri açısından kurumlar vergisine tabi olmayacak; gelir vergisi mükellefleri tarafından da gelir vergisine tabi olmayacaktır. Kurumlar vergisi mükellefleri bu fonu isterlerse sermayelerine ilave edebileceklerdir.

Ancak, mükellefler tarafından maliyet artışları fonunun ortaklara kâr payı olarak dağıtılması, işletmeden çekilme anlamına geldiğinden, daha önce vergilendirilmeyen kısım, işletmeden çekildiği yılın kazancına dahil edilerek vergiye tabi tutulacaktır.

4.9.Maliyet Bedeli Artırımında Esas Alınacak TEFE Artış Oranları

Mükellefler, iktisap tarihinden itibaren en az iki tam yıl süreyle işletmede kayıtlı bulunan maliyet bedeli artırımına söz konusu olabilecek iktisadi varlıklarının maliyet bedelini, elden çıkarıldıkları ay hariç, iktisap edilen ay dahil olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırabileceklerdir.

TEFE oranları DİE tarafından belirlenmektedir. Kümülatif TEFE oranlarının tespitinde; 1982-1987 dönemi için 1981=100, 1987-1994 dönemi için 1987=100, 1994 ve sonrası için 1994=100 baz alınmıştır. Aylık bazda maliyet bedeli artırımında iktisadi kıymetin alım dönemine göre yukarıda belirtilen baz dönemler itibariyle hesaplama ayrı olarak yapılacaktır.¹⁴⁷

4.10.Maliyet Artışları Fonu Ayırabilmek İçin Satış Kârının Varlığı

Zorunludur

Maliyet bedeli artırımı uygulamasıyla amaçlanan, mükelleflerin sabit kıymet satış kârlarının içinde bulunan, enflasyondan kaynaklanan fiktif kazançlarının vergilendirilmemesi olduğuna göre, maliyet artışları fonu oluşturabilmek için satış kârının bulunması zorunludur. Satış işleminden doğan zararlar, genel hükümler çerçevesinde gider kaydedilebilmektedir.

¹⁴⁷ M.Emin Akyol, "Maliyet Bedeli Artırımı-1", *Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi*, Yıl:16, Sayı: 375 (1Eylül 2002), s.111.

4.11.Maliyet Bedeli Artırımında 03.07.2001 Tarihi Sonrası Uygulama Avantajları

Maliyet bedeli artırımında 4684 sayılı kanunla 03.07.2001'den itibaren DİE'nün TEFE artış oranlarının kullanılmaya başlanması ve maliyet bedeli artırımının aylık bazda hesaplanması, daha fazla maliyet artışları fonu ayırma imkanı sağlamıştır.

Yeni uygulama iki açıdan avantajlı hale gelmiştir:¹⁴⁸

- 03.07.2001 tarihinden önceki uygulamada, maliyet bedeli artırımını iktisap ve satış yılı hariç yıllık bazda yapıyordu. Yeni uygulama aylık bazda yapıldığından, sabit kıymeti iktisap edildiği yılda aktifte kaldığı ay ile satıldığı yılda satış ayı hariç aktifte kaldığı ay hesaplamada dikkate alınacağından artırılmış maliyet bedeli daha yüksek çıkacaktır.

- 03.07.2001 tarihinden önceki uygulamada, maliyet bedeli artırımını yeniden değerlendirme oranları esas alınarak yapıyordu. VUK nun mükerrer 298.maddesinin 10.fıkrasının lafzı kapsamında açıklanan yeniden değerlendirme oranının farklı esaslara göre hesaplanıp ilan edilmesi reel enflasyonu yansıtmamaktaydı. Yeni uygulamada, DİE'nün TEFE artış oranlarının esas alınacak olması, oransal avantaj sağlayacak, dolayısıyla artırılmış maliyet bedeli daha yüksek çıkacaktır.

4.12.İktisadi Kıymetler İçin Yapılan Değer Artırıcı Harcamalarda

Maliyet Bedeli Artırımı

Aktifleştirme yapılan yıldan sonra maliyete eklenen değer artırıcı harcamalar için maliyet bedeli artırımını yapılamamaktadır.

5.ARTIRILMIŞ MALİYET BEDELİNİN HESAPLANIŞI

Maliyet bedeli artırımına konu olan iktisadi kıymetin iktisap değeri, alındığı aydan başlamak üzere satıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce açıklanan TEFE artış oranlarına göre her ay artırılabılır. Artırılmış maliyet bedelinin hesaplanış yöntemlerini bir örnekle açıklayalım.

Örnek: X A.Ş. 01.01.2001 tarihinde, (KDV hariç) 1.000.000.000 liraya satın aldığı makineyi 01.04.2003 tarihinde satmıştır. Makinenin işletmede kaldığı süre 810 gündür.

¹⁴⁸ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.25.

Bu durumda maliyet bedeli artırımını aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

Sıra No	Ay/Yıl	Aylık TEFE Artış Oranı ¹⁴⁹	Artış Katsayısı	Artırımın Esas Değer	Artırılmış Maliyet Bedeli
1	01-2001	2,32	1,0232	1.000.000.000	1.023.200.000
2	02-2001	2,64	1,0264	1.023.200.000	1.050.212.480
3	03-2001	10,06	1,1006	1.050.212.480	1.155.863.855
4	04-2001	14,36	1,1436	1.155.863.855	1.321.845.905
5	05-2001	6,30	1,063	1.321.845.905	1.405.122.197
6	06-2001	2,87	1,0287	1.405.122.197	1.445.449.204
7	07-2001	3,29	1,0329	1.445.449.204	1.493.004.483
8	08-2001	3,54	1,0354	1.493.004.483	1.545.856.842
9	09-2001	5,35	1,054	1.545.856.842	1.629.333.111
10	10-2001	6,73	1,067	1.629.333.111	1.738.498.429
11	11-2001	4,18	1,0418	1.738.498.429	1.811.167.663
12	12-2001	4,13	1,0413	1.811.167.663	1.885.968.887
13	01-2002	4,15	1,0415	1.885.968.887	1.964.236.596
14	02-2002	2,56	1,0256	1.964.236.596	2.014.521.053
15	03-2002	1,86	1,0186	2.014.521.053	2.051.991.145
16	04-2002	1,81	1,0181	2.051.991.145	2.089.132.185
17	05-2002	0,42	1,0042	2.089.132.185	2.097.906.540
18	06-2002	1,15	1,0115	2.097.906.540	2.122.032.465
19	07-2002	2,67	1,0267	2.122.032.465	2.178.690.732
20	08-2002	2,13	1,0213	2.178.690.732	2.225.096.845
21	09-2002	3,11	1,0311	2.225.096.845	2.294.297.357
22	10-2002	3,13	1,0313	2.294.297.357	2.366.108.864
23	11-2002	1,63	1,0163	2.366.108.864	2.404.676.438
24	12-2002	2,61	1,0261	2.404.676.438	2.467.438.493
25	01-2003	5,59	1,0559	2.467.438.493	2.605.368.305
26	02-2003	3,14	1,0314	2.605.368.305	2.687.176.870
27	03-2003	3,20	1,032	2.687.176.870	2.773.166.530
28	04-2003	1,76	0,000	2.773.166.530	2.773.166.530

¹⁴⁹ <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/anaweb/enflasyonTR.html>, (14.08.2003).

5.1.Hesaplama Yöntemi I

• İktisap ayı Ocak 2001'den Nisan 2003'e kadar maliyet bedeli artırım işlemi uygulanmıştır. Satış ayı Nisan 2003 için artırım yapılmayacaktır.

• Artış katsayısının hesabında; artırıma esas bedel (1) kabul edilerek, (1)'in aylık TEFE artış oranında yüzdesi bulunarak kendisi ile toplanmıştır.

Örneğin: Ocak 2001 için, $[(1 \times 2,3)/100] + 1 = 1,023$

• Bulunan artış katsayısı artırıma esas değerle çarpılmıştır.

Örneğin: Ocak 2001 için, $(1.000.000.000 \times 1,023) = 1.023.000.000$ TL.

• Bir önceki ayın artırılmış maliyet bedeli, bir sonraki ayın artırımına esas tutarı olacaktır.

Örneğin: Şubat 2001 için, $(1.023.000.000 \times 1,026) = 1.049.598.000$ TL.

Bu hesaplama yöntemi, hesaplamanın mantığını açıklamak içindir. Aşağıdaki ikinci yöntem ise uygulamada kullanılabilen en pratik yöntemdir.

5.2.Hesaplama Yöntemi II

• İktisap ayı Ocak 2001'den Nisan 2003'e kadar maliyet bedeli artırım işlemi uygulanmıştır.

• DİE 1994=100 endekse göre, Aralık 2000 kümülatif TEFE artış oranı 2626,00000 ve Mart 2003 kümülatif TEFE artış oranı ise 7281,80000 dir.¹⁵⁰

• Kümülatif artırılmış maliyet bedelini, kümülatif TEFE oranlarını kullanarak hesaplamak için doğru orantı kullandığımızda;

2626,00000	birimlik değer	7281,80000	birim olursa
1.000.000.000	birimlik değer	Y	birim olacaktır.

$Y = (1.000.000.000 \times 7281,80000) / 2626,00000 = 2.772.962.681$ TL.

hesaplanacaktır.

• Satış ayı olan Nisan 2003 için artırım yapılmayacaktır.

Sonuçta artırılmış maliyet bedelinin tespitinde, iki hesaplama yöntemiyle de aynı sonuca ulaşılmaktadır. Fakat uygulamada bu ikinci yöntem daha pratiktir.

¹⁵⁰ <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgi-bin/famecgi>, (14.08.2003).

Elden çıkarılan iktisadi kıymetin maliyet bedeli artırımı, alış ve satış aylarından bir önceki ayların kümülatif TEFE artış oranları kullanılarak yapılacaktır. Hesaplamaya iktisadi kıymetin işletmeye dahil olduğu ayın bir öncesinden başlanmasının nedeni, alış ayının hesaplamaya dahil edilebilmesinin sağlanmasıdır. Böylece alış ve satış tarihleri arasında kalan süre için maliyet bedeli artırımı yapılmaktadır.

Örneğin; Haziran 2001 de alınan bir iktisadi kıymet Ağustos 2003 de satılmışsa, maliyet bedeli artırımı Mayıs 2001 ve Temmuz 2003 kümülatif TEFE artış oranları kullanılarak yapılacaktır.

Amortisman konusu sabit kıymetlerin ise, itfa süreleri tamamlansa bile, sonraki süreler için maliyet bedeli artırımına devam edilecektir.

6.SABİT KIYMET SATIŞ KAZANCININ TESPİTİ

VUK’nda amortisman tabi ve yeniden değerlemeye tabi tutulmuş iktisadi kıymetlerin satışında, satış kârı veya zararının tespiti ile yenileme fonu açıklanmıştır.

VUK’nun 328.maddesinde amortisman tabi malların satılmasına ilişkin şu açıklamalar yapılmıştır:

“Amortisman tabi iktisadi kıymetlerin satılması halinde alınan bedel ile bunların envanter defterinde kayıtlı değerleri arasındaki fark kâr ve zarar hesabına geçirilir. İşletme hesabı esasında defter tutan mükelleflerle serbest meslek kazanç defteri tutan mükellefler bu farkı defterlerinde hasılat veya gider kaydederler.

Amortisman ayrılmış olanların değeri ayrılmış amortismanlar düşüldükten sonra kalan meblağdır.

Devir ve trampa satış hükmündedir.

Şu kadar ki, satılan iktisadi kıymetlerin yenilenmesi, işin mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu hususta işletmeyi idare edenlerce karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiş olursa bu takdirde, satıştan tahassül eden kâr, yenileme giderlerini karşılamak üzere, pasifte geçici bir hesapta üç yıl süreyle tutulabilir. Her ne sebeple olursa olsun bu süre içinde kullanılmamış kârlar üçüncü yılın vergi matrahına eklenir. Üç yıldan önce işin terki, devri veya işletmenin tasfiyesi halinde bu kârlar o yılın matrahına eklenir.

Yukarıdaki esaslar dahilinde yeni değerlerin iktisabında kullanılan kâr, yeni değerler üzerinden bu kanun hükmüne göre ayrılacak amortismanlara mahsup edilir. Bu mahsup tamamlandıktan sonra itfa edilmemiş olarak kalan değerlerin amortismanına devam olunur.”

Yine VUK’nun 298.maddesinin 7.bendinde (4008 sayılı Kanununun 9.maddesiyle değişen bent), “Değer artış fonu sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği takdirde, bu işlemin yapıldığı dönem kazancı ile ilişkilendirmeksizin bu dönemde vergiye tabi tutulur. Gelir vergisi mükelleflerince ayrılan değer artış fonu başka bir hesaba aktarılamaz; aktarılması veya sermayeye ilave edilmesi halinde işletmeden çekilen değer olarak kabul edilir” denilmiş ve 9.maddesinde ise “yeniden değerlemeye tabi tutulan iktisadi kıymetlerin satışı halinde, bunlara isabet eden değer artışları aynen amortismanlar gibi muameleye tabi tutulur” denilmiştir.

Maliyet bedeli artırımı uygulaması yapılmasına, elden çıkarılan iktisadi kıymetler üzerinden amortisman ayrılıp ayrılmaması, yeniden değerlemeye tabi tutulup

tutulmaması ve değer artış fonunun sermayeye ilave edilip edilmemesi engel değildir. Yeniden değerlendirme, enflasyon nedeniyle iktisadi kıymetlerin değerlerinde oluşan aşınmayı amortisman süresi içinde ve kümülatif yeniden değerlendirme oranında; maliyet bedeli artırımını ise, satış anında kümülatif TEFE oranında gidermeyi amaçlar. Bu nedenle bu iki müessese farklı araçlar kullanarak aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik işlemleri içermektedir.¹⁵¹

7.MALİYET ARTIŞLARI FONUNUN TESPİTİ

Maliyet artışları fonunun tespitine yönelik hesaplamalar, uygulamaya kolaylık getirmek ve olayın mantığını kavrayabilmek amacıyla üç aşamalı olarak yapılmaktadır:¹⁵²

- Maliyet artışları fonu, iktisadi kıymet satış kârı mevcutsa ayrılabilir. O halde, öncelikle satış kârı veya zararı tespit edilecektir.

- İktisadi kıymetin maliyet bedeli, TEFE oranları kullanılarak artırılacak ve artırılmış maliyet bedelinden, maliyet bedeli ve sermayeye ilave edilmiş yeniden değerlendirme artışı düşülecektir. Bu hesaplamalar sonucunda maliyet bedelindeki artış tutarı diğer bir ifadeyle enflasyondan kaynaklanan fiktif artış bulunacaktır.

- Maliyet artışları fonu, iktisadi kıymet satış kârı ile maliyet bedelindeki artış tutarının mukayesesi sonucunda tespit edilecektir.

Kısaca ilk önce iktisadi kıymetin satış kârı veya zararı bulunacak, daha sonra maliyet bedelindeki artış tutarı bulunacak ve en son olarak da maliyet artışları fonu tespit edilecektir.

Eğer iktisadi kıymetin birikmiş amortismanı ve yeniden değerlendirme artışı yoksa, birikmiş amortisman ve yeniden değerlendirme artışı (0) olarak değerlendirilecektir.

Kullanılan bu kalıp, maliyet bedeli artırımını uygulanan bütün iktisadi kıymetlerde kullanılabilir.

¹⁵¹ M.Emin Akyol, "Maliyet Bedeli Artırımı-2", *Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi*, Yıl: 16, Sayı: 376 (15Eylül 2002), s.88.

¹⁵² Öztürk ve Özer, *a.g.e.*, s.30.

7.1.Aşama I: İktisadi Kıymetin Satış Kârı Veya Zararının Tespiti

Birinci aşamada satılan sabit kıymetin satış kârı veya zararı hesaplanacaktır.¹⁵³

•Satış bedeli (KDV matrahı)	(+)	.....
•Sabit kıymet defter değeri	(-)	.....
•Birikmiş amortisman defter değeri	(+)	.....
•Sermayeye ilave edilmeyen yeniden değerlendirme artışı	(+)	.....
A-Satış kârı veya zararı	=	.....

7.2.Aşama II: Maliyet Bedelindeki Artış Tutarının Tespiti

İkinci aşamada satılan sabit kıymetin maliyet bedelindeki artış tutarı hesaplanacaktır.¹⁵⁴

•Artırılmış maliyet bedeli (Revize edilmiş maliyet)	(+)	.....
•Maliyet bedeli (İlk değer)	(-)	.....
•Sermayeye ilave edilen yeniden değerlendirme artışı	(-)	.....
B-Maliyet bedelindeki artış tutarı	=	.....

7.3.Aşama III: Maliyet Artışları Fonunun Tespiti

Üçüncü aşamada ise satılan sabit kıymetin maliyet artışları fonu tutarı hesaplanacaktır.¹⁵⁵

C-Maliyet artışları fonu

Maliyet artışları fonu;

A>B ise, maliyet artışları fonu B,

A<B ise, maliyet artışları fonu A,

A=B ise, maliyet artışları fonu A veya B kadar olacaktır.

A<=0 ise, satış kârı çıkmayacağından maliyet artışları fonu oluşmayacaktır.

D-Maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr = A>C ise, maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr A-C kadar olacaktır.

¹⁵³ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.31

¹⁵⁴ Aynı, s.31

¹⁵⁵ Aynı, s.31

8.MALİYET ARTIŞLARI FONU AYRILDIKTAN SONRA KALAN KÂR YENİLEME FONU OLARAK KULLANILABİLMEKTEDİR

VUK'nun 328. maddesine göre, eğer satış kârından maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr varsa bu kâr 679-Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar hesabına alınarak istenirse yenileme fonu olarak kullanılabilir. Kalan kârın yenileme fonu olarak ayrılmasına karar verilmişse 549-Özel Fonlar (Yenileme Fonu) hesabı kullanılacaktır.

9.AMORTİSMANA TABİ İKTİSADİ KIYMET SATIŞINDA MALİYET BEDELİ ARTIRIMININ MUHASEBE KAYITLARI

9.1.Satış Kârı, Maliyet Bedelindeki Artış Tutarından Büyük İse Maliyet Artışları Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı

Örneğin; X İşletmesi A.Ş., 01.02.1998 tarihinde 2.000.000.000 lira (KDV Hariç) bedelle makine satın alarak aktifleştirmiştir. Şirket bu makineye yeniden değerlendirme yaparak hızlandırılmış amortisman usulüne göre amortisman ayırmıştır. Yeniden değerlendirme artış fonunda oluşan tutarın 1.500.000.000 lirasını sermayesine ilave etmiştir. 01.09.2002 tarihinde 20.000.000.000 TL.na (KDV Hariç) satılan bu makinenin satış kârı veya zararı ile maliyet artışları fonu aşağıdaki gibi hesaplanacak olup bilgiler aşağıdaki gibidir.

Yıl	YDO %	SK Değeri	SK YDA	SK Yeni Değeri	BA Değeri	BA YDA
1998		2.000.000.000	0	2.000.000.000	0	0
1999	52,1	2.000.000.000	1.042.000.000	3.042.000.000	800.000.000	416.800.000
2000	56,0	3.042.000.000	1.703.520.000	4.745.520.000	1.946.880.000	1.090.252.800
2001	53,2	4.745.520.000	2.524.616.640	7.270.136.640	3.720.487.680	1.979.299.446

Yıl	BA Yeni Değeri	Net Değeri	Amr %	Gider Amortismanı	BA Son Değeri	MDV YDA
1998	0	2.000.000.000	40	800.000.000	800.000.000	0
1999	1.216.800.000	1.825.200.000	40	730.080.000	1.946.880.000	625.200.000
2000	3.037.132.800	1.708.387.200	40	683.354.880	3.720.487.680	613.267.200
2001	5.699.787.126	1.570.349.514	40	628.139.806	6.327.926.932	545.317.194

Yıl	Sermayeye İlave Edilen YDA	Sermayeye İlave Edilmeyen YDA
1998	0	0
1999	600.000.000	25.200.000
2000	600.000.000	13.267.200
2001	<u>300.000.000</u>	<u>245.317.194</u>
	1.500.000.000	283.784.394

Sabit Kıymet Defter Değeri	: 7.270.136.640
Birikmiş Amort. Defter Değeri	: 6.327.926.932
Yeniden Değerleme Artışları	: 1.783.784.394
Sermayeye İlave Edilen YDA	: 1.500.000.000
Sermayeye İlave Edilmeyen YDA	: 283.784.394
Satış Tarihi	: 01.09.2002
İktisap Tarihi	: 01.02.1998
İşletmede Kayıtlı Olduğu Süre (Gün):	1673 gün

Birinci aşamada satılan sabit kıymetin satış kârı veya zararı hesaplanacaktır:

•Satış Bedeli (KDV Matrahı)	(+)	20.000.000.000
•Sabit Kıymet Defter Değeri	(-)	7.270.136.640
•Birikmiş Amortisman Defter Değeri	(+)	6.327.926.932
• <u>Sermayeye İlave Edilmeyen YDA</u>	(+)	<u>283.784.394</u>
A-Satış Kârı veya Zararı	=	19.341.574.686

İkinci aşamada satılan sabit kıymetin maliyet bedelindeki artış tutarı hesaplanacaktır.

Artırılmış maliyet bedelinin hesaplanması:

-DİE 1994=100 endekse göre; Ocak 1998 kümülatif TEFE artış oranı 839,10000 ve Ağustos 2002 kümülatif TEFE artış oranı ise 5842,80000'dir.

-Kümülatif artırılmış maliyet bedelini hesaplamak için doğru orantı kullanıldığında;

$$\begin{array}{r} 2.000.000.000 \quad 839,10000 \\ \underline{\quad X \quad} \quad \underline{5842,80000} \end{array}$$

$$(2.000.000.000 \times 5842,80000) / 839,10000 = 13.926.349.660 \text{ TL. olacaktır.}$$

•Artırılmış (Revize Edilmiş) Maliyet Bedeli	(+)	13.926.349.660
•Maliyet Bedeli (İlk Değer)	(-)	2.000.000.000
•Sermayeye İlave Edilen Yeniden Değerleme Artış	(-)	1.500.000.000
B-Maliyet Bedelindeki Artış Tutarı	=	10.426.349.660

Üçüncü aşamada ise satılan sabit kıymetin maliyet artışları fonu tutarı hesaplanacaktır.

$$\text{C-Maliyet Artışları Fonu} = 10.426.349.660$$

A>B ise, maliyet artışları fonu B kadar olacaktır.

$$\text{D-Maliyet Artışları Fonu Ayrıldıktan Sonra Kalan Kâr} = 8.915.225.026$$

A>C ise, maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr A-C kadar olacaktır.

Yukarıdaki örneğin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

100-KASA	23.600.000.000
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	6.327.926.932
522-MDV YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	283.784.394
253-TEŞİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	7.270.136.640
391-HESAPLANAN KDV (%18)	3.600.000.000
524-MALİYET ARTIŞLARI FONU	10.426.349.660
679-DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR	8.915.225.026
01.09.2002 tarihli makine satışı	

9.2.Satış Kârı, Maliyet Bedelindeki Artış Tutarından Küçük İse Maliyet Artışları Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı

Yukarıdaki örneğimizde makinenin (KDV Hariç)10.000.000.000 liraya satıldığı varsayılırsa, maliyet artışları fonu aşağıdaki gibi tespit edilecektir.

•Satış Bedeli (KDV Matrahı)	(+)	10.000.000.000
•Sabit Kıymet Defter Değeri	(-)	7.270.136.640
•Birikmiş Amortisman Defter Değeri	(+)	6.327.926.932
•Sermayeye İlave Edilmeyen YDA	(+)	<u>283.784.394</u>
A-Satış Kârı veya Zararı	=	9.341.574.686

•Artırılmış (Revize Edilmiş) Maliyet Bedeli	(+)	13.926.349.660
•Maliyet Bedeli (İlk Değer)	(-)	2.000.000.000
•Sermayeye İlave Edilen Yeniden Değerleme Artışı	(-)	<u>1.500.000.000</u>
B-Maliyet Bedelindeki Artış Tutarı	=	10.426.349.660

C-Maliyet Artışları Fonu	=	9.341.574.686

A<B ise, maliyet artışları fonu A kadar olacaktır.

D-Maliyet Artışları Fonu Ayrıldıktan Sonra Kalan Kâr = 0

A>C ise, maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr A-C kadar olacaktır.

Muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

_____ / _____	
100-KASA	11.800.000.000
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	6.327.926.932
522-MDV YENİDEN DEĞ.ARTIŞLARI	283.784.394
253-TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR	7.270.136.640
391-HESAPLANAN KDV (%18)	1.800.000.000
524-MALİYET ARTIŞLARI FONU	9.341.574.686

01.09.2002 tarihli makine satışı

_____ / _____

9.3.Satış Kârı, Maliyet Bedelindeki Artış Tutarına Eşit İse Maliyet Artışları Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı

Yukarıdaki örneğimizde makinenin (KDV Hariç) 11.084.774.974 liraya satıldığı varsayılırsa, maliyet artışları fonu aşağıdaki gibi tespit edilecektir.

•Satış Bedeli (KDV Matrahı)	(+)	11.084.774.974
•Sabit Kıymet Defter Değeri	(-)	7.270.136.640
•Birikmiş Amortisman Defter Değeri	(+)	6.327.926.932
• <u>Sermayeye İlave Edilmeyen Yeniden Değerleme Artışı</u>	(+)	<u>283.784.394</u>
A-Satış Kârı veya Zararı	=	10.426.349.660
•Artırılmış (Revize Edilmiş) Maliyet Bedeli	(+)	13.926.349.660
•Maliyet Bedeli (İlk Değer)	(-)	2.000.000.000
• <u>Sermayeye İlave Edilen Yeniden Değerleme Artışı</u>	(-)	<u>1.500.000.000</u>
B-Maliyet Bedelindeki Artış Tutarı	=	10.426.349.660
C-Maliyet Artışları Fonu	=	10.426.349.660

A=B ise, maliyet artışları fonu A veya B kadar olacaktır.

D-Maliyet Artışları Fonu Ayrıldıktan Sonra Kalan Kâr = 0

A>C ise, maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr A-C kadar olacaktır.

Muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılacaktır.

100-KASA	13.080.034.469	
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	6.327.926.932	
522-MDV YENİDEN DEĞERLEME		
ARTIŞLARI	283.784.394	
253-TEŞİS, MAKİNE VE CİHAZLAR		7.270.136.640
391-HESAPLANAN KDV (%18)		1.995.259.495
524-MALİYET ARTIŞLARI FONU		10.426.349.660

01.09.2002 tarihli makine satışı.

9.4.Satış Zararı Doğması Durumunda, Maliyet Artışları Fonu Oluşmaz

Yukarıdaki örneğimizde makinenin (KDV Hariç) 500.000.000 liraya satıldığı varsayılırsa, maliyet artışları fonu aşağıdaki gibi tespit edilecektir.

•Satış Bedeli (KDV Matrahı)	(+)	500.000.000
•Sabit Kıymet Defter Değeri	(-)	7.270.136.640
•Birikmiş Amortisman Defter Değeri	(+)	6.327.926.932
• <u>Sermayeye İlave Edilmeyen Yeniden Değerleme Artışı</u>	(+)	<u>283.784.394</u>
A-Satış Kârı veya Zararı	=	(158.425.314)

•Artırılmış (Revize Edilmiş) Maliyet Bedeli	(+)	13.926.349.660
•Maliyet Bedeli (İlk Değer)	(-)	2.000.000.000
• <u>Sermayeye İlave Edilen Yeniden Değerleme Artışı</u>	(-)	<u>1.500.000.000</u>
B-Maliyet Bedelindeki Artış Tutarı	=	10.426.349.660

C-Maliyet Artışları Fonu = 0

$A \leq 0$ ise, satış kârı çıkmayacağından maliyet artışları fonu oluşmayacaktır.

D-Maliyet Artışları Fonu Ayrıldıktan Sonra Kalan Kâr = 0

$A > C$ ise, maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr A-C kadar olacaktır.

Muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılacaktır.

100-KASA	590.000.000	
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	6.327.926.932	
522-MDV YENİDEN DEĞERLEME		
ARTIŞLARI	283.784.394	
689-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR	158.425.314	
253-TEŞİS, MAK.VE CİHAZLAR		7.270.136.640
391-HESAPLANAN KDV (%18)		90.000.000

01.09.2002 tarihli makine satışı

9.5.Maliyet Bedelinin Artırılması Sonucunda Zarar Doğması Halinde Bu Zarar Diğer Kazançlardan İndirilemez

Maliyet bedeli artırımı uygulamasının amacı, enflasyondan arındırılmış gerçek kazancın tespitine yöneliktir, zarar artırıcı işlevi yoktur. Nitekim KVK 49 seri nolu genel tebliğinde bu konudan şöyle bahsedilmiştir: “Gelir Vergisi Kanununun 38. maddesinin sonuna eklenen fıkra hükmü ile mükelleflerin enflasyondan kaynaklanan fiktif kazançlarının vergilenmemesi amaçlanmıştır. Anılan maddenin zarar artırıcı bir işlevi bulunmamaktadır. Bu nedenle gayrimenkul ve iştirak hisselerinin maliyet bedelinin artırılması uygulamasından zarar doğması halinde, bu zarar vergilendirilecek kazancın tespitinde dikkate alınmayacak, satış kârı sıfır olarak kabul edilecektir. Ancak maliyet bedeli artırımı dikkate alınmaksızın iktisadi kıymetlerin satışından zarar doğması halinde ticari veya kurum kazancının tespitinde bu zararın dikkate alınacağı tabiidir...”

10.MALİYET ARTIŞLARI FONUNUN DURUMU

Maliyet artışları fonunun durumu aşağıda incelenmektedir.

10.1.Maliyet Artışları Fonunun Sermayeye İlavesi

Daha önce de belirttiğimiz gibi, maliyet artışları fonu, eğer sermayeye ilave dışında herhangi bir nedenle işletmeden çekilirse, o yılın kazancına ilave edilerek vergilendirilir. Fonun sermayeye ilavesi ise vergilendirilmemektedir.

Kurumlar vergisi mükellefleri, maliyet artışları fonunu istenirse sermayelerine ilave edilebilirler. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca sermayeye eklenecek fonun hesaplanması ve doğruluğu konusunda Yeminli Mali Müşavir Tasdik Raporu talep etmektedir. Ayrıca, maliyet artış fonundan yapılan sermayeye eklemeler, nakit sermaye artırımı sayılmaktadır.¹⁵⁶

Maliyet artışları fonunun sermayeye ilave edilmesine karar verilmişse, 524-Maliyet Artışları Fonu Hesabı borçlandırılıp, 500-Sermaye Hesabı alacaklandırılır.

Örneğin, Y Parfümeri Anonim Şirketi, maliyet artışları hesabındaki 10.000.000.000 lirayı gerekli yasal prosedürü tamamladıktan sonra 31.07.2003 tarihinde sermayesine ilave etmiştir.

Buna göre yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

¹⁵⁶ Mehmet O. Özenç, “Maliyet Artış Fonu (Maliyet Bedeli Artırımı) Hesaplamasının Yeni Yöntemi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Yıl: 24, Sayı: 159 (Aralık 2001), s.74.

31.07.2003

524-MALİYET ARTIŞLARI FONU HS.	10.000.000.000	
500-SERMAYE HS.		10.000.000.000

31.07.2003 tarihinde maliyet artışları fonunun sermayeye ilavesi.

TTK'nun 272 ve 507.madde hükümleri uyarınca asgari sermaye tutarı anonim şirketler için 50.000.000.000 liraya, limited şirketler için 5.000.000.000 liraya çıkartılmış ve sermaye artış işlemlerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Söz konusu sermaye artışlarının bir bölümünün maliyet artışları fonundan karşılanması beklenmektedir. Böylece bilançonun pasifinde oluşan maliyet artış fonunun sermayeye eklenebilir özelliğinin olması özelliği de bu uygulamanın güncelliğini arttıran bir durum olmuştur.¹⁵⁷

10.2.İş Terk ve Tasfiye Halinde Maliyet Artışları Fonu

İşin terk edilmesi durumunda maliyet artışları fonu işletmeden çekilmiş olacağından fon, mükellefiyetin terk edildiği yılın gelirine eklenerek vergiye tabi tutulur.

İşletmenin tasfiyesi aşamasında ise, yine bu fon sermaye dışındaki hesaplara aktarılmak veya işletmeden çekilmek zorunda kalacağından vergiye tabi tutulur.

10.3.Devir, Birleşme, Bölünme ve Nevi Değiştirmede Maliyet Artışları Fonu

GVK ve KVK'nda yer alan devir ve dönüşüme izin veren maddelerin özü işletmenin sürekliliğidir. Bu sebeple bu maddelerde yer alan düzenlemelerin tamamı bilançonun aktif ve pasifiyle birlikte bir bütün halinde, aynen bilançooya geçirilmesi şartı bulunmaktadır. Kanunda yazılı koşulların sağlanması durumunda maliyet artış fonunun işletmeden çekilmesinden ya da başka bir hesaba nakledilmesinden bahsedilemeyeceğinden vergilendirilmesi de söz konusu olamaz.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷ Asım Gezer, "Maliyet Artış Fonunun Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uygulama Örnekleri", *Vergi Sorunları Dergisi*, Yıl: 2002, Sayı:170 (Kasım 2002), s.7.

¹⁵⁸ Öztürk ve Özer, a.g.e., s.118.

**10.4.İktisadi Kıymetin Peşin Veya Vadeli Alınmış Olması Halinde
Maliyet Artışları Fonu**

İktisadi kıymetin peşin veya vadeli alınmış olması maliyet artışı fonu oluşturulmasına engel değildir.

**10.5.İktisadi Kıymetin Peşin Veya Vadeli Satılmış Olması Veya Bedelinin
Tahsil Edilip Edilmemesi Halinde Maliyet Artışları Fonu**

İktisadi kıymetin peşin veya vadeli satılmış olması veya bedelinin tahsil edilip edilmemesinin maliyet artışları fonu oluşturulmasında önemi yoktur.

**10.6.İktisadi Kıymetin Satış Bedelinin Geç Tahsil Edilmesi Halinde
Maliyet Artışları Fonu**

İktisadi kıymetin satış bedelinin geç tahsil edilmesinden doğan kur farkları ile vade farkından doğan kazançlar sabit kıymet satış kârı niteliğinde olmadığından bunların maliyet artışları fonuna eklenmesi imkansızdır.

10.7.Maliyet Artış Fonunun İşletmeden Çekilmesi

Maliyet bedeli artırımını ile ilgili yapılan düzenlemelerde, daha önce de belirttiğimiz gibi; maliyet artış fonunda biriken tutarın sermayeye ilave dışında başka bir hesaba devri veya işletmeden çekilmesi halinde, bu tutarın o yılın kazancına dahil edilerek vergiye tabi tutulacağı hükmü getirilmiştir.

Konuyla ilgili bir örnek verelim. A Koll.Şti. maliyet artış fonu hesabında biriken 30.00.000.000 TL.'nin ortaklara payları oranında dağıtılmasına karar vermiştir.

Buna göre işlemin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

_____ / _____	
524-MALİYET ARTIŞ FONU	30.000.000.000
331-ORTAKLARA BORÇLAR	30.000.000.000
_____ / _____	
331-ORTAKLARA BORÇLAR	30.000.000.000
102-BANKALAR	30.000.000.000
_____ / _____	

Kollektif şirket ortakları, gelir vergisi mükellefleri oldukları için ortaklara dağıtılmasına karar verilen bu fon tutarı, izleyen dönemde gelir vergisi beyannamesi ile beyan edilerek vergilendirecektir.

Yukarıdaki örneğimizdeki şirketin sermaye şirketi (anonim şirket, limited şirket ve paylı komandit şirket ile aynı mahiyetteki yabancı kurumlar) olması halinde, ortaklara dağıtılan 30.000.000.000 TL. Maliyet Artış Fonundan %33 Kurumlar Vergisi (%30 Kurumlar Vergisi + %10 Fon Payı) hesaplandıktan sonra kalan tutar üzerinden %11 (%10 Gelir Vergisi Stopajı + %10 Fon Payı) stopaj yapılacaktır.

11.MALİYET ARTIŞ FONU, YENİLEME FONU VE DEĞER ARTIŞ FONU

Maliyet artış fonu ile yenileme fonu ve maliyet artış fonu ile değer artış fonu arasındaki karşılaştırmalar aşağıda yapılmaktadır.

11.1.Maliyet Artış Fonu İle Yenileme Fonunun Karşılaştırması

Maliyet bedeli artırımı uygulamasında, maliyet artış fonu ayrıldıktan sonra geriye bir kazancın kalması durumunda bu kazanç için yenileme fonu ayrılabilir.

Doğal olarak yenileme fonuna alınacak kazanç, maliyet bedeli artırımı sonucu bulunan kârdır.

Maliyet artışları fonu ile yenileme fonunun özelliklerinin karşılaştırması Tablo 2’de özetlenmiştir:

Tablo 2. Maliyet Artışları Fonu ile Yenileme Fonu Özelliklerinin Karşılaştırması

Özelliği	Maliyet Artış Fonu	Yenileme Fonu
•Uygulama alanı	•Gayrimenkuller, İştirak hisseleri ve amortisman tabi diğer kıymet, altınlar.	•Amortisman tabi iktisadi kıymetler.
•Uygulama dönemi	•İktisap tarihinden itibaren en az iki tam yıl süreyle işletmede kayıtlı olup, satış anında oluşur.	•Satış anında hesaplara alınır.

•Süre	•Sermayeye ilavesine kadar veya başka bir hesaba nakli ile işletmeden çekildiği zamana kadar.	•Ayrıldığı tarihten itibaren üç yıl süreyle.
•Fonun özelliği	•Enflasyon nedeniyle oluşan fiktif kârın vergilendirilmesini önlemek. Satılan kıymette maliyet bedeli artırımını nedeniyle zarar oluşması halinde zarar mali kârın tesbitinde dikkate alınmaz.	•Satılan iktisadi kıymetin yenilenmesine kaynak sağlamak.
•İşletmeden Çekilmesi veya Başka bir hesaba Nakli	•Dönem kazancına ilave edilerek vergiye tabi tutulur.	•Mümkün değil.
•Sermayeye ilave Edilebilir mi?	•Bilanço esasına göre defter Tutan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinde.	•Sermayeye ilave edilemez.
•Sermayeye ilave Edilmesi halinde	•Kâr dağıtımı sayılmaz.	•Sermayeye ilave edilemez.
•Tek düzen hesap Planında takip	•524-Maliyet Artış Fonu	•549-Özel Fonlar
•Yedek türü	•Sermaye yedeği.	•Kâr yedeği.

Hasan Yalçın, "Maliyet Bedeli Artırımı ve Muhasebeleştirilmesi", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**, Yıl: 15, Sayı: 149 (Eylül 2000), s.114.

11.2.Maliyet Artış Fonu ve Değer Artış Fonunun Karşılaştırması

Maliyet artış fonu ile değer artış fonunun özelliklerinin karşılaştırması Tablo 3'de özetlenmiştir:

Tablo 3. Maliyet Artış Fonu ile Değer Artış Fonu Özelliklerinin Karşılaştırması

Maliyet Artış Fonu	Değer Artış Fonu
•Sadece iktisadi kıymet satışında uygulanır. •DİE'nce hesaplanan kümülatif TEFE artış oranları aylık bazda kullanılır. •İktisadi kıymet aktifte en az iki tam yıl kayıtlı olmalıdır. •Üçer aylık geçici vergi dönemleri itibarıyla yapılır. Bu zamanlarda yapılmazsa en geç gelir ve kurumlar vergisi beyannamesi verilinceye kadar bu haktan yararlanır. Ancak iktisadi kıymetin satış kaydı ile maliyet artışları fonu kaydı birlikte yapılmalıdır. •Amaç sermayenin enflasyona karşı korunmasıdır. •Sermayeye ilave vergisiz olup, sermaye dışında kullanımı vergilenmektedir. •Maliyet Artış fonu ile değer artış fonu aynı işletmede birlikte kullanılabilir ama satış aşamasında maliyet bedeli artırımı yapılırken, daha önce yeniden değerlendirme yapılmışsa bu tutar düşülmelidir. •Maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan	•Amortisman süresi bitinceye kadar her yıl tekrar uygulanır. •Maliye Bakanlığınca Yıllık hesaplanan Yeniden Değerleme Oranı kullanılır. •İktisadi kıymetin aktifte alındığı Tarihi takip eden yıldan itibaren uygulanır. •Hesap dönemi sonu itibarıyla yapılır. •Amaç, sermayenin enflasyona karşı korunmasıdır. •Sermayeye ilave vergisiz olup, sermaye dışında kullanımı vergilenmektedir. •Yeniden değerlendirme uygulayan bir işletme satış aşamasında maliyet bedeli artırımı uygulaması da yapılabilir. Ancak daha önce yaptığı yeniden değerlendirme rakamı düşülmelidir. •Değer artışları fonu ayrıldıktan

kâr, Yenileme Fonu olarak da kullanılabilir.

•524-Maliyet Artış Fonu Hs.
kullanılır.

•Sermaye yedeğidir.

Sonra kalan kâr, yenileme fonu olarak da kullanılabilir.

•522-MDV Yeniden Değerleme Artışları (Değer Artış Fonu) Hs.
kullanılır.

•Sermaye yedeğidir.

12.GENEL KABUL GÖRMÜŞ MUHASEBE İLKELERİ AÇISINDAN MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri açısından maliyet bedeli artırımı uygulaması aşağıda incelenmektedir.

12.1.Gelir Tablosu İlkeleri Açısından

Gelir tablosu ilkelerinin amacı; satışların, gelirlerin, satışların maliyetinin, giderlerin, kâr ve zarara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır.

Bütün satışlar, gelirler ve kârlar ile maliyet, gider ve zararlar brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiç bir satış, gelir ve kâr kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya kısmen karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen gelir tablosu ilkeleri ile maliyet bedeli artırımı uygulamasının ilişkilerini inceleyelim.

Gelir tablosu ilkelerinden “gerçekleşmiş hasılat ilkesi” gereğince, gerçekleşmemiş satışlar, gelir ve kârlar; gerçekleşmiş gibi veya gerçekleşenler gerçek tutarlarından fazla veya az gösterilmemelidir. Maliyet bedeli artırımının amacı da zaten enflasyondan kaynaklanan görüntü kârların vergilendirilmesini önlemektir.

“Olağandışı gelir ve giderlerin ayrı gösterilmesi ilkesi” gereğince arizi ve olağanüstü niteliğe sahip kâr ve zararlar meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı gösterilmelidir. Maliyet bedeli artırım uygulamasından sonra ortaya çıkan gerçek kâr veya zarar da gelir tablosunda ilgili bölüme yerleştirilmelidir.

“Bütün gelir ve giderlerin gösterilmesi ilkesi” gereğince, bütün kâr ve zararlardan, önceki dönemlerin mali tablolarında düzeltme yapılmasını gerektirecek büyüklük ve nitelikler dışında kalanlar, dönemin gelir tablosunda gösterilmelidir.

Maliyet bedeli artırımını eğer satış kârından düşük ise, ortaya çıkan kâr gelir tablosunda Olağandışı Gelir ve Kârlar grubunda bulunan 679-Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar hesabında gösterilecektir.

Maliyet bedeli artırımını eğer satış kârından büyük ise veya satış kârına eşitse, ortaya kâr çıkmayacağı için gelir tablosunda gösterilmesine gerek kalmayacaktır.

Satış zararı doğması halinde ise maliyet artışları fonu zaten oluşmayacaktır. Ortaya çıkan bu zarar, gelir tablosunda Olağandışı Gider ve Zararlar grubunda bulunan 689-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesabında gösterilecektir.

Maliyet artış fonu, sermaye yedeği olduğu için gelir unsuru olarak gelir tablosuna aktarılmaz.

12.2.Bilanço İlkeleri Açısından

Bilanço ilkelerinin amacı, sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait kârı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında anlamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır.

Bilanço ilkeleri; varlıklara ilişkin ilkeler, yabancı kaynaklara ilişkin ilkeler ve özkaynaklara ilişkin ilkeler olarak üç gruba ayrılmaktadır. İşletme sahip ve ortaklarının sahip ve ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki hakları özkaynaklar grubunu oluşturur. Özkaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıl kârları (zararları) ve dönem net kârından (zararından) oluşur. Maliyet bedeli artış fonu da, bilançoda özkaynaklara ilişkin ilkelerle ilişkilidir.

Bilanço ilkelerinden, “özkaynakların işletme sahip veya ortaklarının haklarını göstermesi ilkesi gereğince, işletmenin bilanço tarihindeki ödenmiş sermayesi ile işletme faaliyetleri sonucu oluşup, çeşitli adlar altında işletmede bırakılan kârları ile dönem net kârı (zararı) bilançoda özkaynaklar grubu içinde gösterilir.

Bilanço esasına göre defter tutan mükellefler, maliyet bedeli artırımına tekabül eden kazançlarını pasifte özel bir fon hesabında göstereceklerdir. Bu konuyla ilgili

olarak Tekdüzen Hesap Planı'nda bir belirleme yapılmamış, 49 seri nolu KVK Genel Tebliğinde 52 sermaye yedekleri hesabında boş bulunan herhangi bir alt hesabın kullanılması önerilmiştir. Uygulamada boş olan 524-Diğer Sermaye Yedekleri Hesabı (Maliyet Artış Fonu olarak) kullanılmaktadır.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Akyol, a.g.m., s.111.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAKTAT GIDA SANAYİ VE DIŞ TİCARET ANONİM ŞİRKETİ'NDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI

1.GENEL AÇIKLAMA

Tezimizin bundan önceki bölümlerinde ele aldığımız ve özel olarak incelediğimiz Maliyet Bedeli Artırımı yönteminin uygulanışına ilişkin bir uygulamaya bu bölümde yer verilmiştir. Uygulamada, araştırmanın amacı olarak, işletmenin finansal tablolarının enflasyonun etkilerinden korunması için maliyet bedeli artırımı yönteminin bir işletmede ne şekilde uygulandığı incelenmiştir. Araştırmada aşağıda tanıttığımız BAKTAT işletmesi ziyaret edilerek finansal tablo incelemesi yapılmış ve ilgili hesaplama teknikleri incelenerek, tezde tanıttığımız Maliyet Bedeli Artırımı uygulamasına uygunluğu araştırılmıştır.

2.BAKTAT GIDA SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

BAKTAT çeşitli hammaddeleri kullanarak gıda maddeleri üreten bir işletmedir.

BAKTAT, 900'ün üzerinde ürün çeşidi ile Türk gıda ürünlerini özellikle dış pazarlara sunmaktadır.

BAKTAT üretiminde ileri bir teknoloji kullanmaktadır. Türk Standartları Enstitüsü Kalite Belgesi ve ISO 9001/9002 sertifikalarının tanımladığı çerçevede HACCP kalite kontrol sistemiyle gerçekleşen bir üretim süreci yer almaktadır.

Türkiye içinde ve dışında 12 şirket ve 1300'ün üzerinde personeliyle faaliyet gösteren BAKTAT, yükseliş ve gelişme trendini durmadan devam ettirmektedir.

1986 yılında kurulmuş olan BAKTAT, Türk gıda ürünlerini kendi markası ile başta Avrupa olmak üzere Amerika ve Asya'nın çeşitli ülkelerinde başarıyla tanıtmaktadır.

1991 yılından başlayarak Türkiye'de özellikle modern tesis bazında ve üretim sürecine yönelik yatırımlarıyla dikkatleri çeken BAKTAT, Türkiye ekonomisine sağladığı katkı ve Avrupa'da gıda sektöründeki başarılı çalışmaları dolayısıyla 2000 yılında Devlet Üstün Hizmet Madalyası'na layık görülmüştür. 2000 yılını birbiri ardına

gelen atılımlarla sürdürmüş, olan BAKTAT, aynı yıl İspanya’da B.I.D. kuruluşunun Altın Yıldız Ödülü’nü ve Dünya Kalite Belgesi’ni almıştır. Genel merkezi Almanya’da bulunan BAKTAT, üretim faaliyetlerini Türkiye’deki fabrikalarında gerçekleştirmektedir. Baklan Şirketler Grubu tarafından Sungurlu’daki tesislerde, bakliyat ve diğer gıda maddeleri Avrupa standartlarına uygun olarak paketlenip ihraç edilmektedir. Gemlik’teki tesislerde ise turşu ve konserve yapılmakta, ayrıca fason olarak her türlü gıda maddesi Baktat markasıyla üretilmektedir. Baklan Şirketler Grubu’nun Baktat markası ile ürettiği mamüller 2001’de Avrupa sınırlarını aşarak Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya’ya ulaşmıştır. Baktat markalı ürünler, Avrupa’da 4750 satış noktasına ulaşmakta, bunlar arasında Avrupa’nın en büyük alışveriş merkezleri de bulunmaktadır. Bir aile şirketi olan Baklan Grubu’nun Yönetim Kurulu Başkanı Halil Baklan, Sungurlu’da grubun yönetimini üstlenmiş; kardeşlerden birisi Gemlik’teki konserve fabrikasını ve fason imalatı yönetmekte, diğeri ise Almanya’da dağıtım zincirinin başında bulunmaktadır.

2.1.Sungurlu Fabrikası

1987 yılında BAKTAT’ın ilk fabrikası olarak kuruluş çalışmalarına başlanmıştır. Ankara-Çorum karayolu üzerinde, Sungurlu’ya 4 km uzaklıktaki fabrikada bulgur, bakliyat, kuruyemiş, baharat hazırlama ve paketleme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. 82.000 m²’lik bir arazi üzerine kurulmuş olan Sungurlu Tesisleri, 17.000 m²’lik bir kapalı alana sahiptir.

Dünya standartlarındaki yüksek teknolojiyle gıda mühendislerinin denetiminde, Avrupa gıda normları ve standartlarına göre gerçekleşen üretimde, ürün çeşidine göre ayırma, eleme, yıkama, pişirme, kavurma, dinlendirme, soğutma, kurutma, depolama gibi farklı aşamalar bulunmaktadır.

2.2.Gemlik Fabrikası

BAKTAT bu modern tesisini 1994 yılında 5 Milyon Euro’luk ek bir yatırımla kurmuştur. 1995 yılında açılan toplam 20.000 m² bir arazi üzerinde 12.000 m² kapalı alana kurulu olan tesislerde sebze-meyve konserve üretimi yapılmaktadır. Bu tesiste konserve üretimine özgü yıkama, haşlama, ayıklama, dolum, salamura gibi bütün süreçler gerçekleştirilmektedir.

Teknik üretim sürecinin sonunda kapama, etiketleme, kolileme gibi son aşamalarla ürünler sevkiyat ve satışa hazır hale gelmektedir. Zengin sebze ve meyve konservelerinden başlayıp tahin, zeytin, reçel, turşu, salça ve sos çeşitlerine kadar geniş bir yelpazede üretim yapan tesiste tüm çalışmaların amacı ürünlerin ilk günkü tazeliği ve tadıyla tüketiciye ulaşmasını sağlamaktır.

Ürünlerin tüketiciye ulaşana kadar taze ve lezzetli kalmasını sağlamak için yapılan çalışmalar, üretim öncesi yapılan kontrollerle başlayıp, üretim aşamasında çeşitli veri ve değerlerin izlenmesiyle devam etmekte, üretim sonrası yapılan denetlemelerle de sona ermektedir.

Ürün yelpazesini genişletmek amacıyla yapılan çalışmalara da ağırlık veren BAKTAT, tüketicinin talepleri doğrultusunda devamlı yepyeni ürünleri pazara sunmaktadır.

Sebze-meyve konserve, reçel, bal, salça, ketçap, mayonezden başlayıp süt, peynir, yoğurda kadar uzanan, şalgam suyundan meyve aromalı içeceklere, pasta çeşitlerine, hazır çorbalara kadar devam eden zengin ürün yelpazesi, BAKTAT'ın tüketici taleplerine en iyi ve en hızlı şekilde en kaliteli ürünlerle cevap verebildiğinin bir kanıtıdır.

3.BAKTAT GIDA SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ'NDE MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASI

Baktat Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş., 01.01.1996 tarihinde 300.000.000 TL. (KDV Hariç) bedelle alınan kuruyemiş kavurma makinesini aktifleştirmiştir. Şirket bu kuruyemiş kavurma makinesine yeniden değerlendirme yaparak normal amortisman usulüne göre amortisman ayırmıştır. Yeniden değerlendirme artış fonunda oluşan tutarın 810.047.636 TL.'ni sermayesine ilave etmiştir. 30.06.2003 tarihinde 3.000.000.000 TL.'na (KDV Hariç) satılan bu makinenin satış karı veya zararı ile maliyet artışları fonu aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Yıl	YDO %	SK Değeri	SK YDA	SK Yeni Değeri	BA Değeri	BA YDA
1996	72,8	300.000.000	0	300.000.000	0	0
1997	80,4	300.000.000	241.200.000	541.200.000	60.000.000	48.240.000
1998	77,8	541.200.000	421.053.600	962.253.600	216.480.000	168.421.440
1999	52,1	962.253.600	501.334.125	1.463.587.725	577.352.160	300.800.475
2000	56	1.463.587.725	819.609.126	2.283.196.851	1.170.870.180	655.687.300

Yıl	BA Yeni Değeri	Net Değeri	Amr %	Gider Amortismanı	BA Son Değeri	YDA Bakiyesi
1996	0	300.000.000	20	60.000.000	60.000.000	0
1997	108.240.000	432.960.000	20	108.240.000	216.480.000	192.960.000
1998	384.901.440	577.352.160	20	192.450.720	577.352.160	252.632.160
1999	878.152.635	585.435.090	20	292.717.545	1.170.870.180	200.533.650
2000	1.826.557.480	456.639.370	20	456.639.370	2.283.196.851	163.921.826

Yıl	Sermayeye İlave Edilen YDA	Sermayeye İlave Edilmeyen YDA
1996	0	0
1997	192.960.000	0
1998	252.632.160	0
1999	200.533.650	0
2000	<u>163.921.826</u>	<u>0</u>
Toplam:	810.047.636	0

3.1.Maliyet Artış Fonunun Tespiti ve Muhasebe Kaydı

Sabit Kıymet Defter Değeri	: 2.283.196.851
Birikmiş Amort. Defter Değeri	: 2.283.196.851
Yeniden Değerleme Artışları	: 810.047.626
Sermayeye İlave Edilen YDA	: 810.047.626
Sermayeye İlave Edilmeyen YDA	: 0
Satış Tarihi	: 30.06.2003
İktisap Tarihi	: 01.01.1996
İşletmede Kayıtlı Olduğu Süre (Gün)	: 2737 gün

Birinci aşamada satılan sabit kıymetin satış kârı veya zararı hesaplanacaktır:

•Satış Bedeli (KDV Matrahı)	(+)	3.000.000.000
•Sabit Kıymet Defter Değeri	(-)	2.283.196.851
•Birikmiş Amortisman Defter Değeri	(+)	2.283.196.851
• <u>Sermayeye İlave Edilmeyen YDA</u>	(+)	<u>0</u>
A-Satış Kârı veya Zararı	=	3.000.000.000

İkinci aşamada satılan sabit kıymetin maliyet bedelindeki artış tutarı hesaplanacaktır.

Artırılmış maliyet bedelinin hesaplanması:

-DİE 1994=100 endekse göre; Aralık 1995 kümülatif TEFE artış oranı 223,1 ve Haziran 2003 kümülatif TEFE artış oranı ise 7364'dür.

-Kümülatif artırılmış maliyet bedelini hesaplamak için doğru orantı kullanıldığında;

$$\begin{array}{r} 300.000.000 \quad 223,1 \\ X \quad 7364 \\ \hline \end{array}$$

$(300.000.000 \times 7364) / 223,1 = 9.902.285.970$ TL. olacaktır.

•Artırılmış (Revize Edilmiş) Maliyet Bedeli	(+)	9.902.285.970
•Maliyet Bedeli (İlk Değer)	(-)	300.000.000
•Sermayeye İlave Edilen Yeniden Değerleme Artışı	(-)	810.047.636
B-Maliyet Bedelindeki Artış Tutarı	=	8.792.238.334

Üçüncü aşamada ise satılan sabit kıymetin maliyet artışları fonu tutarı hesaplanacaktır.

C-Maliyet Artışları Fonu = 3.000.000.000

A>B ise, maliyet artışları fonu B kadar olacaktır.

D-Maliyet Artışları Fonu Ayrıldıktan Sonra Kalan Kâr = 0

A>C ise, maliyet artışları fonu ayrıldıktan sonra kalan kâr A-C kadar olacaktır.

Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'deki Maliyet Bedeli Artırımı uygulamasının muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

_____ 30.06.2003 _____	
100-KASA	3.540.000.000
257-BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR	2.283.196.851
253-TEŞİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	2.283.196.851
391-HESAPLANAN KDV (%18)	540.000.000
524-MALİYET ARTIŞLARI FONU	3.000.000.000
30.06.2003 tarihli kavurma makinesi satışı	
_____ / _____	

3.2.Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı

Uygulamasının Bilanço ve Gelir Tablosundaki Görünümü

Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'inde 3.000.000.000 TL. olarak hesaplanan maliyet bedeli artırımı tutarı, kurumun sermayesinin bir parçası olduğu için dönem sonunda düzenlenen bilanço pasifinin özkaynaklar grubunun sermaye yedekleri kısmında "Maliyet Artışı Fonu" olarak gösterilmektedir. (Bkz.Ek-1)

III-ÖZKAYNAKLAR

A-ÖDENMİŞ SERMAYE	2.356.600.000.000
1- Sermaye	2.356.600.000.000
B-SERMAYE YEDEKLERİ	2.250.063.126.544
1-MDV Yeniden Değerl.Artışları	2.228.504.375.148
2-Maliyet Artışları Fonu	21.558.751.396
C-KÂR YEDEKLERİ	2.367.705.303.131
1-Yasal Yedekler	269.970.435.082
2-Olağanüstü Yedekler	2.097.737.140.892
3-Diğer Kâr Yedekleri	(2.272.843)
4-Özel Fonlar	0
D-DÖNEM NET KÂRI (ZARARI)	3.743.879.798.152

Maliyet bedeli artırımını satış kârına eşit olduğundan ortaya kar çıkmadığı için bulunan tutarın gelir tablosunda gösterilmesine gerek kalmamıştır.

Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nin ayrıntılı bilanço ve gelir tablosu Ek-1 ve Ek-2 'de görüldüğü gibidir.

3.3.Baktat Gıda San. Ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı

Uygulanmaması Durumu

Eğer Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı uygulanmasaydı 524-Maliyet Artışları Fonu Hs.'nda görülen 3.000.000.000 TL., 679-Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar Hs.'nda gösterilecek ve takip eden vergi döneminde bu tutarın %33 (%30 KV + %10 Fon Payı) Kurumlar Vergisi ödenecekti. Bu durumda yapılacak muhasebe kaydı da aşağıdaki gibi yapılacaktır:

30.06.2003	
100-KASA	3.540.000.000
257-BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	2.283.196.851
253-TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	2.283.196.851
391-HESAPLANAN KDV (%18)	540.000.000
679-DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KÂRLAR	3.000.000.000
30.06.2003 tarihli kuruyemiş kavurma makinesi satışı	
/	

3.4.Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde Maliyet Bedeli Artırımı

Uygulanmaması Durumunda Bilanço ve Gelir Tablosunun Durumu

Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'inde Maliyet Bedeli Artırımı uygulanmasaydı 3.000.000.000 TL. olarak hesaplanan maliyet bedeli artırımı tutarı, 524-Maliyet Artışları Fonu Hs.'nda değil, 679-Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar Hs.'nda gösterilecek ve bilançoda direkt olarak Özkaynaklar kısmında Dönem Net Kârı'na eklenecekti. Böylece bu tutarın vergisi ödenecekti.

III-ÖZKAYNAKLAR

A-ÖDENMİŞ SERMAYE	2.356.600.000.000
2- Sermaye	2.356.600.000.000
B-SERMAYE YEDEKLERİ	2.250.063.126.544
1-MDV Yeniden Değerl.Artışları	2.228.504.375.148
2-Maliyet Artışları Fonu	18.558.751.396
C-KÂR YEDEKLERİ	2.367.705.303.131
1-Yasal Yedekler	269.970.435.082
2-Olağanüstü Yedekler	2.097.737.140.892
3-Diğer Kâr Yedekleri	(2.272.843)
4-Özel Fonlar	0
D-DÖNEM NET KÂRI (ZARARI)	6.743.879.798.152

Gelir tablosunda ise hesaplanan 3.000.000.000 TL.sı, Olağandışı Gelir ve Kârlar kısmının altında Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar olarak yer alacak, böylece Dönem Kârını ve dolayısıyla Dönem Net Kârını direkt olarak bu tutar kadar arttıracaktı.

4.MALİYET BEDELİ ARTIRIMI UYGULAMASININ BAKTAT GIDA SANAYİ VE DIŞ TİCARET ANONİM ŞİRKETİ'NE SAĞLADIĞI AVANTAJLAR

İşletme, Maliyet Bedeli Artırımı uygulamasıyla kavurma makinesinin satılması aşamasında yüksek enflasyon nedeniyle ortaya çıkan fiktif kârın vergilendirilmesini önlemiş ve mali tablolarının kısmen de olsa gerçeği yansıtmasını sağlamıştır. Böylece atıl duran bir varlığını nakde dönüştürerek özkaynaklarını güçlendirme imkanı bulmuş ve enflasyonun sermayesini erozyona uğratmasına karşı önlem alma imkanına kavuşmuştur. Aksi halde işletme 3.000.000.000 TL.'nin vergisini ödeyerek, gerçek gelirin vergilendirilmesi yerine sermayenin vergilendirilmesine neden olacak ve mali bünyesini zayıflatacaktı.

SONUÇ

Enflasyon, bir ekonomide yer alan bütün birimleri etkileyerek birçok sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarla birlikte işletmelerin temel göstergeleri olan finansal tabloları da homojenlikten uzaklaştırarak anlamsız bir rakam yığını haline getirmektedir.

Muhasebenin amacı; iç ve dış bilgi kullanıcılarına, işletmenin ticari ve mali işlemleri ile ekonomik faaliyetleri hakkında doğru bilgiler vermek olduğuna göre, enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde finansal tablolar gerçeği yansıtamayarak bilgi kullanıcılarını yanıltabilecektir.

İşletmeler globalleşen dünyada üstün rekabet gücü kriterlerini ellerinde tutabilmek ve amaçlanan maksimum kâr hedefiyle yaşamlarını sürdürebilmek için enflasyonun olumsuz etkilerinden korunmak durumundadır. Enflasyon, işletmelerde geleceğe yönelik yanlış kararların alınması, yanlış maliyet hesaplaması, yanlış vergilendirilme ve mali tablolar hakkında yanlış yorumlar yapılmasına neden olmaktadır. Kısa dönemde enflasyonun ortadan kalkması mümkün olmayacağına göre işletmeler enflasyonla birlikte yaşamayı öğrenmelidirler. Bunun için de enflasyon muhasebesi yöntemlerine başvurulmalıdır. Ancak enflasyon muhasebesi gerek teknik güçlükler içermesi, gerekse vergi gelirlerinde büyük düşüş yaratacağı endişesi nedeniyle, yarınlara ertelenegelmiş, Türk Vergi Sistemi enflasyon muhasebesi yerine bu amaca hizmet eden dağılık ve kısmi önlemlere yer vermiştir.

Türk Vergi Sisteminde yer alan enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkilerini gidermeye yönelik düzenlemelerinden biri olan Maliyet Bedeli Artırımı; iktisadi işletmelerde en az iki tam yıl kayıtlı bulunan gayrimenkullerin, iştirak hisselerinin, amortismanına tabi diğer iktisadi kıymetlerin, gayrimenkul alım satımıyla devamlı uğraşmayan mükelleflerin inşaata tahsis edilmiş arsa ve arazilerinin, sürekli olarak işlenmiş altın alım satımı ve imali ile uğraşan mükelleflerin altınlarının elden çıkartılmaları durumunda bunların maliyet bedelinin DİE tarafından belirlenen kümülatif TEFE artış oranında arttırılmasıdır.

Türk Vergi Sisteminde yer alan düzenlemelerin hepsi de işletmeleri enflasyona karşı koruma amacını taşımakla beraber özellikle maliyet bedeli artırımı uygulamasıyla işletmelerin sabit kıymet satışından dolayı sermayesinin vergilendirilmesi önlenmektedir. Teorik incelemelerden sonra Baktat Gıda San.ve Dış Tic.A.Ş.'nde

yapılan maliyet bedeli artırımını uygulamasıyla da işletmenin sabit kıymet satışından dolayı ortaya çıkan fiktif kârdan dolayı vergilendirilmesinin önlenmiş olduğu görülmüştür. Bu uygulamayla işletme atıl duran bir varlığını nakde dönüştürerek özkaynaklarını güçlendirme imkanı bulmuş ve enflasyonun sermayesini erozyona uğratmasına karşı önlemini de alarak avantajlı konuma geçmiştir.

AYRINTILI BİLANÇO

AKTİF (VARLIKLAR)

	Önceki Dönem	Cari Dönem
	31.12.2002	30.06.2003
I- DÖNEN VARLIKLAR	13.445.341.974.612	19.685.725.650.422
A - HAZIR DEĞERLER	2.934.559.784.166	4.659.929.111.194
1 - Kasa	3.519.695.663	6.255.490.887
2 - Alınan Çekler	0	0
3 - Bankalar	2.943.052.931.420	4.681.891.308.145
4 - Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)	(12.044.342.917)	(28.279.487.838)
5 - Diğer Hazır Değerler	31.500.000	61.800.000
B - MENKUL KIYMETLER	2.060.000.000.000	659.450.623.159
1 - Kamu Kesirni Tahvil, Senet ve Bonoları	2.060.000.000.000	659.450.623.159
C - TİCARİ ALACAKLAR	1.309.909.301.319	6.687.289.976.666
1 - Alıcılar	769.811.909.111	2.055.421.344.905
2 - Alacak Senetleri	555.380.859.298	4.808.722.951.424
3 - Alacak Senetleri Reeskontu (-)	(20.132.878.156)	(199.515.334.853)
4 - Verilen Depozito ve Teminatlar	148.291.550	268.291.550
5 - Diğer Ticari Alacaklar	4.603.574.833	22.295.178.957
6 - Şüpheli Ticari Alacaklar	1.076.950.034	1.076.950.034
7 - Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)	(979.405.351)	(979.405.351)
D - DİĞER ALACAKLAR	2.647.031.809	3.352.795.000
1 - Diğer Çeşitli Alacaklar	2.647.031.809	3.352.795.000
E - STOKLAR	4.475.013.320.229	5.616.595.795.545
1 - İlk Madde ve Malzeme	1.021.431.560.312	1.322.229.400.217
2 - Yarı Mamüller	91.103.749.829	70.028.652.359
3 - Mamüller	375.887.763.229	49.164.223.760
4 - Ticari Mallar	408.411.849.039	695.782.490.095
5 - Diğer Stoklar	5.171.556.000	10.362.482.000
6 - Verilen Sipariş Avansları	2.573.006.841.820	3.469.028.547.114
F - GELECEK AYLARA AİT GİDER VE GELİR TAHAKKUKLARI	2.576.586.044.406	2.035.400.137.294
1 - Gelecek Aylara Ait Giderler	2.535.667.413.306	1.591.123.563.688
2 - Gelir Tahakkukları	40.918.631.100	444.276.573.606
G - DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	86.626.492.683	23.707.211.564
1 - İndirilecek K.D.V.	80.704.304.499	14.979.828.932
2 - Diğer K.D.V.	0	0
3 - Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar	5.922.188.184	8.727.382.632
II - DURAN VARLIKLAR	5.931.741.251.870	18.506.275.682.970
A - TİCARİ ALACAKLAR	1.857.339.946.413	13.145.666.630.708
1 - Alacak Senetleri	2.221.523.447.645	16.178.349.792.500
2 - Alacak Senetleri Reeskontu (-)	(364.509.489.888)	(3.039.112.257.848)
3 - Verilen Depozito ve Teminatlar	325.988.656	6.429.096.056
B - MALİ DURAN VARLIKLAR	24.800.000.000	31.400.000.000
1 - İştirakler	24.800.000.000	39.200.000.000
2 - İştiraklere Sermaye Taahhütleri (-)	0	(7.800.000.000)
C - MADDİ DURAN VARLIKLAR	3.963.349.654.787	5.099.780.233.291
1 - Arazi ve Arsalar	1.617.520.850	1.617.520.850
2 - Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri	464.448.404.078	706.426.022.603
3 - Binalar	2.234.064.151.025	3.398.011.573.710
4 - Tesis, Makina ve Cihazlar	3.794.558.338.537	6.251.306.659.961
5 - Taşıtlar	148.065.227.193	239.620.906.333
6 - Demirbaşlar	1.206.344.163.099	1.899.419.578.669
7 - Birikmiş Amortismanlar (-)	(3.966.844.531.345)	(7.526.592.379.181)
8 - Yapılmakta Olan Yatırımlar	81.096.381.350	98.567.121.346
9 - Verilen Avanslar	0	31.403.229.000
D - MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	77.302.377.258	229.428.818.971
1 - Haklar	57.238.559.207	64.137.382.356
2 - Şerefiye	0	157.280.000.000
3 - Özel Maliyetler	68.072.161.738	99.065.043.304
4 - Birikmiş Amortismanlar (-)	(48.008.343.687)	(91.053.606.689)
E - DİĞER DURAN VARLIKLAR	8.949.273.412	0
1 - Gelecek Yıllarda İndirilecek K.D.V.	8.949.273.412	0
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	19.377.083.226.482	38.192.001.333.392

AYRINTILI BİLANÇO

P A S İ F (KAYNAKLAR)

	Önceki Dönem	Cari Dönem
	31.12.2002	30.06.2003
I - KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	12.136.481.046.539	26.539.631.368.127
A - MALİ BORÇLAR	3.353.530.413.361	10.854.060.000.000
1 - Banka Kredileri	1.590.508.000.000	10.854.060.000.000
2 - Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri	1.763.022.413.361	0
B - TİCARİ BORÇLAR	4.884.098.378.058	9.006.680.558.164
1 - Satıcılar	4.857.845.588.120	8.987.107.056.618
2 - Borç Senetleri	4.783.950.000	14.939.288.000
3 - Borç Senetleri Reeskontu (-)	(473.438.782)	(2.646.500.016)
4 - Diğer Ticari Borçlar	21.942.278.720	7.280.713.562
C - DİĞER BORÇLAR	62.505.856.939	116.026.812.212
1 - Ortaklara Borçlar	75.000.000	124.125.000
2 - Personele Borçlar	39.123.936.397	55.250.738.897
3 - Diğer Çeşitli Borçlar	23.306.920.542	60.651.948.315
D - ALINAN AVANSLAR	3.176.612.993.100	3.865.457.875.707
E - ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	154.650.120.335	962.993.112.536
1 - Ödenecek Vergi ve Fonlar	117.538.716.610	189.740.680.557
2 - Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	31.012.941.728	61.258.335.445
3 - Vadesi Geçmiş Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Diğ.Yükümlülükler	2.473.416.000	705.932.470.882
4 - Diğer Yükümlülükler	3.625.045.997	6.061.625.652
F - BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	504.334.306.478	1.734.413.009.508
1 - Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılığı	217.845.518.000	1.380.790.432.000
2 - Dönem Karının Peşin Öd.Vergi ve Diğer Yükümlülükleri (-)	(12.863.910.000)	(329.739.533.000)
3 - Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	299.352.698.478	683.362.110.508
G - DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	748.978.268	0
1 - Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	748.978.268	0
II - UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	2.656.778.542.105	934.121.737.438
A - MALİ BORÇLAR	0	0
1 - Banka Kredileri	0	0
B - DİĞER BORÇLAR	5.081.507.000	4.271.515.000
1 - Kamuya Olan Ertelenmiş ve Taksitlendirilmiş Borçlar	5.081.507.000	4.271.515.000
C - ALINAN AVANSLAR	2.162.605.004.190	0
D - BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	489.092.030.915	929.850.222.438
1 - Kıdem Tazminatı Karşılıkları	487.851.863.915	929.850.222.438
2 - Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	1.240.167.000	0
III - ÖZ KAYNAKLAR	4.583.823.637.838	10.718.248.227.827
A - ÖDENMİŞ SERMAYE	700.000.000.000	2.356.600.000.000
1 - Sermaye	700.000.000.000	2.356.600.000.000
B - SERMAYE YEDEKLERİ	1.611.996.057.848	2.250.063.126.544
1 - M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları	1.593.437.306.452	2.228.504.375.148
2 - Maliyet Artışları Fonu	18.558.751.396	21.558.751.396
C - KAR YEDEKLERİ	898.010.186.726	2.367.705.303.131
1 - Yasal Yedekler	104.207.045.419	269.970.435.082
2 - Olağanüstü Yedekler	793.805.414.150	2.097.737.140.892
3 - Diğer Kar Yedekleri	(2.272.843)	(2.272.843)
4 - Özel Fonlar	0	0
D - DÖNEM NET KARI (ZARARI)	1.373.817.393.264	3.743.879.798.152
P A S İ F (KAYNAKLAR) TOPLAMI	19.377.083.226.482	38.192.001.333.392

AYRINTILI GELİR TABLOSU

	Önceki Dönem	Cari Dönem
	31.12.2002	30.06.2003
A - BRÜT SATIŞLAR	27.962.711.518.021	50.431.237.366.555
1 - Yurtiçi Satışlar	25.822.779.456.883	48.754.416.733.371
2 - Yurtdışı Satışlar	1.918.545.389.282	1.550.747.874.831
3 - Diğer Gelirler	221.386.671.856	126.072.758.353
B - SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	(59.465.434.550)	(24.870.917.661)
1 - Satışlardan İadeler (-)	(59.465.434.550)	(19.190.171.661)
2 - Satış İskontoları (-)	0	(5.680.746.000)
C - NET SATIŞLAR	27.903.246.083.471	50.406.366.448.894
D - SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	(20.924.385.308.608)	(35.029.084.537.266)
1 - Satılan Mamüller Maliyeti (-)	(18.916.806.784.629)	(33.381.564.221.350)
2 - Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	(2.007.578.523.979)	(1.647.520.315.916)
3 - Satılan Hizmet Maliyeti (-)	0	0
4 - Diğer Satışların Maliyeti (-)	0	0
BRÜT SATIŞ KARI VE ZARARI	6.978.860.774.863	15.377.281.911.628
E - FAALİYET GİDERLERİ (-)	(2.831.815.135.294)	(6.032.722.030.619)
1 - Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	(204.124.751.399)	(375.644.061.402)
2 - Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	(1.167.567.652.830)	(2.861.920.327.069)
3 - Genel Yönetim Giderleri (-)	(1.460.122.731.065)	(2.795.157.642.148)
FAALİYET KARI VE ZARARI	4.147.045.639.569	9.344.559.881.009
F - DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR	1.962.303.908.274	9.234.239.811.945
1 - Faiz Gelirleri	139.983.474.028	955.226.890.294
2 - Menkul Kıymet Satış Karları	309.469.598.266	1.036.976.487.968
4 - Reeskont Faiz Gelirleri	473.438.782	387.288.868.060
5 - Faaliyetle İlgili Diğer Olağan Gelir ve Karlar	1.512.377.397.198	6.854.747.565.623
G - DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	(2.561.110.139.006)	(6.274.826.849.963)
1 - Karşılık Giderleri (-)	(262.401.350.846)	(417.873.284.397)
2 - Reeskont Faiz Giderleri (-)	(384.642.368.044)	(3.239.101.031.483)
3 - Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	(1.914.066.420.116)	(2.617.852.534.083)
H - FİNANSMAN GİDERLERİ	(1.953.406.926.344)	(7.109.179.393.333)
1 - Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	(1.884.240.421.589)	(6.336.334.103.608)
2 - Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	(69.166.504.755)	(772.845.289.725)
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	1.594.832.482.493	5.194.793.449.658
I - OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	2.152.098.771	17.451.641.149
1 - Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	2.152.098.771	17.451.641.149
J - OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	(5.321.670.000)	(87.574.860.655)
1 - Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (-)	0	(76.402.903.564)
2 - Önceki Dönem Gider ve Zararları (-)	(5.321.670.000)	0
3 - Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	0	(11.171.957.091)
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	1.591.662.911.264	5.124.670.230.152
K - DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI (-)	(217.845.518.000)	(1.380.790.432.000)
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	1.373.817.393.264	3.743.879.798.152

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akdoğan, Nalan. **Enflasyon Muhasebesi**. No:1 Ankara:Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Mali Bilimler ve Muhasebe Yüksek Okulu Yayınları, 1980.
- Akdoğan, Nalan ve Orhan Sevilengül. **Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**. Onuncu Basım. Ankara: Gazi Kitabevi, 2000.
- Bıyık, Recep ve Aydın Kıratlı. **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**. İkinci Basım. İstanbul: Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği Yıldız Ofset, 2001.
- Cemalcılar, Özgül ve Saim Önce. **Muhasebenin Kuramsal Yapısı**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1093, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:150, 1999.
- Çömlekçi, Ferruh. **Tekdüzen Genel Muhasebe ve Temel Mali Tablolar**. Eskişehir: Birlik Ofset Yayıncılık, 2002.
- Deloitte Touche Türkiye. **Uluslararası Muhasebe Standartları Cep Kitapçığı**. İstanbul: Doğan Ofset, 2001.
- Elmacı, Orhan , Gümüş Yusuf ve A.Haydar Güngörmüş. **Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne Göre Maliyet Muhasebesi"**, Kütahya: Ekspres Matbaası, 2002.
- Ergin, Hüseyin. **Muhasebeye Giriş**. Dokuzuncu Basım. Kütahya: Ekspres Matbaası, 2003.
- Erol, Ahmet ve A.Ercan Yıldırım. **Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi**. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık A.Ş., 2001.
- Ergülen, Güneri ve Hayreddin Erdem. **Vergi Kanunlarındaki Vergi Avantajları**. İkinci Basım. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000.
- Hacırüstemoğlu, Rüstem. **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları**. İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.Tesisleri, 1997.
- Hacırüstemoğlu, Rüstem, Cemal İbiş ve Gürbüz Gökçen. **Beşyüz Büyük Sanayi İşletmesinde Enflasyon Muhasebesi Uygulama Araştırması**. Birinci Basım. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti.,1999.
- Maç, Mehmet. **Kurumlar Vergisi**. Üçüncü Basım. İstanbul: Denet Yayıncılık A.Ş., 1999.
- Örten, Remzi ve Aydın Karapınar. **Dönemsonu Muhasebe Uygulamaları**. Ankara: Gazi Kitabevi, 2001.
- Öztürk, Bünyamin. **Kaynak Vergi Kanunları**. İkinci Basım. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2002.

Öztürk, Bünyamin ve Mustafa Özer. **Kurumlar Vergisi Rehberi**. İkinci Basım. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2002.

Öztürk, Bünyamin ve Mustafa Özer. **Maliyet Bedeli Artırımı**. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2002.

Öztürk, Bünyamin ve Mustafa Özer. **Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri**. İkinci Basım. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2003.

Sevilengül, Orhan. **Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Uyumlu Genel Muhasebe**. Onuncu Basım. Ankara: Gazi Kitabevi, 2000.

Şenyüz, Doğan. **Türk Vergi Sistemi**. Yedinci Basım. Bursa: Ezgi Kitabevi, 2001.

Tarakçı, Hızır. **Vergi Mevzuatında Amortismanlar ve Enflasyona Karşı Oluşturulan Müesseseler**. İstanbul: Kılavuz Yayınları, 1997.

Tuncer, Selahattin. **Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu (İstanbul , 1989)**. İstanbul: İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını, 1990.

Türk Dil Kurumu. **Türkçe Sözlük-1**. Dokuzuncu Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1998.

TMUDESK. **Türkiye Muhasebe Standartları**. Ankara: Türmob Yayın No:32 Tmudesk Seri No: 1, 1997.

Uman, Nuri. **Enflasyon Muhasebesi**. İstanbul: Denet Yayıncılık A.Ş., 2002.

Uman, Nuri. **Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerindeki Etkisi ve Yeniden Değerleme**. No: 256 Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1968.

Üstün, Rifat. **Maliyet Muhasebesi**. Dördüncü Basım, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1994.

Yüksel, Ahmet. **Enflasyon Muhasebesi**. Birinci Basım. İstanbul: Literatür Yayıncılık Dağıtım Pazarlama San.ve Tic.Ltd.Şti.,1997.

DERGİLER(MAKALELER)

Akyol, M.Emin. "Maliyet Bedeli Artırımı ve Son Vergi Kanunu ile Yapılan Düzenleme", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**, Yıl:18, Sayı:181, Mayıs 2003.

Akyol, M.Emin. "Maliyet Bedeli Artırımı-1", **Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi**, Yıl: 16, Sayı:375, 1 Eylül 2002.

Akyol, M.Emin. "Maliyet Bedeli Artırımı-2", **Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi**, Yıl:16, Sayı:376, 15 Eylül 2002.

- Alptekin, A.Ercan. "Maliyet Bedeli Artırımı", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:113, Mayıs 2002.
- Alptekin, A.Ercan. "Stok Değerleme Yöntemleri", **Maliye Postası Dergisi**, Yıl:23, Sayı:531, 15 Ekim 2002.
- Arzova, S.Burak. "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler," **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl:15, Sayı:89, Şubat 1996.
- Ayazoğlu, Berrak. "Yeniden Değerleme Müessesesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:21, Sayı:256, Aralık 2002.
- Bakır, Mehmet. "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1", **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl:15, Sayı:96, Eylül 1996.
- Çavuşoğlu, Mehmet Akif. "Maliyet Bedeli Artırımı Uygulaması ve Muhasebeleştirilmesi-1", **Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi**, Yıl:17, Sayı: 385, Şubat 2003.
- Çekçekoğlu, Çiğdem. "Vergi Usul Kanununa Göre Emtianın Lifo Yöntemine Gire Değerlendirilmesi ve Bu Yöntemin Etkinliği", **Maliye Postası Dergisi**, Yıl:23, Sayı:528, 1 Eylül 2002.
- Düğer, İ.Hakkı. "Bugünkü Enflasyon Karşısında Teorik Yaklaşımlar," **Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, Ocak 1984.
- Ergun, Ülkü. "Araştırma Geliştirme Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi Standardının Uygulama İlke ve Yöntemleri (TMS-15)", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl:1, Sayı:4, Mayıs 2001.
- Gezer, Asım. "Maliyet Artış Fonunun Hesaplanması ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uygulama Örnekleri", **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl: 2002, Sayı: 170, Kasım 2002.
- Gücenme, Ümit. "Enflasyon Muhasebesi", **Eskişehir Ticaret Odası Dergisi**, Yıl:19, Sayı 83, Ocak 2002.
- Kaynak, Harun. "Amortisman Kavramı ve Amortisman Ayırmanın Gerekliliği", **Maliye Postası Dergisi**, Yıl:21, Sayı:473, 15 Mayıs 2000.
- Özenç, Mehmet O. "Maliyet Artış Fonu (Maliyet Bedeli Artırımı) Hesaplanmasının Yeni Yöntemi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl:24, Sayı: 159, Aralık 2001.
- Pehlivan, Osman. "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi," **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:137, Ocak 1993.
- Sağlam, Necdet. "Maddi Duran Varlıklarda Yeniden Değerleme ve Geçici Vergi Dönemlerinde Uygulanması", **Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1-2, 2000.

- Selimoğlu, Seval Kardeş. “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslararası Boyuttaki Düzenlemeler”, **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl:1, Sayı:4, Mayıs 2001.
- Uman, Nuri. “Enflasyon Muhasebesi Kanunu Tasarısı ile İlgili Son Gelişmeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:22, Sayı:257, Ocak 2003.
- Uzun, Melih. “Enflasyonun Mükellefler Üzerindeki Etkisi ve Vergi Kanunlarında Yer Alan Mükellefleri Enflasyona Karşı Koruyan Tedbirler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:210, Şubat 1999.
- Yardımcıoğlu, Mahmut. “Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Uygulaması”, **Maliye Postası Dergisi**, Yıl: 23, Sayı:513, 15 Ocak 2002.
- Yükçü, Süleyman ve İsmail Elagöz. “Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasının Özellikli İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:116, Ağustos 2002.
- Zaloğlu, Mesut. “Enflasyon Düzeltmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:21, Sayı:254, Ekim 2002.
- Zaloğlu, Mesut. “Enflasyon, Enflasyonun Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:21, Sayı:249, Mayıs 2002.
- Yapıcıoğlu, F.Gülğün Akarsu. “Yapılan Son Düzenlemelerle Maliyet Bedelinin Arttırımı ve Maliyet Artış Fonu Uygulaması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Yıl:24, Sayı:156, Eylül 2001.

TEZLER

- Çıldır, Melih. Enflasyonun Gelir ve Kurumlar Vergisi Yükümlüleri Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermek İçin Alınan Önlemler. Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Durakoğlu, Cem. Yeniden Değerleme, Maliyet Bedeli Artırımı ve Yenileme Fonunun Türk Vergi Sistemi İçerisindeki Yeri, Uygulanması ve Sorunları. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Gence, Oya Zeynep. İşletmelerin Enflasyon Karşısında Korunma Araçları ve Uygulamaları. Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Gerek, Neşe. Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı (TMS-2) ve Türkiye’de Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermeye Yönelik Yapılan Yasal Düzenlemeler. Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Koçsoy, Murat. Enflasyonun Finansal Tablolar ve Maliyetler Üzerindeki Etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama. Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Özkara, Mehmet. Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi. Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1989.

RESMİ GAZETE, KANUN VE TEBLİĞLER

26.12.1992 Tarih ve 21447 mükerrer Sayılı Resmi Gazete.

28.11.2001 Tarih ve 24597 Sayılı Resmi Gazete.

28.12.2002 Tarih ve 24977 Sayılı Resmi Gazete.

Gelir Vergisi Kanunu

Kurumlar Vergisi Kanunu

SPK Genel Tebliği

Türk Ticaret Kanunu

Türkiye Muhasebe Standartları

Uluslararası Muhasebe Standartları

Vergi Usul Kanunu

İNTERNET ADRESLERİ

<http://www.aktifsmmm.com.tr/KANUN/kanun4842.htm>

<http://www.basarm.com.tr/dergi/99-06/a/enflasyonmuhasbesi.htm>

<http://www.evrensel.net/01/12/26/kose.html>

<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf/16edea0e2373cd7586256aa4002edc4e/d9953fa5a2>

<http://www.gelirler.gov.tr/gelir.../57abfdc81676cce586256aa8003966ed?OpenDocumen>

<http://hurriyetim.com.tr/haber/0,,nvid~113231,00.asp>

<http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/anaweb/enflasyonTR.html>

<http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgi-bin/famecgi>

[http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/25-04-2002\(1\).htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/25-04-2002(1).htm)

[http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/12-08-2002\(3\)htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/12-08-2002(3)htm)

[http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/23-09-2002\(1\)htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/23-09-2002(1)htm)

<http://www.makalem.com>